

24—25 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 24 mars

	Sid
Svar på frågor av:	
herr Börjesson i Falköping ang. åtgärder mot placering av spar- medel i utländsk bank	5
herr Nilsson i Agnäs ang. den fortsatta handläggningen av ärendet om Vindelälvens utbyggnad	6
herr Holmberg ang. statliga industriella företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen	8
fru Kristensson ang. fosterbarns förflyttning	10
herr Sjöholm ang. gällande bestämmelser om vräkning	12
herr Larsson i Norderön ang. underrättelse till planeringsråden om vissa beslut rörande lån och bidrag av lokaliseringsmedel	14
herr Gustavsson i Alvesta ang. bostadsbyggandet under år 1965	16
herr Nilsson i Agnäs ang. vissa verkningar av den planerade regle- ringen av Abelvattnet i Tärna	18
Interpellation av herr Jansson ang. åtgärder mot spekulation i bostä- der	21
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Lindkvist ang. förvaringen av till fängelse på livstid dömda personer	22
herr Larsson i Hedenäset ang. tidpunkten för anvisande av lokali- seringsmedel	22

Fredagen den 25 mars fm.

Viss införsel av och handel med fridlysta djur	23
Juridisk persons förvärv av mark	24

	Sid.
Rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall	32
Ökad social informationsverksamhet m. m.	32
Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.	33
Inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet	41
Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde:	
Skolöverstyrelsen: Avlöningar	44
Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation	48
Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.	59
Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränssorter m. m.	75
Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor	79
Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor	82
Privatskolor: Bidrag till vissa internatskolor m. m.	83
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.	83
Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.	89
Interpellationer av:	
herr Eriksson i Bäckmora ang. åtgärder för upprätthållande av ett för Norrland nödvändigt jordbruk	91
herr Thylén ang. åtgärder för att trygga fiskerättsinnehavare mot skada genom vattenförorening	92

Fredagen den 25 mars em.

Utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde:	
Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.	93
Bidrag till social hemhjälp	96
Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem	99
Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar	103
Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader	115
Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor	117
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Gomér ang. det s. k. THX-problemet	122
herr Johansson i Växjö ang. skyldigheten att föra förarbok	122
herr Westberg ang. transport av handikappade med hjälp av brandkåren	122

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 25 mars fm.**

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. viss införsel av och handel med fridlysta djur.....	23
— nr 15, ang. juridisk persons förvärv av mark.....	24
— nr 16, ang. bestämmandet av expropriationsersättning.....	32
— nr 17, ang. prissättningen på bostadsrättslägenheter	32
— nr 22, om rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall.....	32
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. omhändertagandet av övergivna bilvrak.....	32
— nr 9, om ökad social informationsverksamhet m. m. samt om effektivisering av den statliga pressinformationen.....	32
— nr 10, ang. arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.	33
— nr 11, om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet	41
— nr 12, om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga.....	43
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, rörande utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.....	44

Fredagen den 25 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 5, rörande utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde (punkterna 1—27).....	93
---	----

Torsdagen den 24 mars

kl. 16.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. åtgärder mot placering av sparmedel i utländsk bank

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag uppmärksammat den annonsering i svensk press som förekommer i syfte att förmå sparare i vårt land att placera penningmedel i utländsk bank och om vilka åtgärder jag i så fall avser att vidtaga med anledning härav.

Det är mig bekant att det i en sydsvensk tidning förekommit annonser, där en mindre dansk bank med omnämnande av den höga bankrörelsen i Danmark propagerat för insättningar i banken. Samma tidning har emellertid också innehållit ett redaktionellt inlägg, där man meddelat att svenska placeringar i utländsk bank icke är medgivna. Vad tidningen i detta inlägg upplyst sina läsare om är riktigt. En svensk, som gör insättning i utländsk kreditinrättning, begär en överträdelse av valutaförordningen. Enligt vad jag inhämtat anger riksbanken till åtal alla fall av verklig penningplacering på bankkonto i utlandet. Däremot medges givetvis, att svenska studerande eller andra, som tillfälligt uppehåller sig i utlandet, får under sin utlandsvistelse hålla t. ex. sin resevaluta placerad i bankinrättning på orten. Eftersom annonseringen just gällt placering i dansk bank kan jag nämna, att det i något fall förekommit

att svensk som insatt pengar i dansk bank blivit angiven till åtal och fälld till ansvar för valutabrott. Den annonsering som förekommit synes mig olämplig, då den innebär en uppmaning till åtgärd, som således kan vara straffbar. Då de nämnda förhållandena nu klarlagts, utgår jag från att denna annonsering upphör.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för svaret på min enkla fråga. Innan jag går in på att närmare kommentera svaret, som är mycket positivt, vill jag tala om att anledningen till att jag tog upp denna fråga i riksdagen närmast var att det förekom just en sådan annons, som jag åsyftade i min fråga, i en större tidning i landet — dock inte någon sydsvensk tidning. Jag ber att få göra några utdrag ur den annonsen.

Annonssören utlovar mycket hög ränta och talar om att uppsägningen är nio månader. Han säger också att »högsta tillåtna insättning av utlänning, som ej är eller har varit dansk medborgare», är 75 000 kronor per person. Banken utlovar också full konvertibilitet i främmande valuta och att inget danskt skatteavdrag göres. Bankens namn står sedan under annonsen.

Detta låter oerhört lockande för den allmänhet som läser annonsen, och människor tycker helt säkert att det inte är svårare att åka över till Danmark och placera pengarna i en bank där än att göra det i en bank på Skånekusten. Men hur många svenska medborgare känner till att de därmed överträder

Svar på fråga ang. den fortsatta handläggningen av ärendet om Vindelälvens utbyggnad

gällande valutaförordning? Om TT låter finansministerns svar gå ut till allmänheten — vilket man säkert kommer att göra på nyhetsbyrån — får svenska folket dock nu vetskap om att man inte har rätt att sätta in pengar i dansk eller annan utländsk bank. Därmed anser jag att jag har nått syftet med min enkla fråga, nämligen att få klarlagt att det föreligger en brottslig handling om man placerar sina sparmedel i utländska banker, givetvis med undantag för studerande och dem som av annan anledning bor utomlands utan att vara vederbörande lands egna medborgare — de kommer i en helt annan ställning.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret, och jag hoppas att det därmed skall bli slut på den här trafiken.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. den fortsatta handläggningen av ärendet om Vindelälvens utbyggnad**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat, om vid den fortsatta handläggningen av ärendet av Vindelälvens utbyggnad kommer att beaktas de synpunkter, som anförs av den befolkning i de berörda områdena, som motsätter sig att bli tvångsförflyttad.

Frågan torde avse statens vattenfallsverks planerade utbyggnad av Långforsen. Ansökan om tillstånd enligt vattenlagen till denna utbyggnad har verket den 13 april 1965 givit in till Nedre Norrbygdens vattendomstol. Domstolen har att pröva ärendet enligt vattenlagen. Om medelstilldelning blir aktuell, kommer frågan härom att underställas riksdagen. I dessa sammanhang kommer naturligtvis att beaktas alla de synpunkter som i vederbörlig ordning framförts.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Först vill jag tacka handelsminister Lange för svaret. Jag fäster mig vid dess korrekta och sakliga form och det om jag så får säga torra innehållet, t. ex.: »I dessa sammanhang kommer naturligtvis att beaktas alla de synpunkter som i vederbörlig ordning framförts.»

Frågan gäller utbyggnaden av Långforsen, men den gäller inte i första hand trakten kring forsen. Frågan är föranledd av några människors oro med anledning av den ansökan till vattendomstolen som omtalas i svaret.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 52 i år heter det på s. 1: »Målet för arbetsmarknadspolitiken skall vara att i såväl samhällets som den enskildes intresse åstadkomma och bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning.» Jag instämmer och betonar ytterligare *fritt vald*.

Invånarna i Gautosjö och Adolfström i övre Laisdalen vid Vindelälvens nordligare gren inom Arjeplogs socken i Norrbotten har valt att syssla med jord och skog i sin hemtrakt. De har valt att vara fiskare och fångstmän. De har sedan gammalt tagit emot oss som älskar fjällen. De har varit turistvärdar långt innan turismen blev omtalad som nu. De har varit lotsar åt folk på vetenskapliga strövtåg, åt ornitologer, botanister, geologer och historiker, som t. ex. dragit till fjälls för att se Nasa-fjäll eller Silbojokk. De har sin utkomst där i dalen och bland fjällen, och de vill vara kvar. Det är deras fria val. Men de hotas av tvångsförflyttning.

Vi har ont om folk i Västerbotten och Norrbotten. Vi vill gärna ha byarna befolkade, ha gårdarna kvar. Även de hör till landskapets skönhet och charm. Dessa invånare i Laisdalen klarar sig, de behöver inte bidrag, och vi ville gärna se dem där de är. Jag

Svar på fråga ang. den fortsatta handläggningen av ärendet om Vindelälvens utbyggnad

måste fråga: Har de verkligen fritt val, herr Lange? Eller är det bara samhället som har fritt val och som väljer att dränka den vackra fjälldalen med Gauto, Vejenäs, Adolfström och Bäverholmen, som byarna heter?

Jag har i detta sammanhang tänkt på historien om hur Lappmarken började bebyggas. Redan 1328 skrev en riksdrots, som hette Knut Jonsson, ett brev från Telge om Norrland, »vilken landsdel borde obehindrat bebyggas och odlas». Jag kan vidare erinra om de två lappmarksplakaten av 1673 och 1695, där kronan ivrar för Lappmarkens odlande och befolkning. Sedan gammalt fanns alltså omtanken om detta land, och historien om nybyggarnas erövring av landet är fascinerande.

Nu har samhällets struktur medfört att de flesta måste draga bort från dessa trakter. Det är inte deportation — i varje fall kallas det inte så. Men för många är det trots allt samma våldsamma förändring — det finns en hel del som anser sig kunna stanna men inte får det.

Det gör mig ont om dessa människor, som nu i de norrländska tidningarna skrivit en insändare med bön om att få vara kvar, och det är anledningen till att jag ställt min fråga. Jag skall be att få läsa upp några rader ur insändaren:

»Hela Adolfström och hela Gautosjö säger nej till att det blir ett kraftverk och ett magasin, som dränker dessa båda livskraftiga och livsvilliga byar.

Det är enligt Vattenfalls mening inte bara den nuvarande bebyggelsen som skall bort. Dalen skulle bli så illa åtgången, att vi inte kan flytta högre upp på dalsidorna. Vi skulle alltså alla tvingas att flytta från vår hembygd. Vart — bekymrar det våra motståndare?»

Jag fäster mig vid ordet »motståndare». Det är klart att man i en insändare kan skriva ord som man inte me-

nar så mycket med, men det är verkligen tråkigt att det skall behöva vara på det sätt som beskrivs i denna insändare.

Man måste fråga sig, om kraftverket i Långforsen verkligen är värt priset av idoga och präktiga människors förvisning. Man måste fråga sig, om det är klokt att reglera ännu ett fjällsjöområde och bygga ut en älv just i den timme, när industrien riktar sina blickar mot andra kraftkällor — i den stund atomkraften på allvar gör sitt intåg.

Därutöver har vi samernas rätt att ta hänsyn till. Från samehåll har sagts att i Västerbottens län hotas samerna genom Vindelälvens reglering till sin existens.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret, och jag hoppas livligt att det som står i den sista meningen är att lita på och kan lugna dem som skrivit den insändare ur vilken jag läste upp ett avsnitt — alltså statsrådets uttalande att »alla de synpunkter som i vederbörlig ordning framförts» kommer att beaktas.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs förstår helt säkert att det är omöjligt att föregripa den behandling som ett mål i vattendomstolen kommer att undergå. Och innan den behandlingen är klar kan inte heller kronan i annan ordning ställa medel till förfogande i de fall en kompensations måste utgå på grund av att människor inte längre kan ha sin yrkesutövning i ett visst område utan måste flytta därifrån.

Självfallet blir det härvidlag en avvägning mellan olika intressen — en sådan har skett varje gång det varit fråga om utbyggnad av våra vattenfall — och den kan utfalla på olika sätt. Vi har att ta hänsyn till inte bara samernas och den bofasta jordbrukande befolkningens intressen i dessa bygder,

Svar på fråga ang. statliga industriella företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

utan vi har också att tänka på den svenska industriens krav på och behov av en bättre energiförsörjning, ett växande energitillskott.

Jag vill alltså betona att det är en avvägning som görs. Vi har lyckats upprätthålla den fulla sysselsättningen här i landet och kunnat öka de enskilda människornas möjligheter att välja yrke och anställning — det råder större frihet därvidlag nu än tidigare. Men det innebär inte att varje människa skall kunna påräkna att hela sitt liv få stanna i samma företag eller på samma plats; det är inte innebörden av den fulla sysselsättningens och den rörliga arbetsmarknadens politik.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att avvägningen är svår att göra. Jag känner också till gången i detta ärendet och tror följaktligen inte att regeringen i dag kan göra något. Men dessa människor är oroliga och det kanske lugnar dem att höra att man från regeringshåll inte tänker bortse från deras krav.

Handelsministern framhöll att vi måste tänka på industrien. Man kan fråga, om det verkligen är industrien som ligger bakom önskemålen att få den kraft som Vindelälven kan ge.

Vidare måste man ställa frågan vem som egentligen äger Vindelälven. Detta spörsmål är omöjligt att besvara just i dag, men låt mig dra en parallell. Om några av mina grannar äger en fin trädgård och jag av någon anledning skulle ha vinning av att bryta sönder deras bärbuskar, blir jag straffad om jag gör detta.

Men om någon skulle ha vinning av att bygga ut Långforsen och därmed förstöra de marker ovanför forsen, vilka ägs av några andra personer, och mot dessas önskan exploaterar deras mark, är frågan hur långt man skall sträcka sig med hänsyn till industrien

och landet i stort och hur man skall kunna se till att den enskilde inte i onödan åsamkas ett obotligt avbräck.

Med den av mig ställda frågan tycker jag att det borde bli aktuellt att överväga huruvida man inte nu skulle försöka tänka om då det gäller Vindelälvens utbyggnad.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Vi är fullständigt på det klara med att enskilda personer, därest deras intressen efter ett utslag av domstol träds för nära, kan göra anspråk på ordentlig kompensation. Detta är inte att jämföra med intrång på annans egendom, utan det är fråga om en reglering efter domstols utslag — det tror jag att också herr Nilsson i Agnäs måste erkänna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. statliga industriella företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat mig, om jag vill vidtaga åtgärder så att LKAB och andra industriella företag som staten är ekonomiskt engagerad i avstår från medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen.

De statsägda industriföretag, som i dag tillhör Arbetsgivareföreningen, bl. a. LKAB, Duroxkoncernen och ett par till kommunikationsverken knutna företag, var medlemmar av föreningen redan innan staten övertog aktiemajoriteten. Någon olägenhet därav har ej förmåtts från något håll. Med hänsyn härtill har jag inte funnit anledning vidta någon ändring i detta förhållande.

Svar på fråga ang. statliga industriella företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

Vidare anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga. Det är till sin innebörd ungefär det samma som har framförts i tidigare debatter om den statliga affärsverksamheten i detta hänseende, nämligen att statsföretagen bör få arbeta under samma villkor som privata bolag.

Att statsrådet inte finner någon olägenhet vara förknippad med det förhållande jag påtalat torde bero på att vi inlägger olika innebörd i begreppet »olägenhet». Jag tycker inte att vi skall behöva ingå på någon principdiskussion om huruvida statsföretagen och de privata företagen skall arbeta med samma metoder. Jag har själv tagit flera initiativ i syfte att propagera för att statsföretagen i vissa hänseenden skall bli jämställda med privata företag.

För att hålla mig till LKAB vill jag anförda att det enligt min mening vore riktigt att även statens gruvdrift och dess metallurgiska verksamhet ingick i en företagsorganisation av den typ, som herr Hagnell skisserade i sin reservation till utredningen om statsdriften, för att därigenom uppnå samma effektivitet och de övriga fördelar, vilka de bästa förebilderna inom de privata och kooperativa storföretagen har.

Men det som är riktiga åsikter i fråga om sådana tekniska arrangemang blir ofta gålet, om man överför det till ett politiskt plan. Det finns nämligen också drag hos de kapitalistiska storföretagen som statsföretagen enligt min mening inte bör efterlikna. Dessa bör inte leva på samma sätt som privatföretagen; tvärtom är det som bekant en vedertagen uppfattning inom arbetarrörelsen att staten i flera avseenden bör bekämpa vissa uttryck för privat vinstbegär och tillse att statsföretagen blir mönster för en rakt motsatt tendens.

Dit hör frågan om företagens relationer till sina anställda, som det i detta

fall handlar om. Privata företag anser sig oförhindrade att skaffa ökade vinster genom att hålla lönerna så låga som möjligt, genom att försumma arbetarskydd och företagshälsovård och t. o. m. genom att flytta företagen till utlandet för att kunna utnyttja underbetald arbetskraft eller vidta andra åtgärder utan hänsyn till vilka verkningar de får för de anställda. Det är klart att arbetarpartierna inte kan godkänna någon rätt för statsföretagen att åberopa sådana förhållanden för att få verka under samma villkor som privatföretagen; det gör de väl inte heller, såvitt jag vet.

Det är emellertid lika ohållbart att hålla fast vid kravet på paritet mellan privata och statliga företag i fråga om formerna för att bestämma lönesättning och arbetsvillkor. Svenska arbetsgivareföreningen är inte bara en ekonomisk intresseorganisation, den fyller också den politiska uppgiften att tillvarata privatkapitalistiska anspråk på enväldet inom näringslivet gentemot arbetarrörelsens krav på en demokratisk ordning i detta hänseende.

Så har väl också saken fattats av praktiskt taget alla statliga företags ledningar, som ju håller sig utanför SAF; LKAB betalar likväl stora summor till arbetsgivarnas kamporganisation och har genom medlemskap i SAF förpliktat sig att visa lojalitet mot privata arbetsgivare, om dessa vidtar kampåtgärder mot arbetarparten. Det anser jag vara en minst sagt olämplig anordning, och jag är inte tröstad av handelsministerns förklaring att någon olägenhet därav inte har förmåtts från något håll. Jag betraktar som en olägenhet redan det faktum, att en del av LKAB:s vinst — i realiteten statens pengar — används till stöd åt SAF för kampåtgärder mot arbetarrörelsen. För övrigt bör man inte vänta till dess att det har uppstått ännu allvarligare komplikationer, utan man bör förebygga sådana genom att hålla statsföretagen utanför SAF.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tror ingen kan bestrida att statsföretagen kan ha en viss nytta av den allmänna service byggd på en vid erfarenhet och överblick som Arbetsgivareföreningen ger. Det är fördelarna; jag tror att riskerna i praktiken är ganska små, det vill jag betona för herr Holmberg. SAF skulle knappast kunna tvinga LKAB att mot sin vilja vidta konfliktåtgärder påbjudna av Arbetsgivareföreningen. Det är en teoretisk möjlighet; i praktiken tror jag inte att den existerar. De böter som LKAB i så fall skulle tvingas att betala är försvinnande små i förhållande till de förluster som företaget skulle få bära, därast det gick ut i en konflikt mot sin vilja. Därför skall man kanske inte överdriva de nackdelar som ett medlemskap för statsföretagen i Arbetsgivareföreningen kan medföra.

Jag vill också påpeka att det — som det framgår av mitt frågesvar — finns några företag utöver de två nämnda som tillhör Arbetsgivareföreningen.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Till vad handelsministern tror om SAF:s kapacitet när det gäller att tvinga LKAB till någonting vill jag säga att denna kapacitet framgår tydligt av SAF:s stadgar. De är mycket rigorösa beträffande medlemmarnas förpliktelser att stödja föreningen om kampåtgärder vidtas mot arbetarparten.

Jag vill också erinra om en händelse som på sin tid väckte ganska stort uppteende, nämligen då gruvarbetarna vid en konflikt tvingade det dåvarande privatägda LKAB att gå ur Arbetsgivareföreningen. Utträdet skedde inte smärtfritt, vilket ju också visar att Arbetsgivareföreningen har ganska stora maktresurser när det gäller att hålla medlemmarna på mattan och få dem att ställa sig solidariska till de kampåtgärder som SAF vidtar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. fosterbarns förflyttning

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat justitieministern, om han överväger någon ändring i 50 § barnavårdslagen med anledning av ett i pressen uppmärksammat fall om förflyttning av fosterbarn.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Bestämmelserna i 50 § barnavårdslagen innebär att en barnavårdsnämnd för viss tid eller tills vidare kan förbjuda föräldrar eller annan vårdnadshavare att ta ett fosterbarn från dess fosterhem, om det skulle vara till allvarlig skada för barnet att skiljas från fosterhemmet. Beslutet kan överklagas till länsstyrelsen och därifrån till regeringsrätten.

Vid den nya barnavårdslagens tillkomst fanns en mycket stark opinion för bestämmelser som ger möjlighet att hindra skadliga fosterbarnsförflyttningar.

Det är givet att tillämpningen av bestämmelser av detta slag lätt medför att någon av dem som beslutet rör anser sig illa behandlad. För ett par år sedan besvarade jag i denna kammare en interpellation, i vilken interpellanten efterlyste bestämmelser som gav ett starkare skydd mot förflyttning från fosterhem. I andra fall har den uppfattningen förts fram, att de biologiska föräldrarnas ställning försvagats för mycket genom barnavårdsnämndernas befogenheter enligt 50 § barnavårdslagen.

Åsiktsbrytningar kommer säkert alltid att uppstå kring en lagstiftning som går in på så centrala personliga problem som föräldrars rätt att ha sina barn hos sig. Det som till sist blir avgörande är kunnsgheten och omdömet hos de

Svar på fråga ang. fosterbarns förflyttning

myndigheter som har att tillämpa bestämmelserna.

Jag vill tillägga att lagberedningens arbete med nya regler om domsverkställighet, som rör barn, närmar sig sitt slutskede. 50 § barnavårdslagen kommer att bli berörd i det sammanhanget.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet Lindström för att statsrådet haft vänligheten att svara på den fråga som jag ställt till justitieministern. Vidare tackar jag för innehållet i svaret.

Jag tror vi kan vara överens om det mesta av det som statsrådet här har anfört. Jag vill också understryka att det, när barnavårdslagen tillkom, rådde fullständig enighet här i riksdagen om att man skulle införa bestämmelser som ger möjlighet att förhindra skadliga fosterbarnsförflyttningar. På en punkt var emellertid meningarna delade, nämligen beträffande lämpligaste sättet att lösa lagstiftningsfrågorna. Som kammarens ledamöter erinrar sig, hade lagrådet anmält tveksamhet i fråga om att ge barnavårdsnämnderna sådan befogenhet som stadgas i 50 § barnavårdslagen, och vi i högerpartiet yrkade avslag på denna paragraf. Vi menade att man borde utreda, om inte sådana frågor som faller under denna paragraf i stället kunde avgöras av domstol.

Jag fick då den uppfattningen att statsrådet Lindström hyste en viss förståelse för lagrådets betänkligheter men ändå ansåg att lagreformen borde genomföras på föreslaget sätt. Den tveksamhet som statsrådet då måhända hyste trodde jag kunde vara en antydning om att statsrådet inte betraktade denna fråga som slutgiltigt löst utan att det kunde finnas anledning till en omprövning. Det är givet att — vilket statsrådet också säger i sitt svar — åsiktsbrytningar alltid kommer att uppstå kring

en lagstiftning som går in på så centrala problem som detta. Jag vill också särskilt understryka vad statsrådet säger om att det som till sist blir avgörande är kunnigheten och omdömet hos de myndigheter som har att tillämpa bestämmelserna.

När jag säger att jag tror att vi skulle vinna bättre resultat om avgörandena låge hos domstol i stället för hos barnavårdsnämnd, innebär det naturligtvis i och för sig ingen undervärdering av barnavårdsnämndernas arbete. Men jag tror ändå att, vilket lagrådet också frambállit, domstol har större möjligheter att göra en allsidig utredning och kan behandla frågorna på ett ur rättssäkerhetssynpunkt riktigare sätt. Jag hoppas därför, att lagberedningens i sitt av statsrådet i svaret nämnda arbete med nya regler för domsverkställigheten, vilka avses komma att beröra även 50 § barnavårdslagen, kommer att mera beakta de synpunkter som lagrådet tidigare framfört. Jag hoppas alltså att vi kommer att få en ändring av lagstiftningen på denna punkt. Jag kan inte riktigt finna något klart besked därom i statsrådets svar, men jag hoppas att jag får tolka svaret på det sättet.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Fru Kristensson hade frågat, huruvida vi överväger någon ändring av 50 § barnavårdslagen, och på den frågan har jag gett det ganska tydliga svaret, att jag inte anser att det föreligger något skäl att göra någon ändring av paragrafen. I sitt anförande har fru Kristensson däremot talat om vilka som skall tillämpa paragrafen och fatta beslut i enlighet med den. Hon har därvid anmält sin gamla tveksamhet mot barnavårdsnämnderna som beslutfattare i sådana ärenden som dessa.

Hon trodde sig ha ett minne av att jag, då förslag om denna lag framlades, delade lagrådets betänkligheter. Jag tror

Svar på fråga ang. bestämmelser om vräkning

mig kunna säga att jag inte gjorde det. Jag har aldrig hyst någon tvekan om att det svenska barnavårdsnämndssystemet varit en för svenska förhållanden utomordentlig form för omhändertagande av barnens intressen. Vad vi då diskuterade var, huruvida man skulle kunna förstärka barnavårdsnämndernas auktoritet och förmåga att lösa sådana här svåra frågor genom adjungerande av juridisk och medicinsk expertis.

Lagberedningens nu pågående arbete med nya regler för domsverkställigheten gäller handräckningsförfarandet vid verkställighet av domar i vårdnads-mål. Det gäller att kringgärda denna verkställighet med garantier för att barnen inte blir onödigt uppskräddade av en redan i sig kanske svår skilsmässa. Men det arbetet berör inte själva formuleringen av 50 § barnavårdslagen.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag kan inte säga att jag blivit gladare över det förtydligande som statsrådet Lindström nu gjort. Tvärtom! Jag hade nog trott mig ur svaret på min fråga kunna utläsa en något, som jag bedömer det, positivare inställning till dessa frågor. Det är därför att beklaga att statsrådet inte anser att man bör ompröva den här paragrafens innehåll. Jag tror att det ur allmänhetens synpunkt skulle vara av mycket stort värde att undersöka, om inte dessa, som statsrådet själv säger, svåra frågor mer hör hemma hos domstol än hos barnavårdsnämnd.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Fru Kristensson talar fortfarande om något annat än sin ursprungliga fråga. Hon säger, att jag inte givit ett tillräckligt positivt besked på frågan om en eventuell omprövning av 50 §. Om hon nu anser det vara positivt att ompröva denna paragraf, vill jag hålla med henne om att jag inte är positiv. Men själva förfarandet vid tillämpningen av denna paragraf, frågan om

vem som skall besluta — barnavårdsnämnd eller domstol — är ju en helt annan sak.

Fru Kristensson nämnde vid ett tidigare tillfälle, att det fanns en opinion bakom förslaget att man i den nya barnavårdslagen skulle kringgärda sådana förflyttningar med olika garantier. Och jag vill betona att det verkligen stod en mycket enhällig remissopinion bakom den formulering som § 50 i den nya barnavårdslagen så sent som 1960 fick. Jag är ganska övertygad om att inget av de fall av skilsmässor från fosterhem och biologiska föräldrar som en Björn, en Monica eller en Ursula har representerat, hade kunnat undvikas genom någon omformulering av själva paragrafen. En ändring av en paragraf ändrar ju inte människors naturliga sätt att reagera i så svåra situationer.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Nej, en ändring av en paragraf påverkar kanske inte människors reaktioner så mycket. Men utformningen av en lagstiftning kan ju i alla fall påverka tilltron till myndigheters förfarande. Jag vidhåller att det är just 50 § som förskriver att det är barnavårdsnämnden som skall äga meddela ett förbud, och det var ju just om 50 § som lagrådet och statsrådet hade olika meningar. Jag vidhåller alltså att det är utformningen av 50 § som är kärnpunkten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. gällande bestämmelser om vräkning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig, om jag anser att gällande lagstiftning om avhysning av hyresgäst från bostad står i samklang med en modern

Svar på fråga ang. bestämmelser om vräkning

och humanitär rättsuppfattning. Som svar på frågan får jag anföra följande.

Utsökningslagens bestämmelser om avhysning av hyresgäst har blivit moderniserade genom lagändring så sent som år 1963. Härigenom har utmätningsmannen getts vidgade möjligheter att av humanitära skäl — t. ex. av hänsyn till barnfamiljer med pressad ekonomi — lämna anstånd upp till fyra veckor med begärd avhysning. I vissa avseenden torde hyreslagstiftningssakkunniga komma att föreslå ändrade bestämmelser beträffande förverkande av hyresrätt.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret, som dock egentligen inte var något svar på frågan. Jag har inte frågat om utformningen av detta förfarande, utan jag har frågat om justitieministern tycker att själva den omständigheten, att man i vår tid faktiskt kan kasta ut människor på gatan med barn och allt på grund av ekonomisk oförmåga står i överensstämmelse med den rättsuppfattning som borde vara vår. På det svarade alltså inte justitieministern.

Beträffande utformningen vill jag säga att det anstånd på upp till fyra veckor som justitieministern nämner inte räcker långt. Som justitieministern kanske vet så skaffar man inte i våra dagar en bostad på fyra veckor. Det skjuter bara tragedien litet grand fram i tiden.

Vräkning verkställs nu just för ekonomisk oförmåga skull eller därför att människor inte känner till de möjligheter de författningsmässigt har; en hyresvärd kan fortfarande säga upp en hyresgäst till laga fardag, och om hyresgästen då inte vänder sig till hyresnämnden så blir han så småningom vräkt. Men om han händelsevis känner till att det finns en liten paragraf som säger att uppsägningen blir upphävd om

man går till hyresnämnden, så klarar han sig.

Det finns något som kanske är ännu mer utmanande, och det är vad man kallar slavkontrakt, då en anställning är förenad med rätten till bostad. Om arbetsgivaren då säger upp den anställde, så mister denne därmed också bostaden för sin familj med barn och allt. Genom detta förfarande berövar man ju människor en levnadsbetingelse, och det var detta jag syftade på med min fråga. Det är ju faktiskt en levnadsbetingelse att ha någonstans att bo. Jag har ibland funderat över att vi har lagstadgad rätt till pension, lagstadgad rätt till semester och mycket annat — alldeles utmärkta ting naturligtvis — men vi har ingen lagstadgad rätt till bostad. Så länge vi inte har det finns det människor som inte kommer att få någon lagstadgad pension; om de inte haft någonstans att bo under många år, så når de aldrig den ålder då de kan komma i åtnjutande av denna pension.

Det är en skönhetsfläck när man i vårt samhälle kan ställa människor på bar backe, möblerna på trottoaren och därefter låta barn och föräldrar skiljas åt. Det finns känsliga barn som tar skada för livet av en sådan situation. Jag anser att den inte passar in i den rättsuppfattning som är vår. Jag hade trott att jag genom min fråga också skulle kunna få justitieministern att ge uttryck åt en sådan uppfattning, men justitieministern gav inte något svar på detta.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag vet inte vilka bote- medel herr Sjöholm skulle vilja ha för att helt kunna undvika sådana här situationer. Men herr Sjöholm och jag kanske kan förena oss i ett allmänt krav på en total kommunalisering av alla hyresfastigheter.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är jag som skall fråga justitieministern och inte tvärtom.

Svar på fråga ang. underrättelse till planeringsråden om vissa beslut rörande lån och bidrag av lokaliseringsmedel

Jag skall gärna hjälpa till, men då måste vi först vara ense om att det är tokigt som det är. Det var detta jag ville att justitieministern skulle säga. En första förutsättning för att kunna göra något är att man anser att detta förhållande icke står i överensstämmelse med modern humanitär rättsuppfattning. Jag har givit uttryck åt detta, men det har inte justitieministern.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. underrättelse till planeringsråden om vissa beslut rörande lån och bidrag av lokaliseringsmedel**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat, om jag anser att beslut om avslag på framställningar om lån och bidrag av lokaliseringsmedel som meddelas av arbetsmarknadsstyrelsen borde delgivas planeringsråden åtföljda av motiveringar — naturligtvis på sådant sätt att vederbörande företags krav på sekretess tillgodoses — för att därigenom underlätta planeringsrådets fortsatta arbete samt om jag i så fall är beredd medverka till att en sådan ordning kommer till stånd.

Enligt gällande bestämmelser skall avskrift av beslut i ärende om lokaliseringsstöd sändas till bl. a. den länsstyrelse som yttrat sig i ärendet. Eftersom planeringsrådet ingår i länsstyrelseorganisationen får rådet därmed tillgång till alla sådana beslut.

Beträffande kravet på motivering av besluten vill jag erinra om att riksdagen så sent som i förra veckan behandlade hithörande spörsmål. Då godkändes första lagutskottets utlåtande nr 17 i anledning av motioner om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden och om införande av be-

slutsmotivering i administrativa utslag. Därmed har riksdagen i princip anslutit sig till uppfattningen att förvaltningsmyndighet bör motivera sina avgöranden men samtidigt ansett att frågan om att införa en skyldighet i nämnda avseende bör prövas i ett större sammanhang. Detta ställningstagande gäller givetvis också för nu ifrågavarande beslut.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga.

Jag ställde frågan därför att det självfallet är av stort intresse, i synnerhet för de berörda bygderna, att få del av de motiv och skäl som kan påverka handläggningen av lokaliseringsärendena. Tyvärr måste vi i Jämtlands län konstatera, att lokaliseringsspolitiken i dess nuvarande utformning inte uppfyllt våra förhoppningar. Av det hittills meddelade stödet har vi inte erhållit mer än cirka en procent till Jämtlands län, och detta län är dock ett av våra mest framträdande avfolkningslän och följaktligen den del av landet där lokaliseringsstödet borde ha satts in med största utsikt till positiv effekt.

Så har nu inte blivit fallet, av allt att döma beroende på att stödet inte är helt tillfredsställande konstruerat och inte tar fasta på grundläggande svagheter i framför allt det norrländska inlandets ekonomi. Den brist på industriell tradition och den betydande bristen på riskvilligt kapital som där kan noteras gör att lokaliseringsstödet i dess nuvarande utformning inte har blivit till den nytta som vi haft anledning att hoppas. Just av den anledningen är det givetvis av stort intresse att få klara besked när man trots det angelägna i att skapa nya sysselsättningsstillfällen möter avstyrkanden och avslag på framlagda ansökningar.

Jag har vänt mig till inrikesminis-

Svar på fråga ang. underrättelse till planeringsråden om vissa beslut rörande lån och bidrag av lokaliseringsmedel

tern som högste förträdare för lokaliseringsspolitiken, och jag vet att inrikesministern hyser stort förtroende för planeringsråden och deras verksamhet. Jag skall bevisa detta med ett litet citat av ett yttrande som inrikesministern gjorde i Östersund i juni månad 1965 där han enligt en tidningsuppgift sade: »Länens planeringsråd kommer att få en utomordentlig betydelse. De skall förbereda ärendena och lägga fram respektive sak för högre ort. Och ett ärende som ett planeringsråd noga förberett och sagt ja till — ja det kommer säkert att vinna gehör hos dem som pengar skall bevilja.»

Jag hoppas att herr statsrådet vill ge mig rätt i att det är ett rimligt krav från alla berörda parter att det ges klara besked så snart som möjligt och att det i hög grad är önskvärt att arbetsmarknadsstyrelsen motiverar även sina avslag.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag vill gärna säga till herr Larsson i Norderön att jag inte ändrat min uppfattning beträffande planeringsrådets betydelse. Detta är emellertid en ny institution som tillkommit innan förvaltningsutredningen avgivit sitt betänkande om länsstyrelseverksamheten för framtiden. Vi har varit på det klara med att vi i någon mån gått hän- delserna i förväg genom inrättande av planeringsråden. Å andra sidan har vi ansett det vara av betydelse att få pröva denna verksamhetsform. Det faktiska förhållandet att det är en ny institution gör att formerna för dess verksamhet inte kan anses ha varit klart utmejslade med vissa mindre justeringar.

Det spørsmål som herr Larsson i Norderön tar upp är närmast en handläggningsfråga, och jag har sagt i svaret att länsstyrelserna och därmed planeringsråden får handlingarna. Sedan är det fråga om information till planerings-

rådets ledamöter vilken jag tycker borde kunna fungera. Vi skall undersöka detta ytterligare. Självfallet har vi möjligheter att via central information ta upp sådana spørsmål, eventuellt vid konferenser, för att resonera med planeringsdirektörerna och kanske också landshövdingarna om hur informationen lämpligen bör ges.

Herr Larsson i Norderön tog upp lokaliseringsspolitiken i allmänhet. Jag skall inte fördjupa mig i ämnet, men jag skulle ändå vilja säga att det förhållandet, att lokaliseringsbistånd endast med en procent gått till Jämtland, kan inte anses vara något bevis i fråga om lokaliseringsstödet effektivitet. Eftersom lokaliseringsstödet har gått ut till 400 företag, och alla de medel som vi ställer till förfogande tas i anspråk, så har vi nog motsatt uppfattning, nämligen att lokaliseringsstödet har god effekt och har mottagits av företagen med största intresse. Sedan är det fråga om hur man skall kunna för företagen klargöra en bygds förutsättningar. Vi medverkar så långt vi kan för att upplysa företagarna om lämpligheten av lokalisering i Jämtland. Det kan betyda att vi ibland når resultat, men inte i den omfattning som också vi skulle ha önskat. Vi får fundera över om det är möjligt att göra någonting ytterligare.

När herr Larsson i Norderön säger att stödverksamheten inte har uppfyllt våra förhoppningar, så förmodar jag att han menar förhoppningarna i Jämtland. Det är givetvis alltid en fråga om hur stora förhoppningar man har haft.

Herr **LARSSON** i Norderön (cp):

Herr talman! Jag medger gärna att lokaliseringsspolitiken som sådan inte hör in i frågeställningen, men jag har velat nämna den som bakgrund till varför det är så angeläget att få klara besked. Planeringsrådet hade en bestämd uppfattning och ansåg sig gagna såväl lokaliseringsverksamheten som sitt om-

Svar på fråga ang. bostadsbyggandet under år 1965

råde. Man fick avslag som icke motiverades. Vederbörande intressent måste då helt enkelt överklaga beslutet för att få reda på motiveringen för avslaget. Det bör också komma med i bilden.

Jag noterar att inrikesministern säger att han fortfarande har förtroende för planeringsråden, och jag vill särskilt tacka för vad han senast sade, nämligen att han överväger att ytterligare informera planeringsdirektörer och andra som har med denna verksamhet att skaffa för att ge klara och bestämda motiveringar i dessa synnerligen aktuella frågor. Detta var ett positivt besked.

Beträffande hur stora förhoppningar man kan ställa måste jag nog säga, herr inrikesminister, att något högre än till en procent hade vi ställt dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. bostadsbyggandet under år 1965

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat om jag vill lämna en redogörelse för inom vilka delar av landet de enligt uppgift under år 1965 på »papperet» igångsatta 4 400 lägenheterna är att finna och vad anledningen är till detta förfarande.

Första ledet av herr Gustavssons fråga kan jag besvara genom att upplysa om att uppgifter om igångsatta byggen lämnas av kommunerna månadsvis — för vissa kommuner kvartalsvis — till statistiska centralbyrån. Enligt anvisning som finns tryckt på föreskrivna statistikblanketter skall ett hus anses vara igångsatt när schaktnings-, sprängnings- eller utfyllningsarbeten har igångsatts. I den statistiska redovisningen skall alltså inte ingå några lägenheter i byggen som har igångsatts bara på »papperet» och av det föreliggande materialet

framgår inte heller att några sådana har redovisats. Därmed är svaret givet även på andra ledet i frågan. Det är här inte fråga om något »förfarande», specifikt för år 1965, utan redovisningen från kommunernas sida har skett enligt principer som har gällt under en följd av år.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga. Jag kan försäkra att det inte är jag själv som har myntat uttrycket på »papperet», utan jag tror att jag fick det genom att lyssna på TV en kväll.

Enligt de uppgifter jag har fått — jag får väl korrigera siffran 4 400 något — skulle 4 221 lägenheter vara igångsatta under senaste hälften av december månad. Eftersom vi då haft ganska många helgdagar har det tydligen varit en livlig aktivitet under juldagarna i fråga om att sätta i gång byggandet av bostadslägenheter. Med tanke på att marken då var ganska hårdfrusen kanske det inte var så lätt att komma i gång med schaktningsarbeten. Enligt uppgifter från bostadsstyrelsen har under hela december månad igångsatts 9 635 lägenheter eller 10,4 procent av den totala igångsättningen under året. Enligt bostadsstyrelsens bedömning är det mycket ovanligt med en så omfattande igångsättning under senare delen av december, eftersom antalet infallande helgdagar då är stort. Då frågar man sig helt naturligt, till vilka områden igångsättningen koncentrerats under den senaste delen av december och vad anledningen är. Om det nu är så att igångsättningen då koncentrerats till de områden av landet, som har fått en någorlunda riklig bostadskvot, medan samtidigt någon nämnvärd igångsättning inte förekommit i de län, som har fått sin bostadskvot mycket nedskuren, finns det anledning att fråga, om det beror på att man inte har haft planer

Svar på fråga ang. bostadsbyggandet under år 1965

för igångsättning klara, samt efterlysa vilka kontakter som finns mellan bostadsmyndigheterna, när de gör upp kvoterna, och kommunerna vad beträffar de sistnämndas möjligheter att genomföra programmen i enlighet med kvottilldelningen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det finns dels ett bostadsbyggande som är statsbelånat och som statistiskt går att följa ganska bra, dels ett icke statsbelånat bostadsbyggande.

I fråga om det bostadsprogram som riksdagen i fjol fastställde till 88 000 lägenheter, vilket var ett garanterat minimiprogram, skulle jag vilja säga, att igångsättningen med statslån inte har överskridit den ram för långivningen som statsmakterna fastställt.

Byggandet utan statslån är inte föremål för restriktioner. Det blir vad det blir liksom t. ex. byggandet av fritidshus. Detsamma gäller ålderdomshem som också ingår i bostadsbyggnadsstatistiken. Vi märkte i fjol på våren en mycket klar tendens till ökning av byggandet utan statslån, exempelvis det bostadsbyggande som skedde med enbart räntegaranti. Det har tidigare år omfattat 300 à 700 lägenheter. I fjol uppgick det till 1 400 à 1 500 lägenheter redan i mars—april, då vi granskade detta och bestämde oss för att fastställa ramen för räntegarantien till 3 000 lägenheter. Det blev också detta antal. Där hade vi alltså en sektor som svälde.

Ålderdomshemsbyggandet, som under några år ökat från 1 500 till i fjol över 3 000 vårdplatser, ingår också i denna statistik. Det bostadsbyggande som låg utanför statsbelåningen fick en total omfattning av 7 255 lägenheter i fjol. Det följs inte upp statistiskt förrän i efterhand, och man kan inte heller ange var det byggandet har skett.

Det kan sägas att detta är en brist framför allt ur den synpunkten att det-

ta bostadsbyggande utanför statsbelåningen också tar sin givna andel av kapitalutrymmet i anspråk. Vi överväger för närvarande i regeringen att kvotera det liksom också att göra en kvotering för det antal ålderdomshemsplatser som kan anses vara möjliga att bygga under ett år för att på det sättet få större resurser att kunna följa upp bostadsbyggnadsverksamheten.

Jag vill gärna medge att koncentrationen av igångsättningen till fjärde kvartalet 1965 var en olycklig företeelse, som kommer att medföra stark anspänning på byggnadsmarknaden under våren och försommaren. Därför är det angeläget att vi gör allt för att få en gynnsammare säsongfördelning av igångsättningarna i år, och förutsättningarna härför bedöms vara relativt goda.

Till sist skall jag ta upp herr Gustavssons i Alvesta fråga, hur det byggande var lokaliserat, som igångsattes i december. Det är riktigt att det i mycket stor utsträckning var lokaliserat till storstadsregionerna — Stockholms län, Stockholms stad samt Göteborgs och Bohus län. Det berodde emellertid inte på att planerna för dessa områden var försenade, utan det berodde på kapitalmarknadsläget. Hade det varit en försening med avseende på planerna, så att man i september—oktober hade kunnat få klarlagt att det inte fanns planer färdiga för det byggande som tilldelats dessa områden, kunde man ha gjort en omfördelning av kvoten. Jag lämnade i kammaren beskedet, troligen i början av december, att vi inte var beredda att göra en omfördelning av kvoten från storstadsområdet till annan del av landet på grund av kreditmarknadsläget. Detta hade, som sagts, däremot kunnat ske om det hade brustit i fråga om planeringen, men så var inte fallet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för den värdefulla kompletteringen, som jag tycker gav en bättre belysning av

Svar på fråga ang. vissa verkningar av den planerade regleringen av Abelvattnet i Tärna

läget. Som jag trodde var det just stadsområdena som släpade efter. Det bör väl finnas anledning att ta hänsyn här till, när man i fortsättningen diskuterar kvottilldelningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på fråga ang. vissa verkningar av den planerade regleringen av Abelvattnet i Tärna**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Tore Nilsson har frågat om jag lagt märke till de svårigheter för rennärningen i Vapstens sameby som den planerade regleringen av Abelvattnet i Tärna kommer att medföra.

Frågan om Abelvattnets reglering har med skrivelse den 23 oktober 1964 av Nedre Norrbygdens vattendomstol underställts Kungl. Maj:ts prövning. Av handlingarna i ärendet framgår att regleringen kan medföra svårigheter för renskötseln. Lantbruksstyrelsen har därför på min begäran avgett förnyat utlåtande angående regleringens inverkan på renskötseln.

Vidare anförde:

Herr **NILSSON** i Agnäs (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret. Statsrådet Holmqvist är alltså informerad om samernas svårigheter.

I pressen har det under den senaste tiden skrivits en hel del om Abelvattnet, och för en tid sedan kunde man läsa följande:

»I samband med sameriksdagen i Lycksele kommer på lördagen efter kallelse av lantbruksstyrelsen att hållas en överläggning med Vapstens lappby om skadeverkningarna av en reglering

av Abelvattnet. Sammanträdet har en bakgrund som det finns anledning att repetera och kommentera. Det är den gamla vanliga trista historien om svårigheterna för en avlägset boende minoritet att hävda sin rätt och göra sina synpunkter gällande inför centrala myndigheter och makter i samhället. Det gäller bara några samer och deras näring...»

Jag känner till journalisterna och vet att de tycker att det är roligt att göra sådana här saker, och därför brydde jag mig först inte om raderna, men det kom nya artiklar, och därefter har jag undersökt saken litet närmare och också fått vissa papper från samerna.

Som bekant har kammarkollegiet kritiserat Nedre Norrbygdens vattendomstols utslag rörande Abelvattnets reglering och bl. a. sagt följande:

»Skall tillåtlighetsfrågan bedömas på grundval av föreliggande utredning, anser kollegiet att hinder mot företaget föreligger med hänsyn till dettas inverkan på turismen inom Tärnabygden, befolkningens levnadsförhållanden och renskötselnärningen.»

I fortsättningen påpekar kollegiet:

»Ett beslut, varigenom företaget förklaras tillåtligt, är i vart fall på grund av bristande utredning av företagets inverkan på rennärningen icke förenligt med författningsregleringen i 2 och 11 kapitlen vattenlagen av tillåtlighetsprövningen. Ett dylikt beslut förutsätter att utredning gjorts av huvudsakligen den art som lantbruksstyrelsen föreslagit och att denna utredning visar att intrånget i denna näring över huvud taget kan kompenseras.»

Nu kommer Abelvattnets reglering att ställa till svårigheter. Detta har lantbruksstyrelsen fått besked om. Styrelsen skrev den 15 februari en begäran att från Vapstens sameby genom dess juridiska ombud få svar på ett antal viktiga frågor före den 25 februari. Denna brådska förklaras väl av lantbruks-

Svar på fråga ang. vissa verkningar av den planerade regleringen av Abelvattnet i Tärna

styrelsens trängda läge. Regeringen hade uppdragit åt lantbruksstyrelsen att före den 1 april inkomma med ett nytt yttrande i saken med beaktande av vad från olika remissinstanser anförts beträffande den driftekonomiska utredningen rörande renskötseln i Vapstens sameby. Men tio dagar är dock en oerhört kort tid i detta fall. Hur skulle samerna hinna svara före den 25 februari? Hur skulle de hinna att få teknisk och juridisk hjälp?

De blev kallade till Lycksele från sin renskötsel utan hänsyn till de olägenheter som denna snara inkallelse kunde medföra. Dessutom påstås lantbruksstyrelsen ha betonat att det inte kunde bli tal om några reseersättningar eller traktamenten för inställelsen. Jag har kontrollerat att det förhåller sig så. Får verkligen svenskt rättsväsen fungera på det sättet? Skulle detta tillvägagångssätt ha varit tänkbart om det inte hade gällt några samer i rikets utkant? Det är underligt att vattendomstolen har kunnat behandla den stora regleringen så att kammarkollegium ansett sig böra komma med kritik — — —.

Herr *andre vice talmannen* avbröt talaren med klubbslag och yttrade:

Jag får anmoda den ärade talaren att inte ingå på kritik av domstolens beslut.

Talaren fortsatte:

Det är inte någon kritik, det är bara förbryllande. Och det gäller inte domstolen utan lantbruksstyrelsens begäran. Kan man verkligen begära att samerna skall resa så lång väg utan att få betalt för sin resa?

Efter det inträffade hyser man naturligtvis oro för samernas näring, och jag frågar mig om man i lantbruksstyrelsen förstår att detta stora renbeteslands klyvning hotar samernas näring. Det finns samer som sagt att nu kanske de måste flytta till Grönland.

Vi vet också att det område det här

gäller har mycket fina fiskevatten, som samerna har haft stor nytta av.

Vi väntar nu med spänning på regeringens ord i detta ärende. Jag tror nog att frågan kan få en god lösning, men jag har känt lust att protestera mot att denna kallelse till överläggningar utfärdades med så kort varsel.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vill upplysa om att även om ett regleringsföretag kan anses otillåtet, ankommer det ändå på Kungl. Maj:t att pröva ärendet. Och när då det ena väges mot det andra, kan det mycket väl hända att dispens kan medges, om Kungl. Maj:t finner att ett samhällsintresse av annat slag väger över. På det sättet handlägges dessa ärenden, och det är sålunda i och för sig inte något märkvärdigt med det fall som här är aktuellt. På liknande sätt har även tidigare beslut om vattenregleringsföretag träffats.

Men här har ännu inte något avgörande träffats. Efter det att kammarkollegium avgav sitt yttrande, som åberopades i det förra inlägget, har Kungl. Maj:t, som jag sagt i svaret, uppdragit åt lantbruksstyrelsen att göra ytterligare utredningar.

Sedan kan det naturligtvis i ett ärende av detta slag vara nödvändigt att göra utredningarna med en viss skyndsamhet. Kungl. Maj:t kunde ha sagt att det ankommer på parterna att inför domstol föra sin talan och att lämna in det material de vill åberopa för sina yrkanden. Men nu har vi just med hänvisning till kammarkollegii yttrande vidtagit den mera ovanliga åtgärden att ånyo remittera frågan till lantbruksstyrelsen för att få garantier för att undersökningen blir så grundlig som möjligt.

Jag vill emellertid betona att mot önskemålet om ytterligare utredning står andra intressen, som vill driva på

Svar på fråga ang. vissa verkningar av den planerade regleringen av Abelvattnet i Tärna

ett beslut i ärendet, och därför är det här en svår avvägning. Jag kan försäkra att vi vid handläggning av ärendet kommer att ta all den hänsyn som kan vara motiverad och ge akt på vad som säges i utredningsmaterialet om regleringens inverkan på renskötseln. Det kommer att vägas mot de vinster, som ur andra synpunkter står att vinna på en reglering.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag hoppas att man inte av vad jag sade fick intrycket att jag kritiserade att det blev en remiss. Att frågan togs upp på nytt anser jag vara riktigt. Vi tyckte bara att det var förtvivlat fort som inlagen skulle komma. Men det kanske var så brådslande att det var nödvändigt.

Jag tror att samerna väntar att regleringen här skall göra någonting gott. I en tidning läste jag en rubrik över en stor bild av sjön, och jag tyckte i hastigheten att det stod »regeringsmoln över Abelvattnet», men naturligtvis stod det »regleringsmoln». Jag hoppas att regeringen skall driva bort molnen i stället för att skicka dem dit.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Som jag tidigare sade kommer vi att pröva detta ärende. Jag har därmed inte sagt i vilken riktning beslutet skall gå. Jag vill erinra om att frågan gällde om jag hade observerat dessa förhållanden, och det har jag självfallet gjort. Ingen har över huvud taget kunnat undgå — i varje fall om man bor i norra delarna av landet — att observera att denna fråga har förts på tal.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Justerades protokollet för den 18 innevarande mars.

§ 10

Herr andre vice talmannen meddelade, att fröken Elmén som vid kammarens sammanträde den 16 innevarande mars med läkarintyg styrkt sig vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen under tiden den 16—den 31 mars, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 11

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 67, med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m.m. i vissa städer, m.m., och

nr 69, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m.m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 72, angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhushållen,

nr 74, angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m.m.,

nr 75, angående anslag till utförande av beskickningsanläggningar i Moskva och Stockholm, samt

nr 76, angående inrättande av ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning i Sverige.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 12

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 16 och 17.

§ 13

Interpellation ang. åtgärder mot spekulation i bostäder

Ordet lämnades på begäran till

Herr JANSSON (k), som yttrade:

Herr talman! Med de planer som finns framlagda för bostadsbyggandet för de närmaste åren tvingas man anta att bostadsbristen kommer att vara betydande under överskådlig tid. Då därmed till det ökade bostadsbeståndet i alltför liten utsträckning kommer storstadsregionerna till del, blir det främst till dessa områden som bostadsproblemen koncentreras.

Bostadsbristen i storstäderna, och särskilt i Stockholm, har fått asociala följder. En gynnsam situation har skapats för ockrare och spekulanter som utnyttjar bostadsbristen för att berika sig. Lägenhetsöverlåtelser äger rum i strid mot lagen, allt fler lägenheter saluföres på den svarta marknaden, och människor i nödsituation betalar höga belopp för svartabörshajarnas tjänster och därtill svindlande belopp till säljaren av hyresrätten.

Genom frånvaron av en obligatorisk kommunal bostadsförmedling undandras en stor del av lägenhetsbeståndet varje insyn och kontroll från det allmännas sida. En allt större del av lägenhetsbeståndet förmedlas svart och blir därigenom främst förbehållen folk med goda ekonomiska tillgångar.

En form för ökat bostadsocker framträder i den ökade tendensen till uthyrning av möblerade lägenheter och rum. Dubbla och flerdubbelt högre hyror än de som vid en opartisk bedömning kan anses vara skäligen betalas av de hyresgäster som nödgas förhyra möblerade lägenheter och rum. Inte ovanligt är numera att hyreshus med myndigheters tillstånd göres om till »pensionat» där hyressättningen är fri.

Ockret i bostadsbristen drabbar i särskild grad de unga. De unga familjerna, de kanske mest bostadsbehövande, saknar pengar för ockerhyror. Följden blir

en lång väntan på bostad där folk med bättre ekonomiska resurser går före. De ogifta ungdomarna, för vilka inneboenderummet är den vanligaste bostadsformen, tvingas till ockerhyror trots att hyres-, miljö- och sanitära förhållanden ofta är under all kritik.

En annan grupp som är utsatt för ett upprörande hyresockar är den utländska arbetskraft som med eller utan arbetsmarknadsmyndigheternas hjälp kommit till Sverige. Det förefaller som om de mest samvetslösa hyresskojarna ägnar stort intresse åt utlänningsarna, då dessa i ännu större utsträckning än svenska medborgare tycks vara ovetande om möjligheterna till rättslig hjälp mot uppskörtning.

Det är ingen överdrift att påstå att bostadsbristen i Stockholm skapat ett utomordentligt underlag för en verksamhet som kan betecknas som kriminell. Helt undandragna spekulation kan man anse endast de lägenheter vara som fördelas av de kommunala bostadsförmedlingarna. Hela det övriga lägenhetsbeståndet tycks mer eller mindre vara föremål för spekulation där lägenheterna säljes till högstbjudande.

Tidningspressen ger dagligen på såväl nyhetssidor som annonssidor exempel på den spekulation i bostäder som pågår. Många privata husägare lägger i dagen en upprörande brist på moral och mänsklig hänsyn när det gäller uthyrning av lägenheter. Som exempel kan erinras om hur en ung förbrytare med stulna pengar lyckades hyra ett flertal lägenheter i ett av en stockholmsk storbymästare färdigställt hus.

För varje år tycks »under-bordet-affärerna» i lägenheter få allt större omfattning. Deskojare som här är i farten driver sin verksamhet efter skilda mönster, alltifrån flott inredda kontor till »kontor på fickan».

I oktober månad 1965 intervjuades en svartabörshaj i TV och förklarade ganska ogenerat att lagarna var satta ur spel på bostadsförsäljningens område och attskojarna därför utan risk ansåg sig kunna fortsätta sin hantering.

Interpellation ang. åtgärder mot spekulation i bostäder

Svartabörshajarnas alltmer öppna och ogenerade framträdande, liksom myndigheternas och lagövervakarnas slapphet när det gäller att ingripa mot bostadsockrandet, upprör inte endast dem som står i bostadskön utan även övriga hederliga och laglydiga medborgare.

Då ingen med anspråk på att bli tagen på allvar vill hävda att en självsanering på detta område är möjlig så länge bostadsbristen finns kvar, aktualiseras frågan om åtgärder från samhällets sida för att skydda medborgarna för orättvisor och ocker. Fortsatt passivitet från det allmännas sida legaliserar hyresockrarnas verksamhet och leder till att den brottsliga verksamheten ges ökad omfattning. Cirka 20 års väntan på åtgärder från myndigheternas sida för att stoppa hyreshajarnas hel- eller halvkriminella verksamhet borde vara tillräcklig. Om därtill måste räknas med att det skydd, som hyresregleringslagen utgjort, kommer att försvinna i en nära framtid, framstår ett snabbt initiativ från statsmakternas sida för att stoppa spekulationen i lägenheter som oundgängligen nödvändig.

På grundval av vad jag sålunda anför, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande fråga:

Överväger statsrådet något ingripande i syfte att göra slut på den svartabörshandel som pågår med lägenheter och möblerade rum?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 95, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.; och

nr 96, i anledning av väckta motioner om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid.

§ 15

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet

dels 12—29 april 1966 för deltagande i Interparlamentariska Unionens rådsmöte i Canberra, Australien, 12—18 april jämte efterföljande besök i Wellington, Nya Zeeland, för föredrag om svensk politik inför olika organisationer,

dels 2—6 maj 1966 för deltagande i Europarådets ordinarie session i Strasbourg.

Stockholm den 24 mars 1966

Kaj Björk

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 16**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Lindkvist*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående förvaringen av till fängelse på livstid dömda personer, och

herr *Larsson* i Hedenäset, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående tidpunkten för anvisande av lokaliseringsmedel.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.46.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 25 mars

Kl. 11.00

§ 1

Herr TALMANNEN yttrade:

Det kvällsplenium, som i enlighet med tidigare meddelande anordnas i dag, kommer att avslutas omkring kl. 22.00.

§ 2

Föredrogs den av herr *Jansson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder mot spekulation i bostäder.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Viss införsel av och handel med fridlysta djur

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående viss införsel av och handel med fridlysta djur.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Motion nr 134 i denna kammare har tagit upp problem som sammanhänger med fridlysning av vissa djurarter i vårt land. En liknande motion väcktes vid fjolårets riksdag.

Vi är väl i stort överens om att mångfalden i vår fauna bör bevaras, så att de arter som finns i dag skall existera också i en framtid. Inom en del djurarter i vårt land är nu stammen så svag att risk för total utrotning föreligger. Vi har garderat oss genom att frid-

lysa vissa arter, men tyvärr vidtas denna åtgärd ofta alltför sent. Dock ger oss denna fridlysning möjlighet att få behålla minoriteter i vår fauna. Det är då stötande för sinnet att veta att just de arter, som vi efter bästa förmåga försöker skydda och värna, om de dödas på andra sidan vårt lands gräns kan bli föremål för en mer eller mindre oreglerad handel. Sålunda är t.ex. kungsörnen fridlyst i Sverige. I Norge är det däremot tillåtet att skjuta den, och skjuten kan den alltså införas i vårt land. Det borde vara självklart att en art som skyddas i Sverige inte utan tillstånd skulle på detta sätt få saluföras här. De som i våra grannländer arbetar för låt oss säga örnarnas totalfredande inom sitt eget land måste finna det underligt att Sverige, som skyddar denna djurart, dock tillåter handel med den. Kanske någon invänder att det väl inte förekommer någon större gränshandel med dessa djurarter. Nej, det kan väl hända, men jag skulle inte alls hålla för otroligt att man även i dag vid t.ex. skolor är intresserad av att till sina samlingar få ett konserverat exemplar av kungsörn eller varg. Genom kontakter med våra grannländer i öst och väst kan man få dessa önskemål tillgodosedda. Vi måste väl hålla med om att detta inte är riktigt i sin ordning. Med varje exemplar som vi på detta sätt tar in i vårt land medverkar vi till att decimera arten i Norden. Det vilda har ingen respekt för riksgränser. Den ena stunden är örnen i svenskt luftrum och är fredad, men så flyger den över till grannlandet och är fredlös.

Jag har samma uppfattning som utskottet har givit till känna i utlåtandet över denna motion, nämligen att en

samordning av de nordiska ländernas jakt- och fridlysningsstider bör komma till stånd. Vi vet att Nordiska rådet sysslat med dessa frågor sedan år 1958 utan att någon större framgång vunnits. Vi vet också att jakt- och fridlysningsfrågor är mycket kontroversiella i vårt land. Jag tror därför att det kommer att möta stora svårigheter att lösa dessa problem på det nordiska planet. Vi borde då från svensk sida medan Nordiska rådet arbetar med dessa problem kunna vidtaga sådana åtgärder som motionen syftar till, dvs. att man inte hit till landet fick lov att införa döda exemplar av i Sverige fridlysta djurarter. Tredje lagutskottet hänvisar till att 1949 års jaktutredning enligt uppgift skulle framlägga sitt betänkande innevarande år och förmodar att i motionen upptagna frågor också kommer att behandlas i denna. Det är klart att denna utredning, som nu har suttit i 17 år, borde ha haft möjlighet att penetrera både det ena och det andra problemet.

Herr talman! Jag avstår från att vid detta tillfälle framställa något speciellt yrkande. Utskottets skrivning är ju välvillig men jag skulle ändå med större tillfredsställelse ha sett att man i enlighet med motionen kunnat komma fram till en klar rekommendation från riksdagens sida.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Juridisk persons förvärv av mark

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående juridisk persons förvärv av mark.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 597 i första kammaren av herr *Svanström m. fl.* och nr 726 i andra kammaren av herr *Jonasson m. fl.*

I motionerna, som var likalydande, hemställdes »att riksdagen för sin del måtte besluta, att juridisk person för förvärv av produktionsmark från bondebruket må ha skyldighet att lämna annan mark i compensation, i överensstämmelse med vad i motionen har anförts; samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till den härför erforderliga ändringen av jordförvärvslagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 597 och II: 726, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Nils-Eric Gustafsson, Åkesson, Grebäck, Hedin, Johansson* i Öckerö och *Tobé*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 597 och II: 726, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 4 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290).

Härigenom förordnas att 4 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Förvärvstillstånd må — — — — i ändamålsenlighet.

Bestämmelserna i andra stycket gälla ej när fånet avser skogsmark av någon betydelse och icke är ägnat att tillgodose kraven på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen och ej heller när andra särskilda skäl föreligga mot att godtaga fånet.

(Föreslagen lydelse)

Bestämmelserna i andra stycket gälla ej när fånet avser skogsmark av någon betydelse och icke är ägnat att tillgodose kraven på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen och ej heller när andra särskilda skäl föreligga mot att godtaga fånet. Vid

Juridisk persons förvärv av mark

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

denna prövning bör beaktas huruvida förvärvaren i samband med fånget genom att avstå mark för i 5 § första stycket angivna ändamål får anses ha medverkat till jordbrukets eller skogsbrukets rationalisering.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

2) att motionerna I: 597 och II: 726 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Till tredje lagutskottets utlåtande nr 15 är fogad en reservation, till vilken jag vill anförda några synpunkter. Reservationen utmynnar i ett yrkande att 4 § i jordförvärvslagen av den 14 maj 1965 skall få ändrad lydelse, så att det av lagtexten klart framgår att det vid prövning av ansökan om tillstånd att förvärva skogsmark bör beaktas huruvida förvärvaren i samband med köpet är villig att avstå mark för att underlätta bildandet av bruksenheter med lämplig storlek och arrondering.

Detta yrkande överensstämmer med vad som anfördes i reservationer vid behandlingen av jordförvärvslagen vid föregående års riksdag. Någon anledning till ändring i den principiella uppfattning som reservanterna då hade föreligger inte. Det bör av lagtexten klart framgå att skäl till erhållande av förvärvstillstånd föreligger då förvärvaren, som har splittrade markinnehav, s. k. enklaver, insprängda i markområden där bondeskogsbruket dominerar, förklarar sig villig att ställa dessa till förfogande för rationaliseringsändamål.

I en hel del remissyttranden och motioner som förelåg vid föregående års

utskottsbehandling påpekades såsom en kompensationsanledning den på många håll rådande ägosplittringen och bolagens obenägenhet att avstå från mindre skogsskiften som ligger insprängda i annans skogsinnehav. Tredje lagutskottet anförde också i sitt utlåtande att sådant förhållande otvivelaktigt var förtjänt av allvarligt beaktande. Trots detta påpekande blev utskottsmajoritetens slutsats att det inte var nödvändigt att foga in detta krav i lagtexten. Man satte i stället sin lit till skogsbolagens försäkringar i deras remissvar att något behov för bolagen att behålla dessa enklaver inte längre förelåg, om de föreslagna lagreglerna antogs. Liksom departementschefen ansåg utskottsmajoriteten att tillfredsställande resultat skulle kunna uppnås på frivillighetens väg.

Helt övertygad var dock inte utskottsmajoriteten om dessa möjligheter då den förutsatte att man, om det skulle visa sig att lagen i detta sammanhang inte utgjorde ett tillräckligt stöd för rationaliseringsverksamheten, kunde utgå ifrån att Kungl. Maj:t skyndsamt skulle ta initiativ till en erforderlig lagändring.

Utskottsmajoriteten framhåller att några närmare erfarenheter om lagens verkningar uppenbarligen ännu inte kan ha vunnits och att några motiv för en lagändring därför inte heller kan föreligga för närvarande.

Enligt reservanternas mening förelåg redan då lagen antogs motiv för en annan lydelse på denna punkt. Efter-

Juridisk persons förvärv av mark

som dessa motiv kvarstår med oförminskad styrka finns det skäl för en lagändring snarast möjligt.

Vidare vill jag i korthet beröra några ytterligare motiv som framkommit sedan lagen antogs av riksdagen. Sedan motionerna I: 597 och II: 726 behandlats i utskottet har ordföranden i 1960 års jordbruksutredning landshövding Gösta Netzen vid öppnandet av årets lantbruksvecka — visserligen något i förtid — lättat på den slöja som döljer utredningens arbete och framtidsvisioner. Av föredraget jämte åtföljande statsrådsuttalanden samt press- och TV-framställningar framgår att landsbygdens avfolkning inom den närmaste framtiden skall bedrivas i ytterligare accelererat tempo. En nedläggning av 10 000 brukningsdelar per år, något som innebär att brukningsdelarnas antal inom det svenska jordbruket kommer att nedgå till hälften under den närmaste tioårsperioden, är inte nog. Nedläggningen måste forceras ytterligare. Det kommer i så fall att bli långt mellan gårdarna och ännu färre människor på många håll på vår redan förut så folktomma landsbygd. Men till den saken blir det väl anledning att återkomma i ett annat sammanhang.

Vad jag velat säga med detta är bara, att om lantbruksnämnderna skall lyckas pussla ihop alla dessa åkerlappar och skogsskiften, som blir lediga vid en forcerad nedläggning av brukningsdelar när den nya jordbrukspolitiken sätts i verket, då måste också lantbruksnämnderna ges lagliga befogenheter härför. Att på frivillighetens väg försöka övertyga motspänstiga köpare om att de i rationaliseringens och ägoarronderingens namn bör avstå sina enklaver torde bli en både tidsödande och i många fall hopplös uppgift för lantbruksnämnderna. Ty det är väl ändå meningen att i första hand försöka skapa verkligt bärkraftiga, välarronderade jord- och skogsbruksföretag, som har möjlighet att bestå och följa med i stan-

dardutvecklingen i vårt land och inte att till varje pris överföra jord- och skogsmark i andra ägarkategoriernas händer.

Med den utveckling vi på många håll har på vår svenska landsbygd är det hög tid, att vi på allt sätt slår vakt om de utkomstmöjligheter som ännu finns kvar där och att vi om möjligt utvecklar dem, så att det på landsbygden kommer att finnas kvar människor, som kan svara för de samhällsfunktioner som är ofrånkomliga om vi skall kunna ta vara på våra naturresurser och bibehålla ett kulturlandskap, som gör skäl för be-teckningen.

Enligt reservanternas mening måste lantbruksnämnderna ha lagliga befogenheter att snabbt och effektivt bedriva den rationaliserings- och arronderingsverksamhet som är nödvändig för att skapa bärkraftiga och bestående brukningsdelar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Dockered, *Johansson* i Växjö och *Persson* i Heden (samtliga cp).

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I 4 § jordförvärvslagen, vilken inte varit i kraft mer än knappt ett år, ges klarsignal för skogsbolag och storskogsbruk att förvärva ytterligare skogsmark. Undantag härifrån kan göras om ett förvärv inte är förenligt med rationellt skogsbruk. Dessutom finns en bestämmelse som föreskriver att förvärv kan vägras, om »andra särskilda skäl» kan anföras mot förvärvet.

När jordförvärvslagen förra året antogs diskuterade riksdagen dessa frågor ganska ingående. Det talades bl. a. en hel del om vad som skall anses vara »särskilda skäl». Man kom då in på frågan om ströskiften eller s. k. enklaver, som skogsbolagen och storskogsbruket i övrigt har på olika ställen. Det framhölls att man borde sätta som villkor, att skogsägarna avstår från dessa enklaver

när de förvärvar ny mark. I varje fall, sades det, borde man försöka animera skogsägarna därtill.

Departementschefen hade berört denna fråga i sin proposition. Han hade framhållit att det är troligt att skogsägarna utan vidare kommer att avstå från ströskiftena. Orsaken härtill skulle vara, menade departementschefen, att dessa skogsägare nu fick rätt att förvärva skogsmark och att det därför inte på samma sätt som förut skulle bli något kompensationsstänkande. En annan orsak vore, att det skulle vara ekonomiskt att behålla dessa ströskiften; skogsbolagen skulle inte vilja behålla dem, eftersom bolagen är mycket ekonomiska i sina beräkningar. Några villkor skulle alltså inte inskrivas i jordförvärvslagen; man skulle i stället kunna använda jordförvärvslagens nya utformning som en viss påtryckning.

Departementschefen påpekade också att det finns en expropriationslag som tillkom samtidigt med den nya jordbruksorganisationen 1948 och som skulle kunna tillämpas i detta sammanhang. Såvitt jag vet har den aldrig tillämpats ens som påtryckningsmedel.

Liksom förra året har det i år avgivits en motion som hemställer om en förstärkning av möjligheterna till påtryckningar på markägarna för att de skall utbjuda ströskiften. Den motivering som förra året anfördes tog utskottsmajoriteten så stort intryck av att man i betänkandet skrev in, att en vägran att göra sig av med ströskiften skulle vara ett sådant särskilt skäl som anförs i 4 §. Vägrar markägaren att sälja skulle man alltså kunna vägra förvärvet.

Utskottsmajoriteten förväntade att departementschefen skulle ta hänsyn till denna skrivning och framlägga förslag till ändrad lagstiftning, om så skulle behövas. Reservanterna, till vilka jag hörde, önskade ett förtydligande och ville i lagtexten inskriva att just omständigheten att man avstår från ett ströskifte skulle vara ett sådant särskilt

skäl. Det gjordes också ett förslag till lagtext, och i den reservation som nu är fogad till tredje lagutskottets utlåtande nr 15 finns ett sådant förslag återgivet. Vi vill formulera det så att det framgår att storskogsbruken ges större möjligheter till förvärv om de avstår från ströskiften. Om det står i lagtexten skulle det om inte bli ett villkor så i alla fall ha en psykologisk effekt som medför att storskogsbruken utbjuder sina ströskiften. Kungl. Maj:t, som ju fortfarande behandlar en del av dessa ärenden, och lantbruksnämnderna skulle på så sätt få möjlighet att ta upp ett resonemang med storskogsbruken om dessa frågor; det kan man ju inte göra nu, eftersom det inte står någonting därom i lagen och man alltså där inte har tillräckligt stöd för en dylik åtgärd.

Det kan tyckas att den föreslagna formuleringen är vag. Men denna lag förutsätter över huvud taget mycket tyckande. Lantbruksnämndernas beslut i dessa ärenden måste bli beroende av vad man har för åsikt om frågorna just nu. Departementschefen anförde i sin proposition förra året att det som vi kallar för »brukningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning» är en typ av jordbruk i år, en annan typ om några år och ännu en annan typ om ytterligare några år. Lantbruksnämnderna skall alltså ta hänsyn till den utveckling som sker. Detta står i den viktigaste delen av jordförvärvslagen, den del som lantbruksnämndernas verksamhet vilar på, och då kan man väl tillåta sig en något vag formulering även i det avseende vi nu diskuterar.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar, nämligen ett förslag om en mindre ändring av 4 § i jordförvärvslagen, som herr Grebäck noga har redovisat, har, tycker jag, fått en särskild aktualitet ge-

Juridisk persons förvärv av mark

nom att 1960 års jordbruksutredning preliminärt redovisat sina ståndpunkter. Utredningen eller rättare sagt majoriten i utredningen anger enligt pressuppgifter att målsättningen för vår framtida jordbrukspolitik bl. a. bör vara att främja tillkomsten av rationella jordbruk och att göra det möjligt för jordbrukets arbetskraft att följa med i den allmänna standardstegringen.

För att nå dessa mål och då inte minst möjligheterna för arbetskraften att följa med i den allmänna standardstegringen är det av största vikt att kunna bereda dem som arbetar inom jordbruket sysselsättning året runt. Inom vissa jordbruksområden föreligger betydande svårigheter att klara säsongvariationernas inverkan på arbetskraftsbehovet. De gårdar som är så lyckligt lottade att de har både jord och skog och därtill i lämpliga proportioner har däremot inga svårigheter att erbjuda sysselsättning året om. Eftersom jag har en gård som har lämpliga proportioner mellan jord och skog, kan jag säga att mina erfarenheter visar, att det ur olika synvinklar är utomordentligt fördelaktigt med kombinationen jord—skog.

I den rationaliseringsprocess, som av allt att döma i fortsättningen kommer att försiggå i betydligt ökat tempo, är det därför angeläget att förutsättningar blir bättre för att i framtiden kunna förse de jordbruksföretag, som skall vara kvar, med skog — liksom naturligtvis också med en ökad jordbruksareal. Lantbruksnämnderna bör därför genom den föreslagna ändringen av 4 § få större möjligheter att kräva att bolagen vid förvärv av skog eller jord lämnar kompensation, som kan utnyttjas för rationalisering av jordbruket eller skogsbruket. Självfallet är förutsättningarna för att de skall kunna lämna kompensation att de har någonting att lämna och att de har t. ex. enklaver som de utan större olägenheter kan avstå.

Det har i detta sammanhang sitt in-

tesse att konstatera att 1950 års jordlagsutredning, som låg bakom förslaget om den nya jordförvärvslagen, hävdade att förvärvstillstånd för juridiska personer skulle beviljas enbart om »särskilda skäl» förelåg. Här har man alltså vänt på det hela. Ett sådant särskilt skäl angav jordbruksutredningen vara att förvärvaren avhänder sig mark som är ungefär likvärdig med en mark som förvärvet avser, varigenom en rationalisering möjliggöres eller underlättas. Jordlagsutredningen var alltså inne på precis samma tankegångar som reservanternas nu är, och man kan till och med säga att de gick litet längre på den vägen.

Kanske jag, herr talman, i detta sammanhang till sist kan tillåta mig att framföra en förhoppning om att domänverket, som inte beröres av jordförvärvslagen också skall vara berett att avstå mark till rationalisering av det enskilda jordbruket och skogsbruket. Jag yrkar bifall till reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Som huvudmotionär i denna fråga skulle jag vilja säga några ord. Efter herr Grebäcks anförande kan jag fatta mig kort.

Denna lag har inte varit i kraft så länge att man helt kan bedöma dess konsekvenser, men man kan ändå utläsa vissa tendenser. När man ser dessa, måste man reagera, och detta är också anledningen till att motionen har tillkommit.

I sådana fall där köpesumman understiger 100 000 kronor har lantbruksnämnderna prövat förvärvet, medan övriga köp prövats av Kungl. Maj:t via lantbruksstyrelsen. Under andra halvåret 1965 har ett fyrtiotal bolag hos länsstyrelserna ansökt om förvärv. Det gäller 7 500 hektar. Säkerligen föreligger också många ännu obehandlade ansökningar.

Man kanske säger att de här anförda

siffrorna inte synes vara särskilt skrämmande, men vi som bor i de bygder där de största affärerna har kommit till stånd betraktar nog utvecklingen som ganska dystert. Reformen har onekligen öppnat vägen för de stora skogsbolagen, och man har fullt klart för sig att den nya lagen favoriserar dessa.

De enskilda borde ha samma möjligheter, sägs det, men alla vi som känner till de praktiska förhållandena vet att detta inte är en konkurrens på samma villkor om man ser dels på skattefrågorna i detta avseende, dels på kapitalfrågorna och mycket annat. I Värmland har hittills bolagens och stiftsnämndens köp omfattat 380 hektar åker och 3 400 hektar skog. Köpesumman är 10 miljoner kronor, och det är en ganska stor del som försvinner från de enskilda. Det är väl inte så att förvärvstillstånd ännu är beviljade i samtliga förut relaterade fall men man kan ändå se trenden. Vad bolagen har avstått är helt obetydligt — det torde röra sig om 9 hektar.

Denna lag borde i stället vara mera rationaliseringsfrämjande. Det är den för bolagen men icke för de enskilda. Lantbruksnämnderna har, såsom här har sagts, inte sådana möjligheter att förhandla med skogsbolagen som de borde ha. Det är nödvändigt att man ute i skogsbygderna skapar rationellare kombinerade jord- och skogsbruk, och ett beslut i enlighet med reservationen skulle i någon mån kunna främja detta. Jag vill klart och tydligt säga ifrån att den reservation som föreligger, som ni alla har sett, inte helt tillfredsställer motionärerna. Vi vet att både socialdemokraterna, högern och folkpartiet har sitt förflutna sedan i fjol i dessa frågor, och då är det naturligt att de högermän och folkpartister som varit med i utskottet icke kunnat stödja denna motion helt.

Även om jag anser att det skulle ha varit frestande att yrka bifall till motionen, så måste jag säga att den skriv-

ning som reservanterna i tredje lagutskottet fått fram i alla fall innebär ett steg i rätt riktning. De nya signaler som kommit från jordbruksutredningens majoritet bevisar också att det är nödvändigt att man gör någonting.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag antar att kammarledamöterna kan hålla med om att det inte är någon större mening i att nu ta upp en stor debatt om jordförvärvslagen, vilken vi diskuterade här i kammaren för mindre än ett år sedan och som inte varit i kraft längre än sedan 1 juli i fjol. De som här talat för reservationen har också fattat sig föredömligt kort och därför skall jag inte heller ta upp någon längre tid för kammaren — vi har ju en lång föredragningslista.

Jag för min del, och jag tror att jag även kan tala för utskottsmajoriteten, har den uppfattningen att det ligger en del i det resonemang som här förts, nämligen att man som »särskilda skäl» skulle betrakta den omständigheten, att förvärvarna ville avstå någon mark, någon enklav eller ett litet skifte som låg så att de inte hade stor nytta av det. Jag tycker att detta bör utvidgas till att inte bara gälla juridiska personer utan även enskilda. Det bör räknas som ett särskilt skäl om de för att åstadkomma rationella brukningsenheter är villiga att avstå någon jordbit, någon enklav eller något skifte som de inte har stor nytta av men som i stället kunde komma till större gagn i en annan ägares hand. Jag är inte övertygad om att det är nödvändigt att skriva in det i lagen. Tredje lagutskottet rekommenderade i fjol också att man noga skulle följa utvecklingen av denna lag. På rekommendation av tredje lagutskottet har också lantbruksstyrelsen fått i uppdrag att följa utvecklingen och efter lämplig tid inkomma med redogörelse för erfarenheterna. Vi får väl ändå ge

Juridisk persons förvärv av mark

oss tid att vänta på dessa redogörelser. Varken lantbruksstyrelsen, riksdagen eller några enskilda ledamöter i riksdagen har ännu kunnat skaffa sig någon uppfattning om lagens verkningar.

Detta är anledningen till att jag, herr talman, har anslutit mig till vad utskottet har skrivit, nämligen att vi bör avvakta lantbruksstyrelsens redogörelse för erfarenheterna av den nya lagen. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Levin dock medger att det kan ligga någonting i vad reservanterna säger. Han anser det emellertid för tidigt att genomföra någon lagändring eftersom man inte har fått fram tillräckligt många bevis för att en sådan behövs. De bevis som vi har i bl. a. Värmland visar väl dock en klar tendens.

Får jag ändå tolka tredje lagutskottets ordförande — som jag har all respekt för sedan den tid jag satt i tredje lagutskottet — så att han kommer att medverka till en lagändring längre fram, därest det visar sig att bolagsköpen blir alltför stora och att det blir svårt att få bolagen att avstå arealer. Jag hoppas emellertid att det inte skall behöva innebära att man väntar alltför länge. Utvecklingen får inte ha gått så långt att man inte kan göra någonting av vad man säger sig vilja göra, nämligen skapa rationella jord- och skogsbruk även för enskilda.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett par korta reflexioner.

När herr Levin säger att han inte skulle ha något emot att kravet på kompensation utsträcktes att gälla även enskilda personer vill jag påpeka, att det dock finns en skillnad härvidlag. Bolagens markinnehav har så att säga evighetsperspektiv, medan man beträffande

enskilda personer kan räkna med en omsättning av marken. Då ges helt andra möjligheter att vid t. ex. ägarskiften klara upp dessa problem. Om man vill underlätta rationaliseringen av jordbrukets brukningsdelar har därför frågan om kompensation från juridiska personer mycket stor betydelse.

Herr Levin sade vidare att vi bör vänta. Det är detta jag menar att vi inte bör göra. När vi vet att vi står inför en forcerad rationaliseringsverksamhet vore det riktigtast att redan från början utrusta lantbruksnämnderna med de lagliga befogenheter som gör det möjligt för dem att redan från början följa upp dessa ärenden. Har man någon erfarenhet från arbetet i en lantbruksnämnd, vet man hur tidsödande de frivilliga underhandlingarna med representanter för bolagen kan bli. Vi skulle ha helt andra möjligheter att genomföra snabba åtgärder om vi hade ett bättre stöd i lagen. Menar vi allvar med att vi vill skapa verkligt bärkraftiga brukningsdelar på landsbygden måste vi ge lantbruksnämnderna de instrument som är nödvändiga för att de skall kunna klara sina uppgifter.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker, efter vad som har sagts här i debatten av utskottets talesman herr Levin och i någon mån av herr Grebäck i slutet av hans anförande, att man måste något klargöra begreppen. Det förslag till lagtext som framlagts i reservationen omfattar även det enskilda skogsbruket. Det är av lagtekniska skäl mycket svårt att i 4 § som handlar om både juridiska personer och enskilda personer få in en särskild regel för enbart juridiska personer. Motionen gäller endast juridiska personer, och vi vet att förhållandena i det enskilda skogsbruket är sådana att det där sällan blir fråga om sådana här omständigheter, men lagtexten är skriven så att den gäller lika för alla.

Juridisk persons förvärv av mark

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Min uppfattning är att riktmärket för lantbruksnämnderna vid handhavande av denna verksamhet skall vara att försöka skapa så rationella brukningsenheter som möjligt. Man skall försöka rationalisera bort små enklover, små skiften, som inte har någon större betydelse för ägaren. Jag anser som jag har sagt att det bör vara ett plus, det bör räknas som ett särskilt skäl för den som vill förvärva en jordbruksfastighet, att han är villig att avstå sådan mark, som inte har någon större betydelse för honom men kan få en betydelse i rationaliseringshänseende i en annan brukares hand.

Jag är emellertid fortfarande inte övertygad om att det är nödvändigt att detta skrivs in i lagen. Jag tycker att vi åtminstone tills vidare skall låta lantbruksnämnderna försöka ordna saken på frivillig väg. Sedan får vi väl räkna med att lantbruksnämnderna, när någon tid har gått, kommer att till lantbruksstyrelsen redovisa sina erfarenheter av den nya lagen. Då får vi undersöka om det är nödvändigt att skriva in detta i lagen.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Herr Levin har naturligtvis alldeles rätt, när han säger att lagen är så ny att man borde kunna avvakta erfarenheterna av dess tillämpning, innan man ändrar den. Vidare sade herr Levin, att han tycker att den skulle kunna utvidgas för att därmed nå ett bättre resultat.

Den möjligheten hade ju funnits för riksdagen under föregående år, om man hade följt högerförslaget att när man införde en jordförvärvslag med vidgade möjligheter att förvärva jord även låta den omfatta de förvärv som gjordes genom domänverket och kommunerna.

Eftersom vi redan från början i denna lag i huvudsak har sett en rationaliseringslag, framställde vi kravet på att den skulle omfatta alla köpar-

kategorier. Men vi ställde också det kravet, att alla köparkategorier som villkor för ett förvärv skulle vara skyldiga att avstå sådana enklover eller sådana marker som skulle behövas för jordbrukets rationalisering.

Just i denna fråga kan man kanske erinra om att utvecklingen mycket fort har gått ifrån den direkt negativa inställning, som redovisas i departementspromemorian, till den något mjukare skrivningen i propositionen och den ytterligare nppmjukningen i tredje lagutskottets skrivning förra året till lantbruksstyrelsens anvisningar i dag, som ger stora möjligheter. Man skulle kunna tillägga att herr Levins anförande var ytterligare ett steg i den riktningen att här behövs en förändring.

Man har med andra ord hela tiden närmat sig den uppfattning som redovisas i reservanternas ståndpunkt. Man kan då fråga sig varför man här vill ha en starkare skrivning.

1960 års jordbruksutredning kräver en rationalisering. Det är fråga om rationalisering av två slag. Man skall försöka utöka jordbruken till lämplig storlek, men vad som inte är minst väsentligt är att minska den kvarvarande ägosplittringen på den svenska landsbygden, som är ett hinder för genomförandet av vissa delar av den inre rationaliseringen, exempelvis täckdikning, vilken är en förutsättning för en effektiv användning av maskiner. Jag menar att det vore bättre med en lagtext som möjliggör dessa rationaliseringar och som vid ett ägoskifte förhindrar konservering av vad vi alla i detta fall ändå anser vara felaktigt.

Herr talman! Jag är övertygad om att denna paragraf så småningom kommer att ändras. Med den förändring som har skett i majoritetens uppfattning på ett år trodde jag att man var mogen för detta nu. När man inte är det i dag kommer man i varje fall, när man skall besluta om den nya jordbrukspolitiken, att ge lantbruksnäm-

Rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall — Ökad social informationsverksamhet m. m.

derna de medel som är nödvändiga för att få ett rationellt jordbruk här i landet.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 91 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående bestämmandet av expropriationsersättning, och

nr 17, i anledning av väckta motioner angående prissättningen på bostadsrättslägenheter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6**Rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Tredje lagutskottets förevarande utlåtande nr 22 behandlar liksom det följande allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7 frågan om omhändertagande av bilvrak. Det är inte min mening att här skrota några bilar och inte heller att ta hand om några bilvrak, men jag vill kraftigt understryka vad allmänna beredningsutskottet skriver, nämligen att utskottet förutsätter att förslag inom kort lägges fram i detta ärende. Tredje lagutskottet skriver också, att enligt vad utskottet erfarit är en promemoria under utarbetande i departementet och kommer inom kort att utsändas på remiss.

Herr talman! När den promemorian blir tillgänglig, får jag kanske anledning återkomma. Jag har för dagen intet yrkande utöver utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner angående omhändertagandet av övergivna bilvrak.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8**Ökad social informationsverksamhet m. m.**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

väckta motioner om ökad social informationsverksamhet m. m. samt om effektivisering av den statliga pressinformationen.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Eftersom det här föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande har jag inte för avsikt att ta upp någon stor diskussion i denna fråga.

Men jag tycker det är beklagligt att man kopplat samman vår motion, I: 48 och II: 85, med frågan om pressinformationen i allmänna frågor. Denna är en i och för sig viktig sida av saken men jag tycker att utskottet därigenom huvudsakligen har uppehållit sig vid sådan allmän information, som sker via massmedia.

I debatter med socialministern med anledning av interpellationer 1962 och 1965 har jag visserligen medgivit att den statligt bedrivna allmänna informationen har blivit bättre, främst genom att man färdigställt och spritt broschyrmaterial, men denna information är likväl ännu inte tillfredsställande.

Jag kan av angivna orsaker inte underlåta att här rikta uppmärksamheten på behovet av individuell information och rådgivning i sociala frågor, och jag ber att få hänvisa till vad vi anför i vår motion: »Många människor vill dryfta personliga angelägenheter och problem men vet inte vart de skall vända sig eller om det över huvud finns någon instans som de kan vända sig till för att få råd och bistånd.»

De kommunala socialnämnderna har bl. a. till uppgift att stå till tjänst med råd och upplysningar, men folk vet inte om att det förhåller sig så. Här behövs vad jag nästan skulle vilja kalla för en mobilisering av socialnämnderna, så att de visar en annan attityd mot allmänheten och direkt erbjuder möjligheter till rådgivning. En utökad social informationsverksamhet kan ses såsom

ett led i en mera aktiv och uppsökande socialvård och bli av avgörande betydelse för socialvårdens möjligheter att nå resultat i sitt arbete. Det finns faktiskt människor som inte vågar vända sig till de olika sociala vårdnämnderna därför att de uppfattar dessa nämnder såsom organ för kontroll, övervakning och rent av bestraffning. Det kan inte vara tillfredsställande när det är så. Det finns här alltså t. o. m. direkta missuppfattningar som man bl. a. genom information behöver försöka komma till rätta med.

Vi får hoppas, herr talman, att det samarbete, som enligt utskottsutlåtandet har tagits upp via statens konsumentråd i dessa frågor skall leda till en något bättre ordning härvidlag. Men jag har mina tvivel eftersom det ju gäller statens konsumentråd och de kommunala myndigheterna naturligt nog säkerligen inte blir inkopplade. Antagligen kommer det fortfarande att röra sig enbart om den statliga informationen. Vi har i vår motion menat att man också skall söka förbättra och förstärka den kommunala informationen, i synnerhet i sociala frågor.

Herr talman! Jag har av antydda skäl intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9**Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner angående arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 345 av herr *Ottosson m. fl.* och II: 785 av herr *Nordgren m. fl.* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att utredningen beträffan-

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

de samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som av det allmänna ålades företagen påskyndades samt att utredning tillsattes med uppgift att framlägga förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medgäves rätt till ersättning för de uppgifts- och uppbördsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke vore ersättningsgrundande.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 345 och II: 785 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Gustaf Peterson, Svanström, Nyman, Axel Kristiansson, Blomquist, Westberg, Nordgren, Johansson* i Växjö, *Thylén* och *From*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 345 och II: 785 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning och förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medgäves rätt till ersättning för de uppgifts- och uppbördsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke vore ersättningsgrundande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **THYLÉN** (h):

Herr talman! I detta ärende har de borgerliga ledamöterna en gemensam reservation. Vi anser i motsats till utskottsmajoriteten att frågan om arbetsgivarnas uppgifts- och uppbördsskyldigheter snarast måste lösas. Att dessa frågor år efter år tas upp i riksdagen visar att de har en brännande aktualitet för hela företagarevärlden. Uppgiftslämnandet till olika statliga organ är också en betydande ekonomisk belastning för företagen. Enligt en undersökning som gjordes av Sveriges företagares riksförbund i höstas genom en enkät skulle detta uppgiftslämnande kosta det svens-

ka näringslivet i runt tal 220 miljoner kronor per år.

Vi har dessutom kunnat läsa i pressen att företag som ASEA har redovisat sitt siffermaterial. Därav framgår att ASEA:s arbetsuppgifter i detta sammanhang beräknas kräva ungefär 6 000 timmar per år, vilket skulle motsvara 3 1/2 tjänsteman och en årlig kostnad på cirka 100 000 kronor. I denna beräkning har ASEA icke medtagit skatteredovisning för de anställda, kontrolluppgifter för de anställda eller uppgifter till taxeringsmyndigheter till ledning för annans taxering.

Denna redogörelse från ASEA härstammar från 1963, och vi kan vara övertygade om att siffrorna passerats med mycket god marginal år 1965.

Sådana betydande kostnader kräver alltså det allmänna av företagen. Men för statsmakternas uppgiftsservice till enskilda och näringsidkare tar staten, som också påpekas i remissyttrande från Sveriges köpmannaförbund, i stor utsträckning ut ersättning i form av avgifter eller skatter, exempelvis stämpelavgifter. Vi företagare anser det rimligt och riktigt att betala till det allmänna för denna service, eftersom vi anser att varje sak skall bära sina kostnader. Men vi anser det lika uppenbart och rimligt att det allmänna skall betala för den service som man kräver av en speciell grupp. Vi reagerar starkt mot den tyvärr inte ovanliga dubbelmoralen hos det allmänna som tar sig sådana här former, d. v. s. att man vill ha betalt för sin egen service men inte vill betala för den service man får.

Allmänna beredningsutskottet erinrar om att utskottet i sitt utlåtande nr 30/1965 anförde att företagarnas skyldighet att lämna uppgifter i princip inte avvek från den uppgiftsskyldighet som i dagens samhälle åvilade varje medborgare utan att ersättning härför utginge. Om detta ställningstagande kan det väl sägas att allting har en förklaring — eller åtminstone en bortförklaring! Ty

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

på annat sätt kan man inte karaktärisera en jämförelse mellan vad den enskilde medborgaren har att lämna för uppgifter — deklaration och mantalsuppgifter t. ex. — och den synnerligen omfattande arbetsinsats som krävs av företagarna och som, vilket är det värsta av allt, tenderar att ständigt öka.

Det är också ett annat skäl, förutom rättvisekravet, som gör att riksdagen bör ta hänsyn till företagarnas synpunkter i detta fall. Man får väl säga att det är en mänsklig egenskap att vilja ha så mycket som möjligt av någonting som erhålles gratis. I detta hänseende är staten ovanligt mänsklig. Den kräver mer och mer gratisarbete. Skulle det allmänna vara skyldigt att betala någon ersättning åt alla dem som måste lämna uppgifter vilka endast har intresse för det allmänna, skulle staten kanske ålägga sig en något större restriktivitet när det gäller önskemålen om flera uppgifter — man skulle måhända överväga om dessa uppgifter kommer att vara till verklig nytta för samhällslivet. Som det nu är känner många företagare uppgiftslämnandet som ett föga meningsfullt tvångsarbete.

Både av principiella skäl och av hänsyn till de stora kostnader för näringslivet som uppgiftslämnandet medför måste jag yrka på en utredning och förslag till bestämmelser som ger företagarna rätt till ersättning för de uppgifts- och uppbördsskyldigheter, vilka det allmänna ålägger företagarna men som för närvarande inte medför någon ersättning. Saken har som sagt både en principiell och en ekonomisk aspekt. Det är inte fråga om krav på vad ett statsråd en gång något hänfullt betecknade som »millimeterrättvisa», utan det är fråga om en »mångmiljonrättvisa».

Herr talman! Under återopande av vad jag anfört yrkar jag bifall till reservationen av herr Eric Gustaf Petersson m. fl.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Agnäs (h).

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Det är allmänt omvittnat att företagarnas uppgiftsskyldighet i olika sammanhang är betungande. Företagarna får anslå mycken tid till detta arbete — förfarandet blir både tidsödande och kostnadskrävande. Såsom framhålles i de väckta motionerna kommer speciellt de mindre företagen i strykklass. Företagaren är här ofta själv aktivt deltagande i produktionen, och företaget är ofta inte av den storleksordningen att särskild arbetskraft finns för de kamerala ändamål som åsyftas i motionerna.

Det är ju också så att den uppgiftsskyldighet som åligger företagaren i allt väsentligt är av betydelse för staten och inte direkt för företagaren själv.

Vad jag här pekat på ger belägg för att en rimlig ersättning bör utgå till företagaren för det arbete han utför just för det allmännas räkning när det gäller olika slag av uppgiftsåligganden. Det är riktigt som utskottet påpekar att viss ersättning utgår för detaljhandels uppbörd av varuskatt, men det är en mycket blygsam ersättning i förhållande till det stora belopp som detaljhandeln förmedlar till staten. Jag vill framhålla, att i fjol inflöt på detta sätt cirka 1,9 miljard kronor. Ersättningen är i förhållande till detta stora belopp egentligen bara symbolisk.

Utskottet skriver vidare att företagens skyldighet att lämna uppgifter i princip inte avviker från den uppgiftsskyldighet som i dagens samhälle åvilar varje medborgare utan att ersättning utgår.

Detta är en mycket haltande jämförelse, och jag vill helt instämma i vad herr Thylén för en stund sedan framhöll. Visserligen åligger det ibland allmänheten att fylla i egendomliga formulär, men i princip är det två uppgifter av någon betydelse, som man år-

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

ligen skall fylla i, nämligen självdeklarationen och mantalsuppgiften.

Vid fjolårets riksdag beslutades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter, som av det allmänna ålägges företagen. Denna utredning är ännu inte tillsatt, men samtidigt har uppgiftsskyldigheten ytterligare ökat. Det är därför angeläget att den begärda utredningen snarast tillfattes.

Jag vill till sist, herr talman, yrka bifall till den reservation vilken är fogad till utskottets utlåtande och i vilken det yrkas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om utredning och förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medges rätt till ersättning för de uppgifts- och uppbördsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke är ersättningsgrundande».

Herr **HAGLUND** (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Thylén säger, att denna fråga tidigare har behandlats av riksdagen. Men detta är snart en självklarhet, eftersom så är fallet med, jag vågar säga de flesta frågor här i riksdagen. Det är bl. a. av den anledningen att frågan tidigare har handlagts av riksdagen, som utskottet nu fattat sitt beslut.

I föreliggande motion och utskottsutlåtande behandlas två olika förslag, nämligen dels att den av riksdagen föregående år begärda utredningen om förenkling och samordning av företagens uppgifts- och uppbördsskyldighet gentemot stat och samhälle skall påskyndas, dels att spörsmålet om arbetsgivarens rätt till ersättning för fullgörande av berörda skyldigheter skall utredas.

Vi tycker inom utskottet med hänsyn till att beslutet om utredning fattades så sent som föregående år att motionärerna visar en alltför stor otålighet när de redan i januari månad detta år

är färdiga att skriva till Kungl. Maj:t och yrka på ett påskyndande av denna samordning och på en utredning om redovisningsförfarandet. Det har också upplysts mig att arbetet på att få till stånd en samordning och förenkling av denna uppbörds- och uppgiftsskyldighet redan har påbörjats inom statistiska centralbyrån.

När det gäller frågan om ersättning för denna rapporterings- och uppgiftsskyldighet anförde utskottet år 1965: »Företagarnas skyldighet att lämna uppgifter avviker i princip icke från den skyldighet i detta hänseende som i dagens samhälle i stor utsträckning åvilar varje medborgare utan att ersättning utgår.» Självfallet har utskottet samma uppfattning i år som tidigare, och vi har också erinrat om att viss ersättning utgår vid uppbörd och redovisning av varuskatten.

Herr Johansson i Växjö säger att denna ersättning med hänsyn till summan är närmast symbolisk. Ja, självfallet kan man ha olika uppfattning om storleksgraden av och det symboliska i olika anslag, men summan uppgick under föregående redovisningsår ändå till nära 27 miljoner kronor, vilket jag inte precis tycker är någon symbolisk siffra.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Det har påpekats att detta inte är någon ny fråga och det är alldeles riktigt. Men det är en rättvisefråga och det är därför den kommer igen.

Tyvärr har utskottsmajoriteten inte heller i år kunnat inse det rättvisa i kravet att man, när man beställer en sak från någon — vem det än vara må — också skall betala för den.

De företag och enskilda som arbetar i näringslivet har tjänstgjort som uppgiftslämnare och inleverantörer av skattemedel åt staten under flera år. Den

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

ersättning som utgår finns redovisad under »ersättning för omsättningskatt». I fråga om övrig skattededelinleverans utgår ingen ersättning, detta trots att riksskattenämnden i sitt remissyttrande framhöll att det var väl så befogat att ge ersättning för uppbörd och inleveranser av preliminär skatt.

Jag vill uttrycka den förhoppningen, herr talman, att den rättvisesynpunkt som ligger bakom motionen i detta fall kommer att vinna beaktande, om inte i år så dock småningom. I det allmänna läge där vi nu befinner oss, då företagen i ökande utsträckning belastas med att ta hand om uppbörd och uppgiftsskyldigheter liksom olika former av sociala anordningar för de anställda, vill jag hoppas att den uppfattningen skall utbreda sig även inom den s. k. utskottsmajoriteten att det är en rättvisesak att göra rätt för sig när man beställer något och får det levererat och utfört.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Westberg* och *Öhvall* (båda fp).

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Får jag först instämma i herr Thyléns anförande; tack vare det kan jag fatta mig mycket kort. Jag har talat flera gånger tidigare i denna fråga, som är en gammal bekant för riksdagsledamöterna.

I fjol beslöt riksdagen en utredning på den ena punkten i denna motion, nämligen den som siktar till en rationalisering av de uppgifter som företagen har att lämna. Denna utredning är ännu inte tillsatt. Herr Haglund tyckte att vi kunde lugna oss litet och vänta. Det har vi nog kunnat göra, och det måste vi väl också, förstår jag. Men då man, när en utredning är beslutad, i stället för att tillsätta den lägger på oss flera uppgifter är det väl inte så märkligt, om vi påminner om att det är angeläget att utredningen tillsätts, i all synnerhet

som det finns åtskilliga exempel från näringslivet, liknande dem som herr Thylén påtalade, såsom att ett företag får offra cirka 6 000 arbetstimmar på uppgifter som naturligtvis från statens synpunkt kan ha ett visst intresse men som för företaget inte har något som helst värde.

Herr Haglund var också inne på tanken att jämställa dessa uppgifter med dem, som varje enskild människa här i landet har att lämna i samband med deklarationen. Jag har roat mig med att ta med det antal blanketter som ett litet företag av den storleksordning som jag representerar — låt oss säga med 10—12 anställda — har att fylla i och avlämna enbart under januari månad. Herr talman, det är som synes en stor packe. Detta är ändå bara för en månad, och ändå gäller exemplet inte ett företag som sysslar med särskilt mycket uppgifter, så som är fallet i en del branscher, utan en helt vanlig firma.

Jag anser, herr Haglund, det vara berättigat att riksdagen vördsamt anhåller att denna utredning äntligen tillsätts, så att tiden kan användas till nyttigare ändamål än vad vi inom näringslivet anser det vara att lämna en del mer eller mindre överflödiga uppgifter, ofta i flerdubbla versioner. Dessa uppgifter borde kunna förmedlas mellan de statliga verken på annat sätt och utan att vi företagare skall göra ett dubbelarbete.

I den andra delen av motionen talas om att företagarna borde ha ersättning för uppbörder och liknande arbete.

I alla andra sammanhang när man beställer någonting — t. ex. om någon av kammarens enskilda ledamöter beställer en bil kl. 22 i kväll när vi får sluta dagens plenum — är man väl inställd på att betala taxichauffören för skjutsen. När staten för sin egen räkning beställer ett uppbörsarbete skall det inte betalas någon ersättning. Det är inte rättvist, herr talman.

I ett fall utgår visserligen ersättning

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

delvis, nämligen när det gäller inleverandet av omsättningsskatten, men i alla andra fall är inte så förhållandet, utan det läggs oavlönat ett stort arbete och ansvar på dem som skall leverera ifrågavarande ofta mycket stora summor. Inte ens semestermånaden, herr talman, är fri, utan en del företag är tvingade att under den tiden inkalla den personal som sysslar med detta arbete för statens räkning för att få det färdigt i tid.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Fridolfsson* i Stockholm och *Ringaby* (båda h).

Herr **SÖDERSTRÖM** (h):

Herr talman! I detta ärende konstaterar allmänna beredningsutskottet att frågan har prövats av riksdagen varje år sedan 1960. Fram till 1964 har riksdagen emellertid icke funnit skäl att bifalla framställda yrkanden. Däremot har 1965 års riksdag anhallit om utredning beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som av det allmänna ålägges företagen.

Detta är i och för sig en glädjande nyhet, men det är samtidigt ett bevis för att motionärerna har fog för sina krav. Det har dock, som här omvitnats, inte hänt någonting och ingen utredning har tillsatts. Däremot kvarstår de påtagliga orättvisorna. Dessutom tillkommer årligen nya uppgifter, varigenom svårigheterna undan för undan ökar.

Riksdagens första kammare behandlade denna fråga vid sitt plenum onsdagen den 16 mars. Av dess protokoll framgår att utskottets ståndpunkt för avslag då motiverades med ungefär följande.

För det första att såväl argument som motargument är väl kända; för det andra att någon ny påminnelse om utredning inte skulle behöva göras då

ärendet var föremål för prövning; för det tredje att arbetsgivarna själva skulle ha nytta av uppgiftslämnandet och därför måste betraktas såsom tillhörande kategorien »det allmänna»; för det fjärde att de får ersättning för varuskatteuppbörden och att de kan tillgodoräkna sig ränteinkomster på omhänderhavda skattemedel; för det femte att de har rätt att ta ut ersättning för de merutgifter som uppstår då det i vårt land råder fri prissbildning; för det sjätte att företagarna, om motionen bifölls, skulle få såväl statsbidrag som ersättning, vilket ansågs vara »en ganska orimlig och svepande generell begäran som här återkommer år efter år».

Jag kan, herr talman, inte godta dessa synpunkter, och detta av följande skäl. Att argumenten är kända kan ingalunda förringa värdet och betydelsen av dem. Eftersom ingenting gjorts efter 1965 års riksdagsbeslut, anser jag att en påminnelse kan vara välmotiverad. Arbetsgivarnas nyttiggörande av uppgifterna får anses vara mycket skiftande och i många fall högst illusorisk. Såväl industristatistik som produktionsstatistik och ekonomisk statistik består av en mångfald uppgifter som inte är av vare sig intresse eller nytta för den som har lämnat dem. Därtill kommer, som herr Nordgren betonade, att den ekonomiska statistiken skall lämnas mitt i den brådaste bokslutsperioden, varför företagen stundtals måste avbryta för dem själva väsentligare arbeten. Man kan i detta sammanhang fråga sig, varför statistiska centralbyrån måste infordra sina uppgifter till senast samma dag som taxeringsmyndigheterna skall ha in deklARATIONERNA.

Ett storföretag som SAAB har inte mindre än 40 olika formulär att fylla i bara för den ekonomiska statistiken. Herr Thylén berättade att uppgiftslämnandet kostar ASEA cirka 100 000 kronor och 6 000 arbetstimmar om året. ASEA har, enligt den utredning företaget gjort, 46 olika uppgifter att lämna.

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

ASEA:s direktion betecknar dessa uppgifter som intresselösa ur bolagets synpunkt.

Självt har jag av naturliga skäl bäst kunnat följa utvecklingen av denna uppgiftsskyldighet i ett mindre företag. Jag har kunnat konstatera att denna i många fall är än mer besvärlig och tidsödande i ett sådant företag. De flesta människor har en naturlig motvilja mot statliga blanketter. Man kan ingalunda säga att dessa tillhör den mest lättlästa litteraturen. Därför tvingas många företagare av detta och andra skäl att leja ut sådana här arbeten till specialister. Det medför ökade kostnader för företagen, kostnader som småföretagare i dagens läge inte kan kompensera sig för genom att ta ut högre priser; med den konkurrens som i dag råder på marknaden är det en ren chimär.

De företag, som nått en sådan storlek att de har viss kameral personal, tvingas lägga på denna personal en ökad arbetsbörda utan att personalen kan få kompensation härför, eftersom uppgiften i dessa fall måste anses ingå i det kamerala rutinarbetet.

Generellt sett tror jag att småföretagarna i ännu mindre grad än de större företagen kan ha någon nytta av alla dessa olika uppgifter. Dessutom åsamlas småföretagen relativt sett högre kostnader för detta arbete. Därför måste talet om att de skulle få såväl ersättning som statsbidrag, om motionen bifölles, betecknas som icke relevant.

Med stöd av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Eric Gustaf Peterson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr Björkman (h).

Herr THYLÉN (h):

Herr talman! Jag vill bara förklara en sak för herr Haglund. Här beskrivs de 27 miljoner kronor som återgår från staten till företagen såsom något slags ersättning för det arbete företagen ut-

för. Vi måste hålla i minnet en sak som sällan påpekas när man talar om dessa ting, nämligen att det är företag i detaljistledet — de säljande företagen — som erhåller denna ersättning, medan företag i fabrikantledet, de producerande företagen, inte får någon del av dessa 27 miljoner kronor. Det händer så lätt att man i propagandan talar om att det utgår ersättning, men inte nämner denna skillnad mellan olika slag av företag.

Herr Nordgren visade upp en bunt blanketter, som skulle illustrera hur många blanketter ett företag med 10—15 anställda har att syssla med. Den bunt som jag här håller i handen gäller ett företag med 40 anställda; antalet blanketter stiger med antalet anställda.

Dessutom vill jag framhålla för kamraren att den utländska arbetskraften medfört ytterligare blanketter och ytterligare svårigheter för företagen, eftersom det föreligger redovisningsplikt för denna arbetskraft. Därmed har jag inte sagt något negativt om den utländska arbetskraften, men faktum är att den medför ytterligare arbete för företagen.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! När jag lyssnat till företagarens representanterna har jag gjort den reflexionen, att om det i våra dagar verkligen är så fantastiskt svårt att vara företagare — bl. a. på grund av denna uppgiftsskyldighet — som det görs gällande, så undrar man om inte företagarna borde börja fundera på att skaffa sig andra sysselsättningar.

När det gäller pålagor och statistik reagerar vi kanske litet olika. En maktstark organisation här i landet har publicerat uppgifter där man kallar uppgiftslämnandet till statistik för »samhällets pålagor». Som pålagor räknar man då också inlevererandet och rapporteringen av avgifter som riksdagen och andra institutioner har beslutat, t. o. m. ATP-avgifter. Kan någonting som samhällets medborgare får tillbaka i form av sociala förmåner kallas för på-

Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

lagor? Jag kan inte betrakta det som pålagor. Herr Hyltander nämnde också detta ord då han talade om uppgiftslämnandet.

I anledning av allt tal om blanketter, rapportering och redovisning vill jag påpeka att ASEA väl var ett illa valt exempel. För en del år sedan cirkulerade i rikspressen uppgifter om det antal blanketter som ASEA själv hade inom företaget. Med den nya given inom ASEA förmodar jag att också detta företag har börjat rationalisera, men det är sannerligen inte bara staten som begär att få blanketter ifyllda.

Staten måste faktiskt få olika uppgifter, men jag vill ännu en gång poängtera vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att man från statsmakternas och statistiska centralbyråns sida redan har försökt börja förenkla och samordna de uppgifter och rapporter som bl. a. behandlas i denna motion. En rationalisering är alltså redan på gång.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Herr Haglund och finansminister Sträng tillhör samma parti här i riksdagen. Finansminister Sträng uppmanar i årets finansplan näringslivet att producera mer och sälja mer svenska varor, kort sagt att öka produktionen. Herr Haglund rekommenderar oss snarare att lägga ned våra företag och avstå från produktion hellre än att staten skall medverka till att göra uppgifts- och uppbördsarbetet litet enklare, så att vi kan använda större del av tiden till att producera varor. Är det herr Haglunds mening att de mindre företagen så småningom skall bortrationaliseras eller överföras i statlig ägo? Det finns en sådan tendens, vilken tycks göra sig alltmer märkbar.

Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga till herr Haglund. Herr Haglund betraktar inte de uppgifter, som vi anser förorsakar oss en mängd besvär,

som några pålagor. Om någon annan i detta samhälle, t. ex. en organisation på det fackliga området, skulle åläggas exakt samma uppbördsskyldighet — och det går lika bra att inkassera pengarna den vägen — skulle det inte då heller betraktas som ett arbete som borde avlönas?

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! Om någon begär uppgifter eller tjänster av en annan och inte vill betala för att få dem, så kan jag inte för ett sådant förfarande finna något lämpligare ord än pålaga. De begreppen är synonyma, herr Haglund.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag vill bara svara herr Nordgren att han tolkade mitt resonemang felaktigt, om han trodde att jag gav uttryck för något önskemål att företag skulle läggas ned. Vad jag sade var bara att när man lyssnar på enskilda företagens resonemang, låter det hela så besvärligt att man har svårt att förstå varför de över huvud taget bedriver någon verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thylén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Gustaf Petersson m. fl.

Inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 88 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDIN (h), som yttrade:

Herr talman! Jag avsåg att rösta nej, men voteringstavlan visar att jag avstått från att rösta.

§ 10**Inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 144 av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt II: 193 av herr *Hermansson m. fl.* föreslogs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättande av en utredning om sådana förändringar i företagsformerna för den offentliga verksamheten som tillförsäkrade de stats- och kommunalanställda största möjliga mått av medbestämmande i lämplig omfattning, genom den hitillsvarande vertikala företagsstrukturens ersättande med självförvaltning.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 144 och II: 193 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JANSSON (k):

Herr talman! De likalydande motionerna I: 144 och II: 193 gäller frågan om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet eller, om jag väljer ett annat uttryck som blivit vedertaget i debatten kring detta problem, företagsdemokratien. Jag skall inte uppta tiden med att belysa hela detta problemkomplex i dess vidd och djup. Låt mig erinra om att frågan om företagsdemokratien dock varit en av förgrundsfrågorna i samhällsutvecklingen under det senaste årtiondet.

Det har med rätta understrukits att införandet av företagsdemokratien måste bli en av de avgörande uppgifterna under 1960-talet. Löntagarna uppfattar det alltmer som en skriande orättvisa att den demokrati, som råder på det politiska området och som numera också börjar genomsyra skolväsende och utbildning, inte kommer till uttryck inom arbetslivet. Det förefaller som om många i princip delar den uppfattningen, att vi måste få en demokratisering också inom arbetslivet. Den uppfattningen har många anhängare, men då frågan förs upp till ett konkret ställningstagande är det överraskande hur många som anmäler förhinder.

Kravet på ökat inflytande för löntagarna i företagen har flera motiv. Som ett ytterst väsentligt motiv framstår kravet på ökad jämlikhet i samhället. Ett annat väsentligt motiv, som särskilt under det senaste årtiondet har sysselsatt sociologer och samhällsvetare i alla länder, är problemet om alienationen, om den känsla av främlingskap som det moderna, alltmer komplicerade samhället skapar genom en enorm utveckling av tekniken, automationen, atomdriften, företagskoncentrationen, den långt drivna rationaliseringen, centraliseringen på snart sagt alla områden, omflyttningen av människor geografiskt och yrkesmässigt. Allt detta bidrar till ett ökat främlingskap som man i alla samhällen nu börjar att alltmer sysselsätta

Inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet

sig med. Det är önskan att motverka den ökade känslan av främlingskap och otrygghet som djupast måste vara motivet till att låta demokratin utvecklas till medbestämmanderätt i arbetslivet eftersom detta kan komma att få betydelse för hela människans situation och livsinställning.

Det framstår alltmer som en orimlighet att kapitalägare och deras representanter skall ha hela makten när det gäller företagens långtidspolitik och allmänna skötsel, medan de anställda — arbetare och tjänstemän — i stort sett skall vara ställda utanför varje inflytande.

När det gäller företagsdemokratien är det självklart att den privata sektorn är den mest betydelsefulla och den mest omfattande. Den motion vi har att ta ställning till nu gäller emellertid ett område där riksdagen kan sägas ha ett mera direkt inflytande — frågan om de offentliga företagen. Om vi är på det klara med att vi inom arbetslivet efter hand måste komma fram till mera demokratiska förhållanden, analoga med de förhållanden som råder på det politiska området, kan ingenting vara naturligare än att statliga och kommunala företag tar första steget när det gäller att förverkliga tanken på företagsdemokratien.

I ett partiprogram som inte har saknat betydelse för utvecklingen i vårt land hade man i varje fall tidigare uttryckt »mönsterarbetsgivare» om de offentliga företagen. Jag har förbisett att undersöka om det uttrycket alltså finns kvar i det partiprogrammet men jag förmodar att det gör det. Borde inte de offentliga företagen på detta område gå före och visa sig vara verkliga mönsterarbetsgivare, detta dels för att visa viljan till att vidga demokratin, dels för att i mera experimentellt syfte vinna primära erfarenheter för en fortsatt utveckling inom andra delar av företagssektorn, där staten ännu inte har samma möjlighet till inflytande?

De statsanställdas förhandlingsrätt måste numera anses tryggad. Staten måste också ha lättare att undvika de svårigheter som i andra, enskilda företag är förknippade med vinstfördelningsproblemet — med andra ord med rädslan för insyn i fråga om vinsterna.

Utskottets huvudmotivering för avslag på denna motion är densamma som tidigare ofta använts, nämligen att detta i främsta hand är en fråga för arbetsmarknadens parter. Det skulle vara en förenkling att säga nej till det påståendet. Det är i hög grad en fråga för arbetsmarknadens parter — men inte enbart det. Det kan också i hög grad vara en lämplig fråga för lagstiftning som så många andra frågor efter hand visat sig vara, som i ett tidigare skede hänvisades till arbetsmarknadens parter. När man inte kom någonstans med förhandlingar mellan parterna var vi tvungna att tillgripa lagstiftning.

Skulle inte en utredning av det slag som motionärerna åsyftar kunna ha givit impulser och blivit pådrivande för arbetsmarknadens parter? Jag tror att man här måste arbeta med en växelverkan mellan av riksdagen givna impulser och vad som kan åstadkommas av arbetsmarknadens parter. Jag kan i varje fall inte inse, att ett bifall till den föreslagna utredningen skulle kunna bli till förfång för arbetsmarknadens parter. Kunde det inte ha varit ett lämpligt sätt för riksdagen att celebrera det faktum, att vi för 20 år sedan fick företagsnämndsavtalet i Sverige, genom att ge sitt bifall till denna motion?

Ibland anföres som ett skäl mot ett ökat inflytande för de anställda inom statens verk och bolag att det skulle minska konkurrensförmågan gentemot den privata sektorn. Jag tror för min del att verkligheten är den helt motsatta. Frågan är av så mycket större betydelse, om vi har som perspektiv att den offentliga sektorn skall utvidgas efter hand till att omfatta en allt större del av arbets- och näringsliv. Vi har i

Inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet

motionen givit uttryck även för den tanken, att vissa grenar av den offentliga verksamheten är så okomplicerade att de skulle kunna omorganiseras efter demokratiska självförvaltningsprinciper.

En utredning av hela detta problemkomplex om företagsdemokrati vid statliga och kommunala verk framstår som ett samhällsintresse. Jag vill därför, herr talman, med hänvisning till de synpunkter som jag här har anlagt yrka bifall till motionerna I: 144 och II: 193.

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s):

Herr talman! Den fråga som aktualiseras i motionen är en stor och central fråga i vårt samhälle. Problemet om hur man skall kunna fördjupa företagsdemokratien har arbetsmarknadens parter ägnat sig åt under lång tid. Bl. a. har LO ägnat frågan en djupgående studie, vilket bekräftas i det program om 20 punkter som lades fram 1965. Arbetsgivareföreningen har å sin sida gjort studier och lagt fram programmatiska punkter. Inom den offentliga sektorn är dessa frågor för närvarande också föremål för övervägande i syfte att uppnå förbättringar i vad gäller samarbetsfrågorna på det offentliga området.

Utskottet har vid behandlingen av detta ärende inhämtat remissyttranden från LO, TCO och SACO.

LO anför bl. a. i sitt remissyttrande, att förslag till åtgärder i syfte att fördjupa de anställdas inflytande i företagen aktualiseras rörande den privata sektorn i två skrivelser av LO till Svenska arbetsgivareföreningen i maj 1965. Förhandlingar inleddes omedelbart och pågår för närvarande. I yttrandet anföres vidare att i en inom statstjänarkartellen tillsatt kommitté förbereds förslag till revision av överenskommelsen om företagsnämnder inom statsförvaltningen. Det förväntas att förhandlingar i dessa frågor inom den närmaste tiden

kommer att inledas för såväl den statliga som den kommunala sektorn.

TCO anför i sitt remissvar, att de frågor som aktualiseras i motionen är av den arten att de regelmässigt är föremål för prövning. Sålunda finns sedan mitten av 1940-talet överenskommelser angående samarbetsorgan bl. a. vid kommunikationsverken och inom försvaret. Sedermera har överenskommelser beträffande samarbetsorgan träffats avseende statsförvaltningen i dess helhet. För närvarande är dessa frågor ånyo föremål för vissa överväganden i syfte att uppnå en förbättring i vad avser samarbetsfrågorna inom den offentliga sektorn.

SACO har anfört att dessa frågor bör lösas genom förhandlingar mellan arbetsgivarparten och löntagarorganisationen och finner ingen anledning till styrka motionen.

Det torde vara riktigt att avvakta resultatet av dessa förhandlingar. I princip bör inte riksdagen uttala intentioner i ett läge då parterna förhandlar. Om de fackliga organisationerna skulle bedöma läget så, att frågan bör föras inför riksdagen, är jag övertygad om att de kommer att göra det. Den fackliga rörelsen saknar ingalunda företrädare här i riksdagen.

Med hänvisning till utskottets utlåtande och vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 144 och II: 193; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 16***Skolöverstyrelsen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkt D 1, s. 191—198) föreslagit riksdagen att dels godkänna de av departementschefen angivna riktlinjerna för organisationen av arbetet med pedagogiska hjälpmedel, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för skolöverstyrelsen enligt vad departementschefen förordat, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67, dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 19 300 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 134) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 183), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta inrätta två konsulenttjänster i skolöverstyrelsen med uppgift att behandla frågor rörande rörelsehindrade barn och i anledning därav till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 80 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 19 380 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 134 och II: 183, såvitt nu var i fråga,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna för organisationen av arbetet med pedagogiska hjälpmedel;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för skolöverstyrelsen i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats;

c) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

d) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 19 300 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Harald Petersson*, *Wirtén*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 134 och II: 183, såvitt nu var i fråga,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet angivna riktlinjerna för organisationen av arbetet med pedagogiska hjälpmedel;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för skolöverstyrelsen enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

c) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

d) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 19 380 000 kr.;

b) av herrar *Wallmark* och *Nordstrandh*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Statsutskottet har gått med på att till avlöningar vid skolöver-

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

styrelsen tillstyrka ett anslag av 19,3 miljoner kronor, men majoriteten i utskottet har inte velat godta ett förslag om två konsulenttjänster, för vilka kostnaderna skulle belöpa sig på omkring 80 000 kronor. Dessa båda konsulenter skulle ha till uppgift att behandla frågor som har att göra med rörelsehindrade barn.

Det kanske i detta sammanhang bör sägas att de som i dagens samhälle har det sämst är människor som har fysiska eller psykiska handikapp och det gäller också barnen. Denna grupp av människor har under senare år fått mindre del av välbästande utvecklingen än andra. Det är ett ganska dåligt uttryck för solidariteten i ett kultur- och utbildnings-samhälle, att man inte hjälper dessa människor till en rimlig levnadsnivå.

Nu gäller det alltså barnen. Samhällets insatser för de handikappade medför besvärliga samordningsproblem, men vissa av dessa samordningsproblem beträffande de rörelsehindrade skolbarnen skulle kunna lösas genom inrättandet av ett par konsulenttjänster vid skolöverstyrelsen för särskild bevakning av dessa saker.

Utskottet har för sin del hänvisat till den inom socialdepartementet pågående handikapputredningen liksom också till att man efter 1964 års omorganisation av skolöverstyrelsen skulle kunna förvänta insatser därifrån.

Vi reservanter tror inte att detta är tillräckligt utan föreslår att två sådana tjänster inrättas fr. o. m. den 1 juli 1966, och att anslaget i anledning härav höjes med 80 000 kronor.

Herr talman! Jag vill alltså yrka bifall till reservationen vid punkten 16 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det skall inte på något sätt förnekas, att konsulentorganisationen vid skolöverstyrelsen i stort sett är i behov av förstärkning. Kravet på att ytterligare två konsulenttjänster ome-

delbart skall inrättas är värt allt stöd. Viktiga uppgifter i fråga om samordningen av samhällets insatser för de handikappade väntar ju — inte minst, såsom framhölls av herr Källstad, beträffande de rörelsehindrade barnens problem.

Enligt min mening är det emellertid varken riktigt eller ändamålsenligt, att riksdagen specialdestinerar konsulenttjänster för vissa bestämda arbetsuppgifter. Detta skulle rubba de hittillsvarande principerna för skolöverstyrelsens handhavande av konsulenttjänsterna. Det måste finnas tillräcklig flexibilitet för att kunna sätta in åtgärder, inte bara på ett område, utan på flera, allteftersom förhållandena och behoven växlar. Antingen får man ge skolöverstyrelsen två nya tjänster av denna typ utan specialdestinering eller också får man, som jag ser det, låta bli.

Min blanka reservation har tagit sikte på just denna principfråga. Jag måste alltså yrka bifall till utskottets förslag men vill samtidigt understryka, att jag hoppas, att förslaget om nya konsulenttjänster inom skolöverstyrelsen återkommer i en annan form.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Den reservation som är avlämnad vid denna punkt i statsutskottets utlåtande nr 8 gäller enligt min mening ett mycket viktigt område, nämligen de rörelsehindrade barnens situation när de går i skolan.

Alla som har arbetat med frågor som rör de handikappade vet att det finns åtskilliga samordningsproblem. Handikappfrågorna är uppsplittrade på olika organ och denna uppsplittring berör även de rörelsehindrade skolbarnen. Det gäller att ordna transporter för dessa elever till och från skolan samt att skaffa lämpliga inackorderingshem. I skolan behöver man också ta hänsyn till deras möjligheter att förflytta sig mellan olika lokaliteter, vilket måste beaktas också vid skolans inredning och utrust-

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

ning. Det behövs hjälpmedel både för att eleverna skall kunna tillgodogöra sig undervisningen och för att de skall kunna gå i skolan över huvud taget. Likaså bör man tänka på deras fritid, som vi ju önskar skall bli meningsfylld, samt möjligheterna för dem att få den fysiska träning som de så väl behöver. Vi vill även att de under sommaren skall kunna komma ut på läger och där tillgodogöra sig de värden som sommaren och kamratskapet kan ge.

Den eftersläpning som föreligger när det gäller att ordna det bra för rörelsehindrade elever beror enligt min mening inte på ovilja att uträtta något. I de flesta fall är det säkerligen i stället så, att man inte har klart för sig vad som verkligen behöver göras. Om behoven blir påtalade och man kan föreslå lösningar, så tror jag det går att få förståelse för vidtagandet av de arrangemang som kan behövas. Vi har ju under senare år fått ett alltmer handikappvänligt klimat här i landet.

Den fråga som vi reservanter har tagit upp är givetvis bara en del i ett stort problemkomplex, men den berör ändå en hel del människor: de rörelsehandikappade barnen, deras föräldrar, vårdare och lärare samt sociala organ och även andra.

När vi reservanter nu har föreslagit inrättandet av två konsulenttjänster i skolöverstyrelsen, där vederbörande skall ägna sig åt samordningsfrågor för rörelsehindrade skolbarn och rörelsehindrade barn över huvud taget, torde det inte råda tvivel om att man därmed skulle få möjligheter att förbättra dessa barns situation. Vi tror också att dessa konsulenter skulle bli till hjälp i kommunernas arbete i detta syfte.

Herr talman! Jag skall nu inte argumentera mera i denna fråga utan ber att få yrka bifall till reservation 1 a vid punkt 16 i statsutskottets utlåtande nr 8.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Den motion, som ett

par reservanter här har yrkat bifall till, behandlades även vid förra årets riksdag och blev då avslagen utan någon egentlig diskussion. Eftersom ingen votering då begärdes i någon av kamrarna, förmodar jag att motionärerna och reservanterna inte själva var så övertygade.

År 1964 blev antalet konsulenter i skolöverstyrelsen betydligt utökat, och en ytterligare ökning beslöts vid förra årets riksdag. Organisationen är nu uppbyggd så, att skolöverstyrelsen själv kan omfördela tjänsterna. Under innevarande budgetår finns det i skolöverstyrelsen anställda 65 skolkonsulenter och därutöver 4 folkbildningskonsulenter och 2 bibliotekskonsulenter. För att så många områden som möjligt skall bli tillgodosedda är vissa av dessa tjänster uppdelade på deltidsbefattningar. Sålunda är 7 befattningar hänförliga till sektionen för specialskolor och specialundervisning och ytterligare en befattningshavare har halvtidstjänstgöring. Två av dessa befattningar är nytillkomna från och med innevarande budgetår. En av dem disponeras för särskola. Den andra tjänsten disponeras för undervisning av rörelsehindrade. Att denna tjänst inrättats har tydligen inte observerats av motionärerna och inte heller av reservanterna. Önskemålet i motionen är alltså till hälften genomfört, och ett bifall till den skulle innebära att tre konsulenttjänster för dessa ändamål inrättades. Skolöverstyrelsen har i sitt förslag inte något önskemål om inrättande av fler tjänster för just detta ändamål.

Under fjolåret tillsatte socialministern en särskild utredning med uppgift att föreslå åtgärder för social omvårdnad av de handikappade, åtgärder som vi väl alla anser vara önskvärda och nödvändiga. Förutom en rad andra områden för de handikappade ingår även undervisningen. Utskottet räknar med att samordningsfrågorna kommer att få en allsidig belysning och att riks-

Skolöverstyrelsen: Avlöningar

dagen därefter får bättre möjligheter att bedöma vilka åtgärder som bör vidtas.

Det skall också nämnas, att skolöverstyrelsen nyss har gjort en utredning om integreringen av undervisningen av rörelsehindrade med den vanliga undervisningen i grundskolan, och denna utredning är nu på remiss. Även om utredningen inte direkt berör konsulentorganisationen, visar den att arbete pågår för att så fort och rationellt som möjligt lösa de rörelsehindrades utbildningsproblem.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jo, herr Jönsson i Arlöv, visst har vi observerat att vi kommit in i ett handikappvänligare klimat och att man också från samhällets sida är beredd att på olika områden göra insatser för de handikappade, i detta fall de rörelsehandikappade.

Man hänvisar till handikapputredningen, men det tar ju alltid sin tid innan utredningar blir färdiga. Vi väntar nu med spänning på det utmärkta förslag som denna utredning kan lägga fram. Vi hoppas att vi skall kunna lösa samordningsfrågorna på det kommunala planet och på landstingsnivå samt i den statliga förvaltningen.

Jag vill försäkra herr Jönsson att det alltid kommer att finnas plats för duktigt folk när det gäller att arbeta med dessa frågor. Om vi får två konsulenter som arbetar med frågorna tills det kanhända blir aktuellt med en omorganisation, finns det också plats för dessa konsulenter i en eventuell ny organisation.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag är inte alls övertygad om att herr Mattsson hade upptäckt att det redan fanns en konsulent; det framgår nämligen inte alls av motionen.

Eftersom herr Mattsson nu så helhjärtat kämpar för detta förslag vill jag nämna, att när denna fråga diskuterades i fjol yrkade centerpartiet avslag. Det var nämligen bara folkpartister i statsutskottet som reserverade sig för bifall till en liknande motion i fjol. Det skulle väl se underligt ut, om riksdagen i år beslutade att inrätta två nya tjänster när skolöverstyrelsen inte har begärt det, medan man avslog motionen i fjol när skolöverstyrelsen önskade tjänsterna.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Ju handikappvänligare klimatet blir här i landet, desto bättre är det. Ju fler som vill ansluta sig till strävandena att förbättra de handikappades situation, desto större glädje skall vi väl känna över det.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att även centerpartiet har blivit handikappvänligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 16:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voterings-

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 56 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 17—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22**Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 7, s. 209) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 60 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 271) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jansson m.fl.* (II: 334), i vilka hemställts att riksdagen till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett belopp av 100 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding m.fl.* (I: 391) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö *m.fl.* (II: 467), i vilka hemställts att riksdagen måtte under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1966/67 till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation anvisa 100 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med av-

slag å motionerna I: 271 och II: 334 samt I: 391 och II: 467, till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 60 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Harald Pettersson*, *Wirtén*, *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson*, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 271 och II: 334 samt I: 391 och II: 467, till Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Wallmark*, *Bohman* och *Nordstrandh*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Den fråga vi nu skall diskutera gäller anslaget till Sveriges elevers centralorganisation, SECO. Det har blåst en del virvelvindar kring SECO under de senaste veckorna och dagarna. Dessa vindar kommer från småländska höglandet, från ostkusten, från Gotland och från en del andra håll i landet, och det tycks även blåsa inom själva organisationen.

Jag skall nu inte ta upp en diskussion om det majoritetsbeslut, som fattades vid elevriksdagen i Jönköping i den studiesociala frågan och som syftade till en tänkt framtida studielön på omkring 10 000 kronor per år, vilket skulle innebära en årlig kostnad för statsverket på mellan 4 och 5 miljarder kronor, d.v.s. lika mycket som hela anslaget till den ecklesiastiska huvudtiteln eller nästan hela anslaget till det svenska försvaret. Detta förslag får väl hänföras till ungdomsförvillelserna. Organisationen får väl dock ha rätt att

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

föreslå och debattera såsom den önskar.

Men detta betyder inte att det förslag till anslag till SECO, som vi reservanter angivit att vi önskar, skulle vara oförsvarligt. Tvärtom stärker det vår uppfattning att det behövs ett anslag för att SECO skall kunna utveckla sin verksamhet, inte minst den centrala, och kunna medverka till att en verkligt demokratisk inställning växer fram bland vår skolas elever.

Framför allt är det fråga om att betona vikten av elevernas medverkan vid utformningen av arbetet i den nya skolan. Vi vill framhålla vilken roll elevråden spelar såsom kontaktorgan mellan de olika parterna inom skolan. Skolöverstyrelsen har också nyligen utgivit en skrift, som heter »Arbets-trivsel i skolan», i vilken man ytterligare vill vidga ramen för elevernas medansvar för den nya skolan genom rekommendationer att samarbetsnämnder inrättas vid varje skolenhet med högstadium.

Vi reservanter har också betonat att det är viktigt att ha en omfattande utbildnings- och informationsverksamhet bland dagens skolungdom, så att eleverna skall kunna fullgöra sin del av de avsikter och planer, som ingår i den stora skolreformen.

SECO har anmält ett ekonomiskt behov av omkring 165 000 kronor. Vi har inte kunnat gå med på ett så högt anslag, men vi har velat följa det förslag som framlagts av skolöverstyrelsen och som syftar till att SECO får ett anslag på 100 000 kronor för budgetåret 1966/67. Det skulle framför allt avse den omfattande verksamhet som SECO behöver driva med en egen instruktör och ett eget kansli. Därtill behövs alltså en kraftig förstärkning av den centrala elevorganisationens ekonomiska resurser.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2 vid punkten 22 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det råder inget tvivel om att elevernas medverkan i skolan är värdefull och förtjänt av stöd och uppmuntran. Så långt är jag helt ense med herr Källstad, och sådan är också samhällets och riksdagens inställning. För SECO:s centrala verksamhet har följaktligen sedan några år tillhaka statsmedel ställts till förfogande. Särskilt mycket pengar har det visserligen icke rört sig om, men beloppet borde ha räckt till för att göra den centrala organisationen funktionsduglig, om allt hade berott bara på pengar.

De kriser och sprängningar, som just nu pågår inom SECO, visar emellertid, att organisationens svaghet, såsom jag ser det, i första hand har andra orsaker än penningknapphet. Det finns personliga och ideologiska motsättningar, som är ganska djupgående, och det förefaller också — jag är ledsen att behöva säga det — som om det saknas balans, klokhet och över huvud taget tillräckliga insikter. Organisationen behöver mogna och stabiliseras centralt, innan den är i stånd att förvalta ytterligare pengar. Man måste i större utsträckning än tidigare börja underifrån.

Viktigt är framför allt nu — såsom framhålles i det särskilda yttrandet till punkten 22 — en utbyggnad och effektivisering på det lokala planet. Där kan komma att behövas hjälp och bistånd från de kommunala skolmyndigheterna i form av lokaler, skrivhjälp, materiel o. d., som ställs till de lokala elevrådets förfogande. Därigenom kan goda arbetsmöjligheter skapas för elevrepresentationen i skolorna. Det är där det börjar, och där ligger det viktigaste än så länge.

Alla önskar vi SECO framgång till skolans och samhällets bästa. Dessa framgångar kommer på allvar, då den centrala ledningen lär sig att ta det en smula lugnare och litet mer eftertänksam, och — för att tala rent ut — litet ödmjukare.

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

För den centrala verksamhet, som SECO för närvarande är i stånd att på ett meningsfullt sätt sköta — man kan t. o. m. betvivla det — torde den ökningen av statsbidraget som utskottsmajoriteten förordar hyggligt förslå. Det håller på att växa fram en opinion, att SECO, som organisationen för närvarande centralt ter sig, tills vidare inte skall ha några statspengar alls. Denna uppfattning kan jag trots dagens läge, som ser dystert och förvirrat ut, inte dela. Blir det — och det finns möjligheter till detta — *två* organisationer så småningom, får vi väl pröva om. Som det nu förhåller sig yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att jag hör till motionärerna, som har yrkat ett i förhållande till departementschefens förslag förhöjt anslag till SECO. Jag kommer emellertid inte att biträda reservationen, och det är anledningen till att jag begärt ordet; jag vill få motivera detta ställningstagande.

Vid den tidpunkt då motionen skrevs fick jag den bestämda uppfattningen att SECO hade börjat bli välkonsoliderat och hade börjat koncentrera sig på sina uppgifter just som centralorgan för elevråden ute i landet. Det har visat sig senare att denna min förmodan inte var riktig. I och för sig skall man inte bestraffa SECO, därför att organisationen haft svårigheter — det är inte min uppfattning — men jag tror att det är anledning att betona att SECO måste begränsa sina uppgifter. Dessa är nog så viktiga; jag delar helt och hållet den uppfattning som reservanterna har givit uttryck åt när de talar om elevrådets viktiga uppgifter för skolans samhällsfostran. Däremot synes det mig vara felaktigt att så starkt som man här gör hävda att SECO skall vidga de centrala uppgifterna.

Jag tror också — det vill jag gärna framhålla; jag har haft tillfälle att säga

det privat till departementschefen — att man är inne på oriktig väg när statsmakterna utnyttjar SECO alltför mycket som remissorgan. Det splittrar otvivelaktigt de krafter som SECO har till sitt förfogande för de centrala uppgifterna.

Nu har det ju visat sig att tre länsorganisationer redan brutit sig ut ur SECO, så att det är en splittrad organisation. Vi har nog anledning tro att SECO kommer att klara upp denna situation såsom det gjort en gång förut, men det är angeläget att de centrala uppgifterna begränsas. Det är därför som jag, herr talman, i nuvarande situation inte kan biträda reservationen utan kommer att rösta med utskottet.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! I hela den skolreform som har pågått sedan 1940-talet har det varit en ledande grundtanke att inrikta skolans arbete på en fostran till självständighet å ena sidan och gemenskap å den andra sidan. Det är det nya i skolans målsättning, som ju lägger huvudvikten på elevernas personlighetsutveckling.

Det viktigaste medlet för denna personlighetsutveckling är själva arbetet i skolan, men till detta kommer det som vi nu kallar för elevdemokrati — elevernas medverkan i skolans liv, enskilt och organisatoriskt. Eleverna skall vara med om att förverkliga skolans målsättning.

Det är klart att detta i första hand gäller gymnasiet och fackskolan. Elevråden där har fått en officiell ställning. Eleverna skall vidare medverka i samsarbetsnämnder, ämneskonferenser och klasskonferenser. Detta gäller också för grundskolan. — Skolöverstyrelsens här redan åberopade broschyr om arbetsliv i skolan ger ju klara direktiv i den riktningen. Men det bör kanske betonas att det också gäller yrkesskolan, och att denna i växande utsträckning kommer att ha betydelse i dessa sammanhang känner vi till.

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

Nu är det en ofantlig uppgift att försöka organisera den väldiga massan av svensk skolungdom. Det är inte bara en ofantlig uppgift, det är också en mycket svår uppgift — av många skäl. För det första är det ju så bland skolungdomen att de ansvariga generationerna avlöser varandra mycket snabbt och att det därför är svårt att åstadkomma stabilitet. För det andra är de ledande unga och oerfarna och måste göra misstag, kanske grundliga misstag. För det tredje är det här fråga om ett helt jungfruligt område som kräver pionjärinsatser, för vilka det egentligen fordras mycket erfaret folk.

Nu är SECO en skapelse av unga eldsjälur som har lagt ner ett uppoffrande personligt arbete för att göra organisationen livskraftig. Att de kunnat göra denna insats är desto anmärkningsvärdare som de ekonomiska resurserna i början helt saknats och fortfarande är otillräckliga.

SECO:s expansion pågår i rask takt. För närvarande är det kanske framför allt yrkesskolornas elevråd som strömmar in i SECO jämte elevråden från grundskolorna, vilka man ännu inte i tillräcklig utsträckning hunnit organisera. För detta behövs det onekligen ett centralt kansli. Fröken Ljungberg kan kanske ha rätt i att remissärendena inte kan få vara en central uppgift för SECO. Men för att kunna klara utbyggnaden lokalt och för att få de lokala organisationerna att leva och verka behövs det ett centralt kansli med personal. Det är närmast för det ändamålet som man behöver ett större anslag.

Jag tror att bristen på informationsresurser är en av förutsättningarna för det nuvarande krisläget, för den splittning som inträtt. Men djupare sett är det här — som någon tidigare framhållit — fråga om en motsättning av social art — jag vill hellre använda ordet *social* än *politisk*. Det verkar som om ledningen för SECO är friskt radikal, inte i den meningen att de ledande är

politiskt engagerade och företräder något bestämt politiskt parti, utan i så måtto att de har en allmänt radikal syn på skola och demokrati. Det gäller ledningen. Men när det gäller den stora medlemsmassan, framför allt i gymnasier, måste man räkna med att den till sin inställning är konservativ, eftersom gymnasiet har en ensidig social rekrytering. Det är huvudsakligen socialgrupperna 1 och 2 som är representerade; socialgrupp 3 är i hög grad underrepresenterad.

Flera talare har nämnt SECO:s förslag om studielön. Herr Nordstrand har fullkomligt rätt i att det krav man enats om eller — kanske rättare sagt icke enats om — är orealistiskt och utopiskt. Jag skulle vilja säga att det är ett uttryck för ungdomligt överdåd. Men man kan inte komma ifrån att själva principen är riktig. Vi har här i riksdagen varit eniga om att det är det allmänna som skall stå för utbildningskostnaderna. Mot detta står nu en annan uppfattning, en konservativ, som, brutalt sagt, innebär, att det är pappas plånbok som skall vara avgörande. Det är de gamla anspråken på bildningsmonopol som här lever kvar och som synes ligga bakom utbrytningen.

Nu tror jag att sådana här strider är oundvikliga, men det är ett tecken på brist på mognad, att man bryter sig ut i stället för att arbeta för sina åsikter inom den organisation man tillhör. SECO bör inte få bära hundhuvudet för detta. Jag tycker nog att fröken Ljungbergs ändrade inställning härvidlag är en smula orättvis.

I varje fall har ju statsmakterna under senare år givit ekonomiskt stöd åt SECO, och det har skett i ökad omfattning. Man kan tycka att årets höjning är betydande, men just i den nuvarande situationen förefaller det mig som om en snabbare höjning av anslaget skulle vara av nöden. Jag var av den uppfattningen när jag skrev på motionen och även när jag anslöt mig

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

till reservationen. Jag skall därför be att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Lindkvist* (s).

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var onekligen ett mycket remarkabelt avhopp från den motion fröken Ljungberg har påtecknat som hon här demonstrerade inför kamraren. Det är beklagligt att hon har frångått de intentioner som hon hade tidigare och som kommer till uttryck i den motion hon undertecknat. Jag tycker att det vore riktigare att i denna situation stödjade organisationen och inte dra sig ifrån den. Vi skall, tycker jag, inte låta oss påverka av de vindar som har blåst kring SECO under den senaste veckan utan se detta som ett uttryck för en process inom organisationen. Det är väl en Sturm-und-Drang-period som denna organisation genomgår, och det får man väl ta med jämnmod.

För att verksamheten inom elevråden skall bli tillfredsställande krävs det onekligen skolning, det behövs information och rådgivning. Elevorganisationen bedriver för närvarande en sådan verksamhet, men den behöver väsentligt utökas. Uppbyggnaden av ett centralt kansli är en av förutsättningarna för detta. SECO får ju inte bidrag som andra ungdomsorganisationer får. I så fall skulle kanske detta bidrag uppgå till ett par hundra tusen kronor, men något sådant bidrag har man alltså inte. Såvitt mig är bekant har också SSU, Sveriges socialdemokratiska ungdom, i tidningen Frihet stött tanken på bidrag med 100 000 kronor till SECO.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson lever kvar i en uppfattning om en sammansättning av eleverna i våra skolformer, vilken intet längre existerar. Om det till äventyrs skulle finnas något enstaka

gymnasium med en sådan sammansättning, som herr Arvidson skisserar, så gäller den sammansättningen i alla fall inte för fackskolorna, inte för yrkesskolorna och inte på grundskolans högstadium. Jag måste på denna punkt beteckna herr Arvidson icke såsom en sociolog eller någonting dylikt utan snarare, för att använda en boktitel, såsom »kanske en diktare».

Herr Arvidson sade vidare, att ledningen inom SECO är friskt radikal men att man ute i landet har konservativa, reaktionärer och slöa figurer som driver ett skumraskspel — som herr Arvidson nog skulle velat kalla det, om han hade vågat säga det, men jag kan säga det för hans räkning, så blir det klarlagt vad han menade. Det är alldeles givet, att det finns motsättningar mellan eleverna — det är självklart. Det finns motsättningar inom samhället, när det gäller uppfattningen om hur samhället skall se ut, vad man skall göra inom olika organisationer och vad man inte skall göra. Självklart speglas dessa motsättningar fullt riktigt i elevernas åsikter. Men att försöka förenkla en sådan naturlig och faktiskt konstruktiv motsättning genom att tala om frisk radikalism contra reaktionär konservatism, det är ju befängt.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordstrandh borde vara underrättad om att det finns en organisation som heter Konservativ skolungdom och att det är denna organisation som legat bakom utbrytningsförsöken. SECO domineras av naturliga skäl för närvarande av gymnasieeleverna. Det hjälper inte att grundskolor, yrkesskolor och kanske även fackskolor har en annan elevsammansättning; i gymnasiet är enligt alla tillgängliga siffror socialgrupp 3 kraftigt underrepresenterad.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Visst finns det, herr Ar-

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

vidson, en stark och kraftig organisation på det politiska området, som heter Konservativ skolungdom, och jag skall be att få göra reklam för denna, trots att den är den starkaste i sitt slag. Men att säga, att den är så stark, att den kan åstadkomma utbrytningar eller splittning överallt där SECO finns, är ungefär lika befängt som vad herr Arvidson tidigare har sagt.

Jag såg i en dagens tidning, att något liknande hade hänt hemma i Göteborg, men just i fråga om den skolan är jag ganska väl underrättad; där kan Konservativ skolungdom inte vara utslagsgivande. Jag beklagar detta, men det utgör ett bra bevis i detta sammanhang. På den senaste elevriksdagen var det alldeles tydligt att Konservativ skolungdom inte var den dominerande gruppen, utan det var de friska radikalerna, som herr Arvidson kallar dem. Bland dem fanns ett starkt inslag av socialdemokrater, vilket inte är någonting att säga om.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag har antecknat några uttryck som fällt här av föregående talare om SECO. Herr Nordstrandh efterlyste balans, klokhet och insikter, och fröken Ljungberg trodde, när hon skrev på motionen, att SECO hade konsoliderat sig.

Herr Arvidson har redan påpekat att vi aldrig kommer att uppleva den dag när SECO blir representant för balans, klokhet och insikter samt blir en stabil och konsoliderad organisation. Det ligger i sakens natur att det alltid kommer att vara en ganska lös, besvärlig och svårhanterlig organisation. De ansvariga avlöser varandra mycket snabbt, såsom herr Arvidson påpekade. Man måste alltså räkna med att företrädarna för SECO i stor utsträckning alltid förblir omogna, verklighetsfrämmande och utopiska och allt vad nu herr Arvidson räknade upp, såsom det hör ungdomen till och som vi hoppas att ungdomen skall förbli.

Detta gäller naturligtvis i viss mån alla ungdomsorganisationer, men det gäller så mycket mer för en skolungdomsorganisation. Vad beträffar de politiska ungdomsorganisationerna och en del andra vet vi att förbundsstyrelsen i varje fall har en del medlemmar och ibland alla, som befinner sig i 30-årsåldern och däröver. Vi har i denna kammare medlemmar som i sina ungdomsförbund haft ledande poster ända tills de kommit upp i 40-årsåldern. Sådant kan aldrig förekomma i en skolungdomsorganisation. Dessutom går man där ännu lägre ned i åldrarna än vad flertalet ungdomsorganisationer gör. Vi får naturligtvis alltid räkna med att denna instabilitet kommer att finnas. Ledningen kommer att växla från år till år och därmed också den politik organisationen för. Men vi kan naturligtvis inte dimensionera det stöd vi vill ge organisationen efter dess enstaka aktioner med hänsyn till dem som för tillfället sitter i ledningen. Vi måste räkna med att därifrån kan komma en hel del överraskningar för oss gamla stofiler. Det kan bli en hel del som vi kanske tycker kan vara besvärligt och som vi ibland direkt ogillar. Men det ligger i sakens natur. Vill man ha en självverksamhet hos eleverna på detta område, får man sätta sig in i att det kommer att vara på detta sätt.

Det betyder naturligtvis inte att man skall rätta sig efter dem. I motsats till fröken Ljungberg tror jag att det är väsentligt att man använder dem som remissorgan. Dels är det mycket viktigt att få veta vad den vakna skolungdomen själv tänker om de olika frågor som rör den, dels är det mycket nyttigt för den att genom att utarbeta remissvar få sätta sig in i frågorna och se dem ur olika synpunkter. När man sedan skall bedöma remissvarens värde, får man ta hänsyn till den bristande erfarenheten hos dem, som avlämnar svaren.

Vad som däremot skulle vara direkt fel och missvisande vore om man gäve

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

SECO möjlighet att anställa vuxna instruktörer för utarbetande av remissvaren; dessa förlorade då det värde de nu har.

Även inom majoriteten i statsutskottet är vi helt på det klara med vilken stor betydelse verksamheten inom denna organisation har, men vi tror att man skall vara litet försiktig med att bygga ut topporganisationen. Alla andra föreningar har byggts upp nedifrån. Herr Arvidson sade att för att de lokala organisationerna över huvud taget skall kunna leva så behövs ett centralt kansli. På det sättet är inte våra folkrörelser uppbyggda. Där har det börjat med lokala organisationer som, när de blivit tillräckligt många, slutit sig samman regionalt och så småningom kommit fram till att de ansett sig behöva en riksorganisation och en förbundsstyrelse; men dessa har i de flesta fall spelat en ganska liten roll under en rätt lång tid. Tyngdpunkten har fortfarande legat på de lokala organisationerna.

Sedan är det naturligtvis alldeles riktigt att riksorganisationen har betydelse för att ytterligare sprida verksamheten — missionera på nya fält, så att säga. Den behövs också. Jag tror emellertid inte att det är den rätta ordningen att börja med att bygga ut riksorganisationen och att denna i sin tur skall organisera nedåt, allra helst i detta fall där det bör ligga i varje skoldistrikts intresse att stödja verksamheten och göra allt för att bygga upp den lokala organisationen. Det är alltså inte fråga om att ungdomarna i detta fall behöver arbeta helt och hållet på egen hand, utan de bör kunna få möjligheter till all den hjälp beträffande organisation o. d. på platsen som de kan behöva.

Utskottsmajoriteten säger också uttryckligen att vi räknar med att vi så småningom kommer att få hjälpa till att bygga ut även riksorganisationen, men vi tycker inte att det har gått långsamt hittills. Anslagen har ökat mycket hastigt på detta område, och vi anser att det räcker för närvarande.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! I första delen av fröken Olssons anförande instämmer jag helt och fullt. Jag tycker att SECO skall ha rätt att få vara en organisation för allt det ungdomliga övermod och all den omognad som man kan förutsätta skall finnas där. Den må sedan kallas radikal omognad eller konservativ omognad, men ungdomarna skall ha rätt att demonstrera den. När fröken Olsson sedan drar slutsatsen att just därför är SECO så bra som remissorgan, så kan jag inte riktigt följa med. Jag tycker mig ha anledning säga precis motsatsen.

När jag talade om ett konsoliderat SECO var det ett SECO koncentrerat på sin uppgift som centralt organ för elevråden ute i de olika skolorna. Det var där jag trodde att det hade skett någonting väsentligt och bra, men det har det kanske inte gjort. Jag är fortfarande övertygad om att det är den uppgiften som SECO bör ta på sig nu, och jag är också helt övertygad om att de elevvårdande och kamratvårdande uppgifterna där är mycket viktiga för ungdomens fostran. Jag motsätter mig därför starkt den splittring av organisationens uppgifter som den utåtriktade verksamheten med remisskrivning innebär.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Då jag också hör till dem som har en motion i detta ärende hade jag tänkt att något motivera denna. Jag finner det emellertid helt överflödigt då jag kan instämma i allt vad herr Arvidson har sagt och i stort sett också med vad herr Källstad har sagt.

Det förhållandet att SECO under de senaste veckorna har splittrats som organisation tycker jag inte på något sätt

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

minskar motiven för det ökade anslag som bl. a. yrkas i min motion. Den utveckling som nu har ägt rum anser jag tvärtom gör motiveringen för det ökade anslaget ännu starkare.

Jag är helt överens med herr Arvidson om de värderingar han gjorde av SECO. Jag tycker att hans beskrivning av SECO som en organisation med en friskt radikal ledning stämmer med det sätt varpå SECO har agerat i de aktuella skolfrågorna.

Jag är inte så litet förvånad över fröken Ljungbergs inlägg, där hon ansåg att man inte i så stor utsträckning skulle använda SECO som remissinstans. Det är en något egenartad inställning, tycker jag, att man inte skall efterhöra skolungdomens meningar beträffande de aktuella skolfrågorna. Jag tycker det är en helt naturlig ordning att man har använt SECO och att man också i framtiden bör använda organisationen som remissinstans. Fröken Ljungberg talade för ett konsoliderat SECO men samtidigt hoppade hon av från den motion som hon tidigare hade skrivit under och vilken möjligen skulle kunnat bidra till att infria förhoppningen om ett konsoliderat SECO, dvs. om SECO hade fått det ökade anslag som däri yrkas.

Jag fick ordet litet för tidigt. Jag uppfattade att herr Krönmark avser att ta till orda. Han måste ju i viss mån betraktas som auktoritet — inte direkt på SECO, men på själva splittringen inom SECO. Därför hade det varit önskvärt om jag hade kommit efter honom.

Jag kan tänka mig att herr Krönmark i sitt inlägg kan sprida viss upplysning inte bara om vad som har hänt i SECO utan också om vad som kan komma att hända under den närmaste tiden.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Också jag vill understryka det angelägna i att samhället stöder den betydelsefulla verksamhet som SECO bedriver. Avsikten är ju att eleverna i framtiden skall spela en mera aktiv roll i skolsamhället, och denna

elevmedverkan betyder utan tvekan mycket för ungdomens inställning och även för trivseln och andan i skolan.

Vad som för dagen gör en del något betänksamma beträffande höjningen av anslaget är splittringen inom SECO. Den beror, som herr Arvidson framhöll, på de bristande resurser som SECO för närvarande har. SECO kan inte som förhållandena nu är nå ut till sina medlemsorganisationer med sin informationsverksamhet på grund av att man inte har en tillräckligt effektiv organisationsapparat, vilket är nödvändigt för att en landsomfattande organisation som denna skall kunna hålla ihop sina skaror.

Utskottet har i sitt utlåtande anfört att en fortsatt successiv förstärkning av anslaget kan komma att anses motiverad. Detta är visserligen en ljuspunkt, men det är just nu som SECO behöver ökad styrka och då speciellt med hänsyn till att det nya gymnasiet och fackskolan skall genomföras den 1 juli i år. Därvid skall SECO också medverka mera aktivt i skolan.

Jag vill också beklaga den politisering som från visst håll bedrivs inom SECO. Vi är tacksamma för en politiskt medveten ungdom, men jag tror att det är högst olyckligt att driva partipolitik i denna elevorganisation och därmed klyva den i olika kategorier.

Jag ansluter mig till reservationen.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt delta i denna debatt, men då den har blivit så pass omfattande, synes det mig vara på sin plats med en liten kort deklaration om anledningen till att jag har anslutit mig till reservationerna, som yrkar bifall till motionen om en höjning av anslaget till SECO.

Jag vill för det första slå fast att för ensliv och föreningsarbete bland ungdom över huvud taget och inte minst bland studerande ungdom är en väsentlig tillgång och ger en fostran för de-

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

ras kommande uppgifter i ett demokratiskt samhälle. Jag vill för det andra slå fast att det är en stor tillgång även ur skolans synpunkt att få skolungdomarna aktiverade i föreningsarbete, att få dem till att hjälpa till även på sitt sätt i skolarbetet och få till stånd ett intimare samarbete mellan skolan och eleverna. SECO har denna uppgift och har i åtskilligt lyckats uträtta saker av betydande värde för skolarbetet.

De splittringstendenser som har visat sig den senaste tiden betraktar jag till stor del som ett uttryck för att det har förelegat en bristande kontakt mellan SECO:s ledning och de olika elevorganisationerna ute i skolorna, en bristande kontakt i båda riktningarna, såväl uppifrån som nerifrån. Denna bristande kontakt bottnar säkerligen till stor del i att organisationen har haft alltför begränsade resurser för det centrala arbetet. Det är mot den bakgrunden som det syns mig vara riktigt med en ytterligare förstärkning av detta anslag. Det rör sig inte om något större belopp. Jag är övertygad om att ett livligt arbete inom elevorganisationerna ute i landet ger värden för skolan och därmed för samhället som motsvarar flerdubbelt det belopp om 40 000 kronor det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr KRÖNMARK (h):

Herr talman! Jag tillhör ju faktiskt dem som motionerat om höjt anslag till SECO. Redan av denna orsak har jag anledning att ta till orda i denna debatt.

Jag har uppfattat och uppfattar fortfarande SECO precis på samma sätt som tidigare talare i denna debatt har gjort, nämligen som ett samordningsorgan för elevråden ute i landet. Elevråden består ju av skolungdomar i de avslutna skolorna. Givetvis har man bland skolungdomen liksom bland oss äldre

politiska uppfattningar och därmed även olika politiska uppfattningar.

I fråga om SECO har man ju här under vårmånaderna haft en utveckling som inneburit att SECO mera utvecklats till att bli ett slags fackorganisation för skolungdomen, och därmed kommer man in på frågor som har nära anknytning till de ideologiska värderingar som finns ute bland människorna. Därvidlag utgör tonåringar i våra gymnasier inget undantag från människor i gemen. Därför tycker jag att det är mycket osakligt av herr Arvidson att nu stämpla de grupper, som inte anser det förenligt med sin ideologi att ställa sig bakom exempelvis detta studielönförslag, som omogna, såsom varande, som herr Arvidson uttryckte sig, något av rika fäders söner, så att de i stället för att lita till studielön skulle hänvisas till pappas plånbok. Herr Arvidson, jag tycker, att det ligger något förnedrande i att en ledamot i denna kammare på detta sätt stämplar en viss grupp med en viss ideologisk uppfattning.

Från skilda håll har det vidare påståtts, att det sker en politisering inom SECO och att denna främjas från Konservativ skolungdom. Eftersom Konservativ skolungdom är en underavdelning till Högerns ungdomsförbund, där jag är ordförande, har jag, som herr Jansson så vänligt uttryckte sig, en viss auktoritet just i denna fråga. Jag kan därför försäkra herr Jansson, herr Nilsson i Kristianstad och kammarens ledamöter i övrigt att det här inte förekommit någon som helst organiserad kampanj av Högerns ungdomsförbund eller Konservativ skolungdom. Konservativ skolungdom är emellertid, som herr Arvidson framhöll, en mycket stark organisation. Därför är det helt naturligt att många av förtroendemännen i elevråden tillhör Konservativ skolungdom. Jag tror inte heller att herr Arvidson eller någon annan vill förvägra dessa människor att delta i SECO:s ar-

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

bete. Detta skulle vara detsamma som att förbjuda vilka politiskt engagerade människor som helst att delta i fackliga och ideella organisationer. Sådant kan man inte göra. Då måste de väl i all rimlighets namn ha rättighet och möjlighet att driva sin linje och göra detta från sina personliga synpunkter. Men jag vill starkt framhålla, att det inte sker någon som helst dirigering och politisering från vår sida.

För övrigt, om man nu skall föra en debatt på detta plan, kan man undra om det inte just vid denna fråga om studielönen, som drevs fram på ett målmedvetet sätt och tydligen efter en ganska undermålig utredning, redan förelåg en politisering, eftersom de intentioner som här framkommit utomordentligt väl överensstämmer med meningar som härrör från exempelvis SSU. Jag ser ingenting upprörande häri, utan tycker att det är fullt rimligt, att det även bland ungdomarna förs en ärlig politisk strid.

Som framgått av det anförda är jag väl i dag i viss mån något kritiskt inställd till SECO som det för närvarande framträder. Vad som ökar mitt bekymmer är de uppgifter som cirkulerat i pressen under senare tid om bristande medelsredovisning inom SECO, vilket jag tycker är en ganska allvarlig historia. Men eftersom detta är en organisation som består av unga människor anser jag att de skall ha sin chans. I vanliga fall brukar jag hylla principen att lagt kort ligger, och detta gäller för mig även i detta fall. Jag är motionär i denna fråga och därför kommer jag att rösta för reservationen.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Krönmark avstod egentligen från att ta ställning till själva problemet, nämligen att denna organisation splittras. Det är ju ingen här som talar illa om att man strider för olika ståndpunkter inom en organisation av detta slag. Detta gör man också

inom andra organisationer, inte minst de äldres, och så mycket naturligare är det om sådant sker bland de unga.

En annan fråga är emellertid om det finns krafter som stimulerar fram denna splittring och vilka krafter det i så fall är. Kring detta tycker jag att herr Krönmark har lagt en viss dimridå. Det råkar slumpa sig så, att Konservativ ungdom tycks ha ett alldeles särskilt inflytande just där man har denna utbrytning. Ingen har väl förnekat Konservativ ungdom rätten att delta i SECO:s arbete. Det var ju inte det diskussionen gällde. Den gällde närmast frågan att inte delta i SECO:s arbete utan bryta sig ut.

Herr talman! Med denna kommentar vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt genmäle skall bli mycket kort, men jag skall gärna senare ge mig in på en ideologisk debatt med herr Krönmark.

Vi har under hela detta decennium fört en kamp för demokratisering av utbildningen. Vi har velat bryta bildningsmonopolet, vilket väl ändå kan definieras som pappas plånbok. I varje fall kan man väl sätta den rubriken på monopolet.

Jag begärde emellertid ordet för att säga följande. När herr Krönmark beskyllder mig för att vilja förbjuda de konservativa krafterna bland skolungdomen att arbeta inom SECO, så förhåller det sig i stället precis tvärtom. Jag karakteriserade utbrytningen som omogen och framhöll att det hade varit ett tecken på mogenhet att i stället stanna kvar inom organisationen och där kämpa för sin uppfattning.

Herr KRÖNMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson fann det remarkabelt att jag inte berörde splittringen inom SECO i mitt tidigare inlägg. Jag gjorde inte det, därför att jag anser det vara en sak som jag, lika litet

Bidrag till Sveriges elevers centralorganisation

som riksdagen, egentligen har någon anledning att lägga mig i. Men jag kan försäkra att det från vår sida inte försigår någon som helst dirigerad kampanj för att få elevråden att utträda ur SECO. Jag kan över huvud taget inte uttala mig om huruvida det finns någon sådan dirigering från visst håll. Denna företeelse är ju ingalunda ny, eftersom Gotlands elevförbund bröt sig ur SECO för något år sedan. Och sedan har företeelsen fått vidgad omfattning. Men från vår sida försiggår det ingen medveten kampanj i det fallet.

Sedan vill jag säga till herr Arvidson att när det gäller att bryta bildningsmonopolet så kan jag försäkra att vi i Högerens ungdomsförbund och i Konservativ skolungdom är lika angelägna om att göra det. Men vi ser kanske andra vägar att bryta det monopolet. Om man hävdar att eleverna måste ha studielön, att staten skall avlöna människor som studerar, för att vi inte skall ha ett bildningsmonopol, så tycker jag att man för ett resonemang som haltar väl mycket. Man kan gå andra vägar.

Den debatten behöver vi emellertid inte föra i dag. Den har förts tidigare, och vi kanske kan få föra den också i framtiden.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag vill knyta an till den diskussion som här förts om SECO som remissorgan, och då vill jag påpeka att här finns en skillnad i sätten att utnyttja en organisation som remissinstans. Det ena sättet är att ge en organisation i uppdrag att utarbeta ett remissyttrande. Där delar jag fröken Ljungbergs uppfattning att man kanske inte skall utnyttja SECO i den utsträckning som skett. Likaså delar jag fröken Ljungbergs uppfattning i den motivering hon angav. Men sedan finns det också den frivilliga vägen, som innebär att om en organisation vill utarbeta ett remissyttrande, så står det organisationen fritt att göra det.

Herr Arvidsons första inlägg fann jag mycket intressant — han lämnade en redogörelse för sin principiella syn på en ungdomsorganisations verksamhet och arbetsuppgifter, i detta fall SECO:s — även om jag tycker att det är mycket tråkigt att herr Arvidson alltid skall behöva komma med vad jag kallar buskagitation om pappas plånbok och dylikt. Den övriga redogörelsen tyckte jag som sagt var mycket intressant, och i många avseenden delar jag herr Arvidsons uppfattning.

Det skulle dessutom vara av intresse att veta — något som vi ännu inte varit inne på — hur kammarens ledamöter ser på den utveckling som nu pågår, nämligen att denna organisation sysslar med uppgifter av facklig art. Ännu är det bara början, men vi vet inte hur det kommer att bli i fortsättningen, och jag undrar om inte både herr Arvidson och jag då blir något mera tveksamma. Det kan väl ändå inte vara en ungdomsorganisations uppgift att dels diskutera vilken studielön som vederbörande skall ha och sedan så småningom, i en framtid, dels agera som något slags fackorganisation.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit re-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

servationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 75 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 23—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26**Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 12, s. 219—228) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om åtgärder för underlättande av finskspråkiga barns skolgång, dels till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kr.

I detta sammanhang hade riksdagen till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist m. fl.* (I: 28) och den andra inom andra kammaren av herr *Werner m. fl.* (II: 49);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wirtén* och *Nyman* (I: 170) samt den andra inom andra kammaren av herr *Mundebo m. fl.* (II: 217);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 263) och den andra

inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 333), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om parlamentarisk utredning och förslag i beaktande av de i motionerna angivna synpunkterna rörande möjligheterna att på kort respektive lång sikt vidtaga förbättrande åtgärder på grundskolans högstadium inom ramen för samhällets resurser;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 381) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 474), i vilka bl. a. hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om upptagande av överläggningar mellan staten och kommunförbunden beträffande frågan om utformningen av statsbidrag till skrivhjälp åt lärare;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson m. fl.* (I: 401) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Skärstad och *Johansson* i Växjö (II: 479).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om åtgärder för underlättande av finskspråkiga barns skolgång;

b) till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 28 och II: 49 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 170 och II: 217 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 263 och II: 333 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten I. i motionernas hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 381 och II: 474,

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

såvitt avsåge punkten II. i motionernas hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten III. i motionernas hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 401 och II: 479 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Wallmark*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet under punkten IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 263 och II: 333, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om parlamentarisk utredning och förslag rörande möjligheterna att på kort respektive lång sikt vidtaga förbättrande åtgärder på grundskolans högstadium inom ramen för samhällets resurser;

b) av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Harald Petersson*, *Wirtén*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under punkten VI. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 381 och II: 474, såvitt avsåge punkten II., i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om upptagande av överläggningar mellan staten och kommunförbunden beträffande frågan om utformningen av statsbidrag till skrivhjälp åt lärare.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Wallmark*, *Bohman* och *Nordstrandh*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet vid denna punkt närmast för att motivera det i reservationen 3 b) ställda yrkandet. Då emellertid i detta sammanhang i statsverkspropositionen, i motioner, i utskottets utlåtande och i reser-

vationer berörts andra betydelsefulla detaljer avseende den obligatoriska skolan, finner jag det vara på sin plats att anknyta några kommentarer även i dessa andra frågor.

I partimotionen från centerpartiet har bl. a. dryftats frågan om grupp- och linjedelningen av grundskolans högstadium. Det faktiska linjevallet inom grundskolan har ju hittills gått i riktning mot en mera sammanhållen studiegång än vad som ursprungligen beräknades. Mer än $\frac{3}{4}$, i många fall mer än $\frac{4}{5}$, av eleverna i årskurs 9 väljer de teoretiskt inriktade linjerna, och tyngdpunkten ligger klart hos de gymnasieförberedande. För den som redan under de överläggningar, som föregick den s. k. Visbykompromissen, var synnerligen skeptisk till möjligheterna att få ett tidigt yrkesval att bli attraktivt för elever och målsmän, är den utveckling vi nu bevittnar ingalunda överraskande. Jag skall inte fördjupa mig i vad som föregick Visbykompromissen. Uppenbart är emellertid att varken Visbykompromissen eller riksdagens grundskolebeslut var avsett att i alla detaljer kvarstå orubbat för evärdliga tider. I stället gavs ju klara uttryck för att det borde bli en levande skola i ett dynamiskt och föränderligt samhälle. Mot denna bakgrund måste det vara riktigt att tillvarata de erfarenheter som efter hand vinner och lära av dem.

I detta syfte har vi i partimotionen begärt en översyn och därav föranledda förslag beträffande linjedelningen på grundskolans högstadium. Vi eftersträvar en anpassning av grundskolans organisation till den faktiska situationen, vilken synes oss kräva en koncentration av högstadiet till ett mera begränsat antal linjer och därmed en mera sammanhållen undervisning. Härigenom skulle ej blott elevernas och målsmännens valbryderier kunna reduceras — skolorganisationen skulle även fungera smidigare och den fortsatta uppbyggnaden av grundskolan samt tillgodo-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

seendet av dess lokalbehov kunde på ett bättre sätt bringas i samklang med tidens krav.

Sedan tiden för avlämnandet av vår motion har vi kunnat konstatera, att skolöverstyrelsen påbörjat den översyn vi begärt. Detta är att notera med tillfredsställelse. Därför har vi inte heller längre anledning att vidhålla vårt motionsyrkande utan vill i detta sammanhang endast uttala den förhoppningen att den översyn, som skolöverstyrelsen gör, skall bedrivas med prioritet och att därav föranledda beslut skall kunna fattas utan något onödigt dröjsmål.

I detta sammanhang måste jag få uttala en viss förvåning över en passus i den reservation, som högerledamöterna fogat till utlåtandet. I denna förordas först en stor — och förvisso även tidsödande — parlamentarisk utredning om grundskolans hela organisation. Bakom detta yrkande ligger en motion, där man sätter frågetecken för »förändringar av högstadiets konstruktion i riktning mot en mera sammanhållen studiegång» och i vilken det i samband härmed varnas för vad som betecknas såsom »ogenomtänkta» och »panikartade» ingripanden. Efter allt detta anføres det i högerreservationen att i och med den begärda utredningen syftet i motionerna I: 381 och II: 474 skulle få anses vara tillgodosett.

Låt mig till detta påstående foga ett bestämt nej. Syftet med centerpartiets motion är ingalunda tillgodosett genom en stor och tidsödande utredning, som har till uppgift snarare att bortse från än att anpassa till den faktiska utveckling vilken vi kan bevittna. Detta är syften diametralt motsatta centerpartiets.

I statsverkspropositionen har departementschefen under denna punkt gjort en del uttalanden i vissa betydelsefulla frågor. Bl. a. vidrördes frågan om klassernas storlek, och därvidlag meddelade ecklesiastikministern att det genomförts en väsentlig minskning av klassernas

genomsnittsstorlek i grundskolan och i folkskolan. På såväl mellanstadiet som lågstadiet skulle det för närvarande finnas i genomsnitt ett par elever mindre per klass än vad skolberedningen räknade med. Detta föranleder en uppmaning till skolmyndigheterna att inom ramen för 1962 års grundskolebeslut vidtaga åtgärder i syfte att nedbringa antalet klassavdelningar och därmed även åstadkomma en ökning av antalet elever per klass.

Till detta må det vara tillåtet att knyta några kommentarer. För det första var väl de siffror skolberedningen anförde beträffande vilken genomsnittlig klasstorlek, som bedömdes bli resultatet av de ändrade delningsbestämmelser beredningen föreslog, inte avsedda annat än som beräkningar över hur utfallet kunde bedömas bli. Dessa beräkningar om klassernas storlek fastslogs inte — såvitt jag kan minnas — såsom några tal vilka inte fick underskridas.

För det andra vill jag även hävda att det genomsnittliga resultatet beträffande klassernas storlek ingalunda avviker så mycket från skolberedningens beräkningar som man kan sluta sig till av detta uttalande i statsverkspropositionen. Av en promemoria från skolöverstyrelsen framgår sålunda att klassmedeltalet för hela riket i A-klasser under läsåret 1965/66 i förhållande till skolberedningens beräkningar var följande.

För årskurserna 1—3 var medeltalet 20,51 mot skolberedningens 20—21, för årskurserna 4—6 23,68 mot skolberedningens 26—27, för årskurserna 7—8 26,80 mot skolberedningens 26—27 och för årskurs 9 21,71 mot skolberedningens beräknade 22 elever. Det är sålunda endast för mellanstadiet som beräkningarna i fråga om klasstorleken något har underskridits. I övrigt föreligger det ju en överensstämmelse mellan dessa beräkningar och det faktiska resultatet som närmast är ägnat att förvåna.

Då nu departementschefen — i det

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

vällovliga syftet att utnyttja resurserna i fråga om lärare och lokaler — gjort detta uttalande med adress till olika skolmyndigheter och skolöverstyrelsen redan har vidarebefordrat dessa förhållningsorder, är det att hoppas att härav inte skall frampressas en klassuppdimensioneringspsykos med sådan styrka att undervisningen ute i skolorna blir lidande därpå. Inte minst bristen på lärare orsakar alltför täta lärarbyten i många skolor. Om klasserna sedan skall stuvras om mellan varje läsår för att få höga medeltal, blir det ännu oroligare i skolan. Detta får befaras inverka så pass menligt på undervisningen att en viss försiktighet för mig framstår som påkallad då det blir fråga om att bryta sönder väl sammanhållna klasser. Lika så måste det vara angeläget att denna strävan mot en minskning av antalet klasser inte tillåtes resultera i en av denna orsak intensifierad skolnedläggning på landsbygden. Den belastning för de unga som alltför långa skolskjutsar medför liksom de kostnader kommunerna åsamkas vid skolnedläggningar måste ägnas särskild uppmärksamhet. Med tillfredsställelse vill jag notera att utskottet gett sin anslutning till dessa tankegångar, som framförts i centerpartimotionen.

Det gamla önskemålet om skrivhjälp åt lärarna erhåller i propositionen en halv lösning. Ecklesiastikministern ger däri sin anslutning till skolöverstyrelsens förslag om ökad skrivhjälp åt lärarna. Detta är i och för sig gott och väl. Mindre tillfredsställande är däremot att departementschefen när det blir fråga om att betala räkningen viftar bort denna och dekreterar att det får ankomma på de lokala huvudmännen — d. v. s. kommunerna — att klara den saken.

Utan tvivel är det av värde om lärarna kan beredas skrivhjälp och därmed frigöras från en del rutinarbete för att i större utsträckning kunna ägna sig åt sina pedagogiska uppgifter. Där-

emot är det mindre tillfredsställande att statsmakterna återigen skall besluta om åtgärder och sedan med några rader överlämna till kommunerna att svara för kostnaderna. Statens kostnadsandel för grundskolan är väsentligen knuten till lärarlönerna. Det vill därför synas som om det vore väl så naturligt att staten skulle ansvara för de kostnader, som följer med skrivhjälp åt lärarna, som att kommunen skall betala dem — detta så mycket mer som i lärarlönebidraget inbakats de tidigare statsbidragen till läroböcker och annan undervisningsmateriel. I vart fall vill det tyckas som om överläggningar med kommunförbunden bort föregå ett beslut varom här är fråga, detta inte blott när det gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun utan även för att få en lämplig dimensionering av skrivhjälpen vid olika skolenheter. Då emellertid inte så skett innan beslutet i dag fattas borde dock överläggningar med kommunförbunden komma till stånd så fort som möjligt för att klara av denna fråga, låt vara att det sker i efterhand.

Detta är även det yrkande vi gör i reservation 3 b till denna punkt i utskottets utlåtande. Jag ber att få yrka bifall till denna vår reservation och i övrigt — under framhållande av de synpunkter jag här anfört — till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Under punkten 26 rörande bidrag till driften av grundskolor m. m. i föreliggande utlåtande har, såsom redan framgått av herr Larssons i Hedenäset anförande, skyfflats samman en hel del ting, även motionsvis framförda, inbördes ganska disparata frågor. Jag skall för min del belysa blott två av dessa frågor, de tvenne viktigaste.

Den ena gäller ett motionsvis framfört förslag, som herr Larsson haft välviljan att redan nämna, om tillsättande av en parlamentarisk utredning »rö-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

rande möjligheterna att på kort respektive lång sikt vidtaga förbättrande åtgärder på grundskolans högstadium inom ramen för samhällets resurser», som det heter i karakteristisk kurialstil.

I årets statsverksproposition tillgodoser ecklesiastikministern, trängd av finanskollegan, ingalunda de ekonomiska resurser, som måste ställas till skolans förfogande, om denna skall kunna fungera i enlighet med statsmakternas i många avseenden — det ser vi nu — blåögdade beslut. Det saknas skolbyggnader, det saknas hjälpmedel i undervisningen och det saknas kompetenta lärare, det sistnämnda i ganska förfärande grad. En bristlista skulle bli mycket lång. Det i finansplanen redovisade statsfinansiella och samhällsekonomiska läget inför budgetåret 1966/67 inger tyvärr ringa förhoppningar om att det inom överskådlig tid framöver skall bli ett bättre ekonomiskt klimat. Förhållandena under de närmaste åren torde inte ge utrymme för nämnvärda utgiftsökningar inom skolväsendet — det måste sägas — trots att det i år vimlar av motioner med större eller mindre överbud.

Resultatet kommer att bli ett växande gap — tyvärr — mellan den centrala och kommunala planeringen av skolväsendets utveckling å ena sidan och de faktiska realekonomiska resurserna för dess genomförande å den andra. Det är uppenbart att skolans högstadium — jag säger fortfarande tyvärr — icke fungerar tillfredsställande. Så långt är jag ense med herr Larsson men knappast längre.

Skillnaden mellan teori och praktik är stor. Här måste göras en ny och samlad bedömning av de faktorer som påverkar undervisningssituationen och undervisningsresultaten. Förmodligen — jag säger förmodligen — utmynnar en sådan bedömning i en omformning och omstöpning av det framtida högstadiet.

Nu pågår inom skolöverstyrelsen,

som herr Larsson redan sagt, ett omfattande arbete med sikte på en revision av grundskolans läroplan, och det är i och för sig gott och väl. Den grupp som sysslar med saken får närmast betecknas som en expertsamling. En sådan sammansättning är dock enligt reservanternas förmenande inte till fyllest. Alla problem inom grundskolan kan enligt vår uppfattning inte bedömas och får faktiskt inte heller bedömas enbart av s. k. experter, varifrån dessa än kommer. Tydligt är, att problemkomplexet inrymmer sådana avvägningsfrågor på det samhällsekonomiska planet av både personell och materiell art, att de bör behandlas inom en parlamentarisk — jag upprepar: en parlamentarisk — utredning, med uppgift att vidta de åtgärder, som jag talat om i inledningen till mitt anförande.

Partierna och parlamentarikerna bör ta *sitt* ansvar för skolan redan på utredningsplanet på samma sätt som skett vid våra andra större reformer. Och här är det fråga om en ny, ganska stor reform — det skall ni få se, när revisionen är färdig. Parlamentarikerna bör vara med från början och inte komma in i slutskedet, då det mest på ett olyckligt sätt — ideologiskt och politiskt — redan är låst. Förslaget om en parlamentarisk utredning har tyvärr inte vunnit något gehör i statsutskottet. Högern står ensam på denna punkt, och jag tycker, att vi kan stå där med all heder; initiativet är gott. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 3 a vid punkten 26.

Jag är litet ledsen över att herr Larsson i Hedenäset menar, att vårt yrkande om en parlamentarisk utredning, vilken givetvis skall vara förutställningslös — fattas bara annat — inte kan godtas ens av centern, som ju uttalat önskemål om en expertutredning. Det är litet ledsamt det, eftersom jag tycker, att en parlamentarisk utredning inte är sämre utan bättre än en expertutredning. Jag vill säga till

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

herr Larsson, att vi helt enkelt var tvungna att ta in denna passus i vår reservation. Eljest hade vi godtagit centerns förnöjsamhet med en expertutredning, och så förnöjsamma är vi inte på denna punkt, att vi vill solidarisera oss med herr Larsson och centerpartiet.

Den andra fråga jag måste beröra — ehuru jag på den punkten skall bli mer kortfattad — gäller grundskoleklassernas storlek.

Departementschefen har i statsverkspropositionen uttalat, att det måste göras en uppjustering av klassmedeltalet, för att man skall kunna åstadkomma besparingar av lärare och lokaler. Skolöverstyrelsen har innan riksdagen tagit ställning — och det är för övrigt ganska märkligt — tjänstvilligt skyndat sig att ta itu med saken och redan utsänt en PM till skolmyndigheterna, givetvis i avsikt att kunna genomföra dessa åtgärder redan till nästa läsår. För någon dag sedan utsände enligt tidningsuppgifter skolöverstyrelsen de slutliga anvisningarna för elevernas fördelning på klasser i grundskolan, fortfarande alltså innan riksdagen sagt sitt definitiva ord. Det synes mig, som om man i ämbetsverket är litet maktfullkomlig och självsäker.

Statsutskottet håller med ecklesiastikministern i fråga om denna uppjustering, om än litet försiktigt. Frågan om klassernas storlek är en känslig sak, och vi måste ta hänsyn till det hårda ekonomiska klimatet. Ingen av utskottets ledamöter har velat reservera sig — inte heller jag, hur tveksam jag än är om huruvida detta verkligen på något längre sikt innebär en besparing. Kanske blir vinsten bara skenbar. Den aspekten utvecklas vidare i det särskilda yttrande, som utskottets högerledamöter fogat till punkt 26. Vi i högerpartiet har alltid hävdat och hävdar fortfarande, att vi vill rikta in oss på så små klasser som det över huvud taget är möjligt. Nu har jag alltså inte

något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Vad jag nu sagt vill jag endast se som en, som jag själv bedömer det, ganska allvarlig anteckning i marginalen.

Skolöverstyrelsens chef har i ett tidsningsuttalande sagt — så tolkar jag det åtminstone — att de genomsnittliga klasstorlekarna inte skall överstiga de siffror, som låg till grund för riksdagsbeslutet 1962. Jag betvivlar verkligen inte hans goda vilja — den är jag fullt på det klara med — men jag vill se resultatet, innan jag värdesätter hans uttalande. Man kan ha sina små tvivel om vad som kommer att hända, så energiskt som ecklesiastikministern och generaldirektören i skolöverstyrelsen har velat gå fram på denna utomordentligt känsliga punkt, när det gäller vår grundskola.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (h).

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Då jag förfäktar åsikten att den reservation som har avgivits av högerledamöterna inte står i överensstämmelse med den uppfattning vi har givit uttryck för från centerpartiets sida, så är det av två skäl. För det första skulle en parlamentarisk utredning säkerligen medföra en senareläggning av de åtgärder som behövs för att ernå en anpassning av skolorganisationen till dagens situation. För det andra skulle utredningen enligt herr Nordstrandh vara förutsättningslös, men han yrkar bifall till högermotionen, dess motivering och yrkande. Följaktligen skulle en utredning tillsatt i enlighet med detta yrkande inte kunna förutsättningslöst pröva frågan.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Såvitt jag har mig bekant var det vid TCO:s utbildningsdagar som en av skolöverstyrelsens överdirektörer framförde tanken på en re-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

vision av grundskolans läroplan. Han frågade om inte arbetsbördan var för stor för eleverna, om man inte kunde minska den schemabundna tiden och eventuellt skära ned tiden för hemarbetet. Han ifrågasatte om man skulle kunna åstadkomma en allmänt bildande undervisning för alla, också i praktiska och estetiska ämnen. Vidare fördes språkundervisningen på tal, det andra språkets ställning liksom förslaget om mer obligatorisk undervisning i engelska språket diskuterades, och frågan ställdes om man skall fortsätta med alternativa kurser i dessa ämnen och i matematik.

Vidare framfördes tanken att utfallet av det fria tillvalet pekade mot minskad specialisering, främst på högstadiet, och en ökad ämneskoncentration på samma stadium. Tanken framfördes också att man skulle överväga om man helt skulle kunna slopa linjeindelningen i nionde årskursen och skapa ett sammanhållet högstadium.

Detta har lett fram till att skolöverstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp som har att framlägga sina förslag, vilket redan har nämnts här i diskussionen. Enligt den tidsplan som har skisserats skulle denna arbetsgrupp under våren 1967 lämna ecklesiastikministern ett förslag till en reviderad läroplan.

Jag har låtit mig nöja med dessa besked i denna fråga och alltså inte gått med på tanken på någon parlamentarisk utredning utan vill invänta de förslag som framläggs av denna arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen.

När det gäller elevantalet och klassernas storlek så har det framlagts ett förslag till nya anvisningar från skolöverstyrelsen, som här har påpekats.

Anledningen till skolöverstyrelsens PM är att ecklesiastikministern i årets statsverksproposition har sagt, att den genomsnittliga klasstorleken blivit väsentligt lägre än beräknat. Detta har medfört ett ökat behov av lokaler och lärare, varför, som det heter, åtgärder

bör vidtagas för att åstadkomma en mer ändamålsenlig organisation och därmed sänka kraven på lärar- och lokalresurser. Jag fattar detta närmast som om det vore fråga om en uppjustering av klassmedeltalet för att kunna reducera behovet av lärare i den situation vi nu befinner oss i. Det är uppenbart att större klasser kommer att försvåra möjligheten att ge en individualiserad undervisning, och det kommer möjligen också att innebära ökade disciplinsvårigheter. Men såvitt jag förstår har det tänkts att överskottsmetoden fortfarande skall komma till användning, att maximitalet i fortsättningen också skall vara 25 och 30 för årskurserna 1—3 respektive 4—9.

Skolberedningen och senare den proposition vi hade att behandla 1962 i samband med grundskolan framlade för normalklasserna av årskurserna 1—3 ett genomsnittstal på 20—21, för årskurserna 4—8 på 26—27 och för årskurs 9 på 22. Av den sammanställning som skolöverstyrelsen nu gjort vad beträffar elevantalet för det innevarande läsåret framgår, att överensstämmelse med skolberedningens medeltalsberäkning tycks föreligga på alla punkter utom för årskurserna 4—6, där medeltalet i dag är 23—24 i stället för 26—27. Om man nu lägger samman årskurserna 4—6 och årskurserna 7—8, får man med mycket stor sannolikhet ett medeltal för innevarande läsår på 25—26 elever, ett tal som således understiger skolberedningens med bara en enhet.

Jag är medveten om, herr talman, att den rådande lärarbristen och de för närvarande begränsade möjligheterna att öka tillväxten i investeringstakten för skolbyggnader kan föranleda en successiv uppbromsning av den av riksdagen beslutade utvecklingen mot mindre klassenheter. Det måste vara bättre att hålla sig med en kompetent lärare med 30 elever än att t. ex. ha en inkompetent lärare som har 22 elever. Men det borde väl ändå vara klart

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

att de åtgärder som eventuellt vidtas i detta hänseende ges en utformning av provisorisk karaktär med den uttalade målsättningen att man återgår till det nuvarande systemet när de ekonomiska resurserna möjliggör detta.

Jag vill slutligen, herr talman, antyda att jag är med på reservation nr 3 b, som gäller skrivhjälp åt lärare. Vi reseranter har beklagat departementschefens uttalande att han inte är beredd att biträda skolöverstyrelsens förslag om medelsanvisning för bidrag till skrivhjälp åt lärare vid de kommunala skolorna såvitt gäller andra skolformer än gymnasier och fackskolor, och vi har i skrivelse till Kungl. Maj:t önskat anhålla om upptagande av överläggningar mellan staten och kommunförbunden beträffande frågan om utformningen av statsbidrag till skrivhjälp åt lärare. Jag vill alltså yrka bifall till reservation nr 3 b.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag vill bara göra en mycket kort deklaration vad gäller punkten om eleantalet i klasserna. Jag höll på att säga att det härvidlag finns en hel del i luften som man måste rensa ut.

I Särskilda yttranden, punkt 2, står t. ex., att det förefaller vara en olycklig utveckling »att försöka öka klassmedeltalet utöver vad skolberedningen räknade med». Ingen har försökt att göra det. Vad den nuvarande aktionen går ut på är helt enkelt att återställa det tal som riksdagen räknade med skulle gälla för framtiden. Det är alltså fortfarande frågan om de av riksdagen fixerade maximitalen som nyss nämnades, 30 respektive 25.

I samband med grundskolereformens genomförande gjorde riksdagen på skolberedningens förslag ett försök att beräkna behovet av lärare och skolbyggen. Nu har vi sett att vi allesammans har räknat fel, i skolberedningen, i re-

geringen och i särskilda utskottet. En av anledningarna är att medeltalet i klasserna, oavsett den statistik man kan föra fram, blivit lägre än vad riksdagen räknade med. Mina indirekta direktiv i statsverkspropositionens skrivning till skolöverstyrelsen går alltså ut på att återställa de medeltal som vi alla då var överens om. När det gällde framtiden var det bara högern, om jag inte minner mig, som hade kvar ett fixerat lägre maximital. Vi övriga nöjde oss med att stå på den grund som maximitalen då utgjorde.

Jag kan inte nu — vi får väl se när skolöverstyrelsen är färdig med sin undersökning — i tal ange vad detta inneburit, men jag skulle tro att vi har fått behov av något tusental klassrum mer än vad vi räknade med. Det är allvaret bakom detta och jag vill, herr talman, ha sagt detta på denna punkt därför att det gäller i hög grad samma resonemang när vi kommer fram till skolbyggnadsanslaget. Felräkningen beror alltså på att det är färre elever i klasserna än vad vi 1962 räknade med.

Herr **NORDSTRANDH** (h) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr ecklesiastikminister, det är riktigt att detta är allvarligt, och jag har inte heller vågat göra någon reservation i denna fråga, därför att jag till fullo inser, att vi måste — för att använda ecklesiastikministerns term — återställa det klassmedeltal som vi beräknade i samband med grundskolebeslutet.

Orsaken till att jag inte utan vidare har velat halka över denna problematik är emellertid, att man i årets statsverksproposition skriver, om jag inte minner mig, att den genomsnittliga klasstorleken i grundskolan blivit *väsentligt* lägre än beräknat. Med utgångspunkt från detta — »väsentligt» är ett starkt ord — går nu både ecklesiastikministern och än mera, synes det, skolöverstyrelsen till aktion. Där har man

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

ohyggligt bråttom att effektuera — och det före riksdagens uttalande i frågan! Och detta på en konklusion och ett statistiskt material, som icke är tillfredsställande. Det inger mig en fruktan för att man kan komma att inte endast återställa dessa medeltal, vilket är ganska lätt gjort i två av fallen, utan även öka dem. Det är bara i ett fall som glappet är större.

Var kan man lättast skapa större klasser för att få ett gynnsamt klassmedeltal? Jo, det blir i tätorterna och storstäderna genom flyttning av gränserna för rektorsområdena hit och dit. Det finns, har det sagts mig, statistik på att man på sina håll och även här i Stockholm t. o. m. har överskridit taket.

Är det detta som eftersträvas, då vill jag inlägga en protest, och det gör vi med det särskilda yttrandet. Vi är helt enkelt rädda för att utvecklingen på denna punkt skall gå baklänges. Det är detta som är bakgrunden till det hela.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Riktpunkten för klassindelningen är maximitalen, alltså delningstalen 30 och 25. Dessa är fixerade av riksdagen och kan inte trollas bort. Självfallet måste det — och det räknade vi också med i skolberedningen — vara en strävan att komma så nära dessa maximital som möjligt, men eftersom detta är möjligt bara inom mycket stora skolenheter och det finns en stor landsbygd, där man av olika anledningar som jag inte nu behöver anföra måste se verkligheten i ögonen och tolerera även mycket små klasser, hade vi kommit fram till ett medeltal på 27. Det medeltalet håller emellertid på att bli en riktpunkt såsom delningstal. Detta är anledningen till att det nästan inte blir några klasser på över 27 elever, trots att vi har de små klasserna på 14, 15 och 16 elever.

Ett medeltal på 27, herr Nordstrandh,

förutsätter alltså att man i Göteborg, Stockholm och Uppsala har många klasser vilkas elevantal ligger mycket nära siffran 30.

Herr **NORDSTRANDH** (h) kort genmäle:

Herr talman! Givetvis är resonemanget riktigt så långt det fördes av ecklesiastikministern, och jag missunnar inte glesbygderna de små klasserna. Risker är emellertid otvivelaktigt, att det kommer att gå ut över klassbildningarna i storstadsområdena. Det finns redan tendenser att överskrida även taket, och jag är rädd för att man blir nästan tvungen göra det, om man inte vill inskränka på de små klasserna i glesbygderna. Om ecklesiastikministern emellertid håller ett öga på att taket icke överskrides, utom i yttersta undantagsfall, kanske våra ståndpunkter kan närma sig varandra.

Herr **BERG** (s):

Herr talman! En av de frågor som behandlas under punkt 26 gäller skrivhjälp till lärarna och jag skall försöka att kortfattat ange utskottets synpunkt på den.

Motionärer och reservanter har beklagat att departementschefen och utskottsmajoriteten inte har kunnat tillstyrka statsbidrag för den skrivhjälp som vi är överens om att lärarna kan behöva i grundskolan. Det är naturligtvis beklagligt att resurserna inte förslår för allt som vi i detta hus anser oss böra kräva. För egen del tycker jag att det finns anledning att iaktta en viss försiktighet vid införandet av denna reform, så att skrivhjälp inte överdimensioneras. Det bör ankomma på kommunerna att bygga upp denna verksamhet med den försiktighet som kännetecknar kommunerna, när de själva skall stå för kostnaderna, så att man bara täcker in det verkliga behovet. Skrivhjälp till lärarna kan sluka mycket pengar och även perso-

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

nal, vilken kanske dessutom inte står att tillgå i obegränsad omfattning. Den bör emellertid bara betraktas som ett komplement till vad skolan behöver för att kunna fungera på ett effektivt sätt.

Jag tror sålunda att man främjar en mera försiktig utveckling genom att låta huvudmännen själva svara för kostnaderna under uppbyggnadsskedet. Därefter kan man överväga att ta upp förhandlingar med kommunförbunden om en eventuell fördelning av kostnaderna. Utskottsmajoriteten har heller inte uteslutit möjligheten att framdeles överväga en sådan utveckling.

I övrigt vill jag endast erinra om den utredning rörande lärarnas arbetsförhållanden som för närvarande pågår.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr WERNER (h):

Herr talman! I detta utlåtande behandlas också en alldeles förträfflig motion, nr 49 i denna kammare, likalydande med motion nr 28 i första kammaren. I motionen föreslås undervisning i familjeetiska frågor och andra samlevnadsfrågor, och vi är ledamöter från fyra olika partier som har lagt fram den.

Motionen har fått en s. k. välvillig skrivning. Utskottet förutsätter sålunda att skolöverstyrelsen beaktar även de problem som är förknippade med undervisningen inom de i motionen åsyftade områdena. Man skulle kanske önskat en ännu större välvillighet och en mera imperativ skrivning. Det är nämligen ett mycket viktigt område det här gäller. Motionen berör ett allvarligt samhällsproblem, skulle man kunna säga: vår bristande förmåga att samarbeta, samverka och över huvud taget leva samman.

Denna brist märks på de flesta arbetsplatser. Det gnisslar där, och det är be-

klagligt när dugande yrkesmän och tjänstemän inte kan samarbeta — många resultat ödeläggs på det sättet. Här behövs ingen utredning och ingen statistik, det är bara att räkna våra arbetsplatser.

Ett annat fält där samlevnaden brister är förstås hemmen och familjerna. Det sista statistikåret var det drygt 10 000 hem som gick sönder. Det betyder över 20 000 olyckliga äkta makar — förtvivlade människor, trötta människor, nervösa och deprimerade människor — för att nu inte tala om alla de tusentals barnen som alltid får lida mest när hemmen går sönder. Ibland kan man inte heller låta bli att tänka på alla de äktenskap som inte har gått sönder men som borde ha gjort det, för att uttrycka sig paradoxalt. De syns inte i någon statistik.

Den bristande kunskapen och respekten för samlevnadens villkor tar sig också uttryck däri att tusentals barn kommer till världen utanför äktenskapet. 1964 föddes 16 000 barn utanför äktenskapet. En liten glimt från den verkligheten ger ju den stad där vi befinner oss. Förlidet år föddes 121 skolflickor i Stockholm barn. Den yngsta av dem var 13 år, 34 av dem var under 16 år.

Detta är en omfattande och allvarlig problematik, herr talman, och det hjälper inte, att man bara angriper den i efterhand. Det är mycket av detta som aldrig går att reparera, inte ens med det bästa bistånd från familjerådgivningshåll. Vi måste förekomma människors misslyckanden, och det är i det ärendet som motionärerna är ute, när de föreslår undervisning i samlevnadsfrågor i högstadiets första klass.

Våra ungdomar får ju lära sig mycket och mångahanda i skolan och det är gott och väl. Men de får lära sig för litet om det mest väsentliga, och det mest väsentliga är kamraten som sitter vid sidan om, läraren och förmannen som ungdomarna har framför sig och

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

föräldrarna som de har bakom ryggen. Därför misslyckas man med samlevnaden. Skall man bli en lycklig människa, måste man lära sig att handskas inte bara med maskiner utan också med människorna.

Herr talman! Jag har inget yrkande i detta ärende, men hyser förhoppningen att skolöverstyrelsen verkligen tar på allvar riksdagens rekommendation att ge ungdomarna förutsättningar att lösa de problem som i så rikt mått möter. Den undervisning det här gäller ligger också helt i linje med vad herr Arvidson förde på tal under en tidigare diskussion i dag. Han sade nämligen att det varit ett ledmotiv i skolan alltsedan reformarbetet på 40-talet »att ge ungdomarna fostran till självständighet och gemenskap». Jag tror att denna undervisning verksamt kan bidra till att infria den målsättningen.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Den snabba reformverksamheten på skolans område i dag är förnämlig, men en självklar förutsättning för att de viktiga skolreformerna skall kunna genomföras framgångsrikt — både organisatoriskt och innehållsmässigt — är att tillräckliga resurser i olika hänseenden ställs till förfogande.

Det är därför med beklagande som vi måste konstatera att regeringen i år tvingats företa omfattande prutningar, huvudsakligen med hänvisning till samhällsekonomin. Vår förhoppning är att redan nästa budgetår en ändring skall kunna komma till stånd härvidlag, ty gentemot vad departementschefen inledningsvis framhållit, om att »utvecklingen måste emellertid i varje läge avstämmas med hänsyn till andra angelägna samhällsbehov och samhällets totala, disponibla resurser», kan man invända att en förbättrad undervisning är själva grundvalen för den fortsatta samhällsliga utvecklingen.

Bristen på lärare och skollokaler kan

det vara svårt att snabbt avhjälpa. Desto angelägnare anser vi det vara att de resurser som i dag är tillgängliga utnyttjas rationellt, och detta gäller inte minst lärarkrafterna. Därför måste — och det är inte i första hand en fråga om arbetskraftstillgången — lärarna ges det bistånd de kan få i form av tekniska hjälpmedel liksom också i form av skrivhjälp, så att de inte behöver ägna sig åt saker som med fördel kan utföras av andra.

Departementschefen är också helt med på att lärarna bör få denna hjälp. Han talar om »ett angeläget önskemål» men vill att kommunerna skall betala.

Liksom i gymnasiet måste också i grundskolan annan personal än lärarna, såsom rektors- och skrivbiträden och institutionstekniker, anses vara en del av lärarkollektivet. Lärarnas skrivhjälp är avsedd att möjliggöra att de begränsade lärarresurser, som vi tyvärr har i dag och kommer att ha en tid framöver, kan användas för kvalificerade arbetsuppgifter.

Om lärarna inte får den skrivhjälp som de så väl behöver och önskar, kommer säkerligen också krav att ställas på nedsättning av undervisningsskyldigheten för att vederbörande skall hinna med att färdigställa det material av olika slag som i dag behövs. Den individualiserade undervisningen kräver långt större insatser i form av egenhändigt från lärarens sida färdigställda arbetsuppgifter för eleverna och framför allt — det vill jag särskilt poängtera — gäller detta just nu, innan man hunnit få fram tillräckligt med läroböcker och annan undervisningsmateriel av ny typ.

Eftersom statsbidraget som tidigare sagts är konstruerat på grundval av lärarlönerna och skrivhjälpen måste anses som en del därav, bör staten, inte kommunerna, påta sig kostnaderna. Om kostnaderna lastas över på kommunerna, finns det risk för att man i vissa kommuner helt enkelt struntar i att anställa skrivhjälp. Men i motsats till vad

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

herr Berg nyss sade, är jag inte av den meningen att kommunalmännen här i Sverige är så lättsinniga i sitt handlande att de skulle gå åstad och anställa för mycket skrivhjälp bara därför att statsbidrag utgår.

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som jag här anfört kommer vi från vår grupp att vid voteringen avsluta oss till reservation 3 b), i vilken reservation yrkas att åtminstone överläggningar mellan staten och kommunförbunden skall upptagas beträffande frågan om utformningen av statsbidraget till skrivhjälp åt lärare.

Herr BERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att jag sade att kommunernas styresmän är lättsinniga. Men jag har den erfarenheten att om statsmedel utgår för ett visst ändamål, så försöker man från kommunernas sida att få ut så mycket som möjligt i bidrag. Det skulle därför, om statsbidrag till skrivhjälp utgår redan från början, bli en kamp om att få alla de tjänster det här gäller avlönade med statsmedel, och resultatet kan leda till en överdimensionering av verksamheten.

Framför allt tror jag emellertid att det skulle dröja mycket längre innan verksamheten kommer i gång, därest det först skall göras en utredning om hur stor omfattning skrivhjälpen åt lärarna bör ha. Om verksamheten omedelbart får starta, kan man erhålla säkrare besked om det verkliga behovet av skrivhjälp, och därför anser jag att tjänsterna bör konstitueras på det sätt som är föreslaget. Sedan kan vi ta upp ett resonemang om eventuella statsbidrag till verksamheten.

Fru RYDING (k) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Berg sade inte att kommunalmännen var lättsinniga. Det var den slutsatsen man måste dra med anledning av vad herr Berg yttrade, när han ville göra gällande att man i

kommunerna skulle anställa för mycket folk om statsbidrag utgick.

Sedan är det väl ingen som har talat om en utredning i detta sammanhang. Vad vi här diskuterar är hur skrivhjälpen åt lärare vid kommunala skolor, där man är i behov av sådan hjälp, skall betalas. Och jag tror att lärarna blir orättvist behandlade, om kommunerna själva skall stå för alla kostnader för skrivhjälp. Som jag sade tidigare finns det nog ett lättsinne av annan art i en del kommuner, nämligen att man struntar i att anställa skrivhjälp. Eller — vad som är ännu värre — man kanske helt enkelt inte har råd att anställa den erforderliga skrivhjälpen.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det är alltid roligt att lyssna till herr Werners djupt personligt engagerade anföranden, och det är ännu roligare om man också kan instämma med honom. Det kan jag göra i dag. Vad herr Werner sade var så att säga talat ur skolberedningens hjärta. Hela det arbete som låg bakom skolberedningens betänkande samt 1962 års skolproposition om grundskolan var präglad av den roll som de svårösta mänskliga samarbetsfrågorna spelar. Och vi är alla mycket medvetna om vikten av att skolan gör sitt för att dessa samlevnadsproblem skall bli mindre i samhället. Jag uttrycker samma förhoppning som herr Werner, att det fortsatta arbetet inom skolöverstyrelsen skall utmynna i detta.

Jag hade emellertid begärt ordet för att få ett litet tankeutbyte med herr Nordstrandh. Det är närmast fråga om reservationen 3 a). Bakom herr Nordstrandhs reservation ligger en högermotion, och enligt vad herr Nordstrand nu sade syftar högern till att få till stånd en ny, samlad bedömning av högstadiet, en bedömning som utmynnar i en omstöpning av detta stadium. Herr Nordstrandh menade att frågan

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

var av sådan vikt att den inte kan överlämnas enbart till experter, och han uttalade i det sammanhanget en varning. Han trodde att det som nu höll på att ske genom den översyn, som skolöverstyrelsen är sysselsatt med, skulle innebära en genomgripande ny skolreform, och följaktligen krävde han en parlamentarisk utredning. — Jag hoppas att detta är ett riktigt referat.

Herr Nordstrandh konstaterade att högstadiet inte fungerar tillfredsställande, och det kan jag nog hålla med om. Han gav sig emellertid inte in på några detaljer. Jag tror att den största svagheten med högstadiet just nu är lärarbristen, men om vi skall försöka övervinna lärarbristen får vi i varje fall inte gå på herr Nordstrandhs väg — att söka hindra en anpassning av klassmedeltalet till det tal som riksdagen tidigare har fastställt. Man kan väl sammanfatta saken så, att ju lägre klassmedeltalet blir, desto fler oexaminerade lärare kommer det att finnas i skolan. Jag anser det betydligt viktigare att vi får tillräckligt många utbildade lärare än att vi fortsätter att sänka elevantalet i klasserna.

När herr Nordstrandh talade om högstadiet och dess brister, nämnde han ingenting om högstadiets största organisatoriska svaghet: splittringen på alltför många vägar och linjer. Herr Nordstrandh känner ju till att eleverna själva genom sitt val av tillvalsämnen har kastat 1962 års organisationsplan över ända. När 80—85 procent av eleverna väljer den teoretiska vägen, är tiden inne för en revision av differentieringssystemet på högstadiet i riktning mot större enhetlighet.

Nu var det inte åt det hållet herr Nordstrandh ville dra. Jag förstår att det för honom närmast kommer an på att söka hindra att utvecklingen går i den riktningen. Därför begär han en parlamentarisk utredning i stället för en översyn inom det ansvariga verket, skolöverstyrelsen.

Jag skulle till herr Nordstrandhs tjänst vilja anföra fem skäl emot en dylik lösning, alltså att utredningen förläggs till det parlamentariska planet i stället för till skolöverstyrelsen.

För det första vill jag påminna herr Nordstrandh om hur skolkommissionens principbetänkande utmynnade i ett krav på en fortskridande skolreform. Det innebar att man skulle låta skolan successivt och organiskt anpassa sig efter utvecklingen, år från år, i stället för att samla alla brännande frågor i en parlamentarisk utredning, som med nödvändighet måste ta mycket lång tid att förbereda och ännu längre tid att genomföra.

Som herr Nordstrandh kanske minns började utredningsarbetet 1940, vi fick ett principbeslut 1950 och vi har räknat med att det hela skulle vara klart i början på 1970-talet — det är trettio år. Under den tiden har samhällsutvecklingen gått snabbt framåt; undan för undan har målsättningen från 1940-talet överspelats. Skolreformen var föråldrad kanske redan då den beslutades — i varje fall är den föråldrad då den genomförs. Redan skolkommissionen menade — vad jag nyss anförde var i stort sett citat från skolkommissionen, som alltså räknade med att de stora skolreformernas tid skulle vara ute — att man inte på detta sätt kan hålla skolan à jour med samhällets utveckling. En stor, långvarig parlamentarisk utredning bör därför om möjligt undvikas.

För det andra vill jag påminna om ett beslut som herr Nordstrandh och jag var med om att fatta 1962 i samband med grundskolebeslutet. Där står det att skolöverstyrelsen har i uppdrag att följa ändringarna i förutsättningarna för skolans arbete och framlägga förslag till förnyelse och anpassning. Uppdraget gavs i kungl. brev den 6 juni 1962. Skolöverstyrelsen har alltså till uppgift att göra den översyn som det nu gäller; vi har själva varit med

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

om att ge skolöverstyrelsen den uppgiften.

För det tredje: I den instruktion, som den nya skolöverstyrelsen fick, står det att en av huvuduppgifterna för skolöverstyrelsen är att tillse att utbildningen i fråga om innehåll och metoder fortlopande förnyas, utvecklas och förbättras i takt med vad som händer i samhällslivet. Skolöverstyrelsen följer alltså härvidlag Kungl. Maj:ts instruktion.

För det fjärde: Skolöverstyrelsen är inte längre, som tidigare, ett verk bestående av experter. Skolöverstyrelsen — och därmed menas egentligen skolöverstyrelsens styrelse, den avgörande instansen inom skolöverstyrelsen — består av, förutom skolöverstyrelsens generaldirektör och överdirektör, en representant för arbetsmarknadsverket, en representant för universitet och högskolor, tre arbetsgivarrepresentanter, därav en för industri och hantverk, en för handel och kontor och en för vårdområdet, samt tre representanter för arbetstagarerna: en från LO, en från TCO och en från SACO. Dessutom finns det en representant för primärkommunerna. Detta är inte någon samling av experter, utan representanter för det allmänna, och det är så det skall vara.

Herr Nordstrandh skulle naturligtvis kunna invända att det inte är dessa personer som gör översynen, utan att experterna utför den på deras vägnar. Vi kan emellertid gå tillbaka till skolöverstyrelsens direktiv för den översyn, som nu håller på att verkställas av dessa experter. Det heter där att man skall i kontinuerlig kontakt med företrädare för näringsliv och personalorganisationer, ämnesföreningar, pedagogisk och psykologisk expertis, lärarutbildning och lärarfortbildning arbeta med denna översyn. Det står till yttermera visso att översynen skall ske inom ramen för fastställda mål och riktlinjer i läroplanen och det pedagogiska programmet i läroplanens anvisningar. Det är alltså fråga om redan beträdda huvudvägar.

Det är riktigt att denna översyn skall vägledas av allmänna rationaliseringspunkter, som kan komma att beröra timplaner och kursplaner. Avsikten är alldeles tydligt att åstadkomma en förenkling av högstadiet. Vi torde också allesammans vara överens om att det är nödvändigt att Visbykonstruktionen revideras. Jag instämmer på denna punkt helt i vad som framhölls av herr Larsson i Hedenäset.

Det gäller således en fortsättning på det hittills bedrivna arbetet, som från början ingått i de planer som vi varit med om att sanktionera och som, om det hela skall fungera, måste fullföljas år från år. Att stoppa in detta arbete i en parlamentarisk utredning skulle stanna upp arbetet, försena det och vara ödesdigert för skolans utveckling.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag vill först påpeka, att herr Arvidson inte riktigt återgav vad som yrkas i reservationen. Där hemställs nämligen om en »parlamentarisk utredning och förslag» — och sedan kommer det viktiga i detta sammanhang — »rörande möjligheterna att på kort respektive lång sikt vidtaga förbättrande åtgärder på grundskolans högstadium inom ramen för samhällets resurser».

Beträffande detta framhöll jag — även om det inte står något därom i reservanternas hemställan — att det kan komma att utmynna i en om inte total så dock djupgående omstöpning av bl. a. grundskolans högstadium. Vidare kan det — vilket onekligen antydes i de direktiv som expertgruppen fått och som jag också har läst — innebära att linjedelningen i nionde årsklassen slopas.

Om detta är bra eller inte, skall vi inte nu diskutera. Det är uppgiften att utreda den saken som man skall ta itu med. Men vi kan inte komma ifrån att ett dylikt förslag skulle innebära

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

ganska djupgående förändringar från många synpunkter.

Jag har inte sagt, att den parlamentariska utredningen skall ha några direktiv om att man skall bibehålla linjindelningen eller slopa den; jag vidhåller fortfarande, att det är fråga om en förutsättningslös utredning. Men om allt det skulle bli genomfört, som man i dessa direktiv antyder kan komma att genomföras, får problemet en sådan storlek, att jag för min del, trots de många punkterna om skäl mot en parlamentarisk utredning ändå finner att en sådan är av nöden.

Jag vill för att bemöta herr Arvidsons tal om tidsutdräkt understryka att situationen måste lösas snabbt även av en parlamentarisk utredning. Vi kan inte ha det på ett sådant sätt som för närvarande med högstadiets funktion. I reservationen talas om förändringar både på kort och på lång sikt. En hel del av förhållningarna för högstadiet kan ganska snabbt vidtagas och kan alltså utredas rätt omgående av en parlamentarisk utredning. Sedan föreligger också det långsiktiga programmet, vilket är så långsiktigt, att det kan komma att ingripa på ett mycket kraftigt sätt både i samhällsekonomin och i personella förhållanden. Herr Arvidson har väl klart för sig, att det inte ställes till förfogande de medel för högstadiet och grundskolan som har beslutats i princip? Riksdagen kunde ju inte för några år sedan fastlägga kostnadsramarna, men nu är det klart vad det kostar att utrusta den nya skolan, och då får man inte pengarna. Det måste vi väl ta ställning till?

Jag vill erinra om att vi i högerpartiet har väckt en annan motion, som har remitterats till skolöverstyrelsen för yttrande och som kommer upp till behandling i riksdagen först till hösten. Genom den har vi velat få fram en redogörelse för riksdagen om ett realistiskt ekonomiskt program, upplagt i tidsskeden, för att kunna realisera vad man

litet blåögt beslutade utan att veta hur det ekonomiska läget skulle te sig fem à sex år senare. Det är också en sak som skall tas med i bilden, och för detta räcker inte expertgruppen.

Jag vidhåller nämligen, att det är en expertgrupp, som inom skolöverstyrelsen sysslar med detta; sedan kan vi diskutera vad som menas med experter. Herr Arvidson hade vänligheten att räkna upp vilka som skulle vara med i denna grupp, pedagogiska experter, psykologiska experter, personalorganisationsexperter, arbetsmarknadsexperter osv., men allmänhetens inflytande — de många föräldrarnas och målsmännens — försvinner i denna utredning. Parlamentarikerna skulle genom sin medverkan just garantera, att även allmänna synpunkter ges plats i sammanhanget. Det är dock inte skolöverstyrelsen, inte arbetsmarknadens organisationer, inte personalorganisationer, inte psykologiska eller sociologiska experter, som i sista hand skall bestämma, hur skolan skall se ut — åtminstone den obligatoriska skolan — utan det är folket självt genom sina representanter. Det kan sägas, att parlamentarikerna kan komma in efteråt, men jag anser fortfarande, liksom reservanterna, att det är litet sent.

Det är naturligtvis riktigt att i skolöverstyrelsens ledning, dess styrelse, finns lekmannarepresentanter men det är inte dessa representanter som utför arbetet, utan det är den underliggande expertgruppen som jag här nyss karakteriserat. Skolöverstyrelsens ledning deltar inte mycket i detta arbete, utan den får som första instans ta hand om slutresultatet. I viss mån är den då, såsom vid alla utredningar är fallet med en styrelse, ganska låst. Vi riksdagsmän skulle också bli det, om vi inte fick några representanter i utredningen.

Detta kan räcka som förklaring till kravet på en parlamentarisk utredning.

Jag vill till sist med djupt beklagande konstatera — jag känner det verkligen

Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.

som någonting oerhört ledsamt — att herr Arvidson i fråga om intensifierad lärarutbildning gav upp på det sätt som han gjorde i början av sitt anförande. Det skedde visserligen resignerat och litet slappt, det medger jag gärna — inte heller han tycker att det hela är roligt — men han menade, att det inte tjänar mycket till att söka utbilda ett ökat antal lärare, utan att den enda möjligheten att skaffa tillräckligt med lärare är att höja klassmedeltalet. Det är alltså hans botemedel. Jag måste säga, att han då är föga progressiv, när det gäller skolans utveckling.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag hade under herr Nordstrandhs hela anförande ingen anledning att göra några anteckningar. Det innehöll egentligen ingenting för mig att ta upp till förnyad behandling; jag har sagt alltsammans tidigare. Men herr Nordstrandhs slutord uppkallar mig till en replik.

Att av mitt uttalande beträffande elevantalet i klasserna dra den slutsatsen att jag är likgiltig för lärarutbildningens expansion, det trodde jag inte var möjligt. Jag vet inte, om herr Nordstrandh är lektor även i filosofi och logik, men det han sade gick inte riktigt ihop.

Vad vi i dag har för ögonen är en allvarlig lärarbrist, inte sant? Vi gör därför allt för att vidga och förbättra lärarutbildningen. Vi står nu också inför den stora omläggningen av lärarutbildningen; det kommer proposition därom i maj.

Diskussionen här gäller emellertid elevantalet i klasserna och dess sammanhang med möjligheterna att förse skolan med utbildade lärare i tillräcklig utsträckning, och då är det väl ett axiom att vi, om vi sänker elevantalet i klasserna, ökar klassernas antal och därmed också vakanserna inom lärarkåren.

Mer har jag inte sagt, herr Nord-

strandh, och det finns därför ingen anledning att ta till brösttoner.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det skulle ha varit en stor glädje för mig som lärare i filosofi att, om tiden tillåtit det, få ge herr Arvidson en liten lektion, inte i logik — ty det var inte det som det rörde sig om — utan i semantik. Jag har aldrig använt ordet likgiltig, utan jag har sagt, att det föreföll mig, som om herr Arvidson hade gett upp. Ge upp och vara likgiltig är semantiskt sett icke detsamma, herr Arvidson. Var vänlig och läs på!

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 26:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m.

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 33 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VI

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 b); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 26:o) mom. VI) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 b) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstnings-

apparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 68 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VII och VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 27***Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 13, s. 228—230) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 84 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* (I: 386) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.* (II: 480), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 149 500 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 386 och II: 480, till Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 84 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorsten Larsson, Harald Pettersson, Larsson i Hedenäset, Lassinantti och Mattsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 386 och II: 480, till Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m. för

Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m.

budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 110 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Vi är några reservanter på denna punkt. Vår motion bygger på en fyrpartimotion, i vilken påyrkas ett kraftigare stöd till Tornedalens folkhögskola och den bygdekursverksamhet som bedrivs där uppe i glesbygderna.

Sedan motionen skrevs har emellertid propositionen om det ekonomiska stödet till folkhögskolorna överlämnats till riksdagen. Propositionen ger klart besked om att det ekonomiska stödet till Tornedalens folkhögskola inte avses att minskas, vilket reservanterna noterat med tillfredsställelse. På denna punkt kan motionärernas önskemål anses tillgodosedda, varför reservationen endast tagit upp kravet på stödet till bygdekurserna.

Låt mig, herr talman, inledningsvis understryka, att reservanterna inte har något i princip emot att gränsortsanslaget — som är ett specialanslag — avvecklas, om detta kan ske utan att man drar bort stödet till de angelägna ändamål som anslaget tillgodosett och alltså tillgodoser. Till sådana angelägna ändamål kan utan tvekan hänföras stödet till Norrbottens bildningsförbund och Samfundet för hembygdsvård, vilka väl hädanefter får sina rättmätiga önskemål tillgodosedda i annat sammanhang. Så tycks emellertid inte vara fallet med de bygdekurser som har Tornedalens folkhögskola som bas. Vi har inte hittat något i statsverkspropositionen eller i propositionen om folkhögskolorna som kunde vägleda oss i våra efterforskningar när det gäller frågan, hur ett minskat stöd från gränsortsanslaget skulle kompenseras för att tillgodose bygdekursverksamhetens behov.

Enligt reservanternas mening finns det mycket goda skäl för den framställ-

ning som Tornedalens folkhögskola ingivit om stöd för bygdekurserna. I denna framställning beräknas medelsbehovet för nästa budgetår till 63 000 kronor. I statsverkspropositionen har för detta ändamål beräknats 37 500 kronor. I reservationen yrkas att anslaget skall uppräknas med 26 000 kronor. Anslaget skulle alltså, om reservationen bifalls uppgå till vad man från folkhögskolans sida begärt för detta ändamål.

Herr talman! Det är ju inget stort be-
lopp som meningsskiljaktigheterna gäller, men ofta kan en budgetmässigt liten fråga för många människor vara en stor fråga. Vi har här enligt vår mening ett sådant fall. Bygdekurserna i Norrbottens län har en mer än 50-årig historia. De startades på sin tid därför att människorna i glesbygderna kände ett mycket starkt behov av kontakt med det svenska samhället. År 1912, då bygdekurserna började sin verksamhet, saknade de flesta människor i aktiv ålder i Tornedalen och i Jukkasjärvi och Gällivare landsbygder större kunskaper i svenska språket. Att ge dessa människor kunskap i svenska var en av bygdekursernas väsentligaste uppgifter. Många ännu levande människor har tack vare bygdekurserna utrustats med det språkliga redskap som givit dem möjlighet att göra en insats i det kommunala arbetet och i organisationslivet eller att som læstadianpredikanter höja moralen bland enbart svensktalande på sydligare breddgrader. Bygdekurserna har varit impulsgivare och givit en god grund för självstudier. Genom bygdekurserna har svensk samhällskunskap förts ut till glesbygdens folk, och många vanföreställningar, t. ex. om Helgeandsholmens roll i vårt samhälle, har korrigerats och lagstiftarnas anseende har höjts. Partipolitiskt har bygdekurserna självfallet varit neutrala.

Hur kommer det sig då att bygdekurserna överlevt, ja, inte bara överlevt utan under en mansålder ägnat sig åt

Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m.

vuxenutbildningen innan denna som term blivit aktuell inom praktisk politik i vårt utbildningssamhälle? Svaret på den frågan är lätt att ge. Bygdekurserna har tillgodosett ett verkligt behov, och detta behov föreligger alltjämt. Man kan säga att behovet av olika skäl accentuerats på sistone. Jag belägger detta påstående bara med ett bevis. Vi har en gemensam nordisk arbetsmarknad som tillkommit efter en högtidlig internordisk överenskommelse. Denna gemensamma arbetsmarknad gör att många människor flyttar från Finland till gränsbygderna i norr vid vuxen ålder. De måste då erhålla orientering om det svenska samhället och om möjligt också bibringas kunskaper i det svenska språket. Här har bygdekursverksamheten en viktig uppgift, som ingalunda kan övertas av det obligatoriska skolväsendet eller av det frivilliga folkbildningsarbetet. Bygdekurserna samverkar intimt med såväl kommunerna som folkbildningsorganisationerna. Skulle bygdekursverksamheten upphöra på grund av att det ekonomiska stödet dras in eller minskas, skulle detta säkert beklagas av inte minst folkbildningsarbetets företrädare. Som företrädare för Norrbottens bildningsförbund kan jag faktiskt vittna härvidlag.

Reservanterna har velat slå vakt om bygdekursverksamheten, inte av sentimental traditionsbundenhet utan tvärtom i känslan av ansvar för dagens och morgondagens människor. 26 000 kronor är inte något stort belopp, men det är detta som skiljer oss från utskottsmajoriteten. Bortfall av detta belopp kan äventyra bygdekursernas existens på längre sikt. Reservationen vill förhindra en sådan utveckling.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till den under punkt 27 fogade reservationen av herr Thorsten Larsson m. fl.

I detta anförande instämde herrar Larsson i Hedenäset (cp), Öhvall (fp)

och Petersson (h) samt fru Jäderberg (s).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag vill erinra herr Lassinantti om att det varken är fråga om en indragning eller en minskning av anslaget. Propositionen föreslår oförändrat anslag, vilket tillstyrks av utskottsmajoriteten.

Det är emellertid fråga om att detta anslag framdeles skall upphöra. Vissa utgiftsändamål är numera tillgodosedda på annat sätt. Beträffande övriga är det meningen att försöka inordna dem under andra anslagsrubriker. Utskottet har emellertid i år inte haft anledning att ta ställning till hur det kommer att gå med detta anslag i framtiden. Lämpligast är väl att på något sätt försöka inordna det under något annat folkbildningsanslag, men det får vi ta ställning till när som jag förmodar det nästa år kommer att föreslås att hela denna anslagsrubrik försvinner, varvid vissa poster inom anslaget återkommer på andra håll.

När det gäller Tornedalens folkhögskola lämnar motionen många intressanta upplysningar. Den tycks vara intressant och ha säregna uppgifter; bl. a. talas om hur stor betydelse den haft för det vetenskapliga arbete som nu bedrivs på Nordkalotten. Här har sju universitet funnit Tornedalens folkhögskola synnerligen användbar och nyttig; man nämner särskilt att skolan under ferierna kunnat ställa logimöjligheter kostnadsfritt till utländska forskares förfogande. Just i en sådan trakt som denna är det självfallet en oerhört stor tillgång att ha denna folkhögskola. Det bör både våra egna och grannländernas universitet samt de utländska forskare som kommer hit vara glada åt, men det finns ingen anledning för Tornedalens folkhögskola att idka välgörenhet mot dessa institutioner. Det är väl tillräckligt att skolan finns där och i den mån

Grundskolor m. m.: Särskilt stöd åt undervisningen i rikets nordligaste gränsorter m. m.

den kan ställer lokaler och logimöjligheter och jag förmodar även utspisningsmöjligheter till förfogande. Om de forskare som skall bo där i stället skulle forska på en plats som ligger närmare civilisationen, så skulle de bo på hotell och betala helinackorderingsavgift där. Det finns väl inget rimligt skäl till att de inte skall göra rätt för sig när de kommer till Tornedalen och får bo i en skola som har ekonomiska svårigheter. Här talas om att det i stor utsträckning är arbetslösa ungdomar som är elever vid skolan, vilka själva har små möjligheter att betala högre inackorderingsavgifter. Man skall alltså ta ut hyra för rummen av dem, men professorer med höga löner och feta dagtraktamenten skall få bo där gratis. Om skolan tar rejält betalt för de tjänster den gör vetenskapsmännen bör det i någon mån förbättra ekonomin.

Det kan tyckas, herr talman, att detta har föga att göra med bygdekurserna, men det är motionärerna själva som dragit fram dessa förhållanden och därför har jag velat påpeka detta. Vi skall hoppas att det finns möjligheter att fortsätta bygdekurserna både i år och i fortsättningen. De får oförändrat anslag i år. Om det sedermera skall vara ett självständigt anslag eller om bidraget skall överföras på annat anslag får vi taga ställning till nästa år.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag vill först notera med tillfredsställelse, att utskottets talesman ställde i utsikt att om detta anslag avvecklades skulle angelägna uppgifter tillgodoses i annan ordning. Inte heller vi vet vilket öde gränsorts-anslaget går till mötes. Vi är i samma situation som utskottsmajoriteten på denna punkt, men vi som har ett speciellt intresse för bygdekurserna har ansett att vi måste bevaka frågan vid

årets riksdag, så att vi inte nästa år när vi träffas här den 11 januari och får del av statsverkspropositionen ställs inför det obehagliga faktum, att gränsortsanslaget har avvecklats utan att man anvisar någon utväg att tillgodose exempelvis bygdekursverksamhetens intressen. Jag vill alltså på denna punkt inte polemisera på något sätt med utskottsmajoritetens talesman.

Vad gäller de mera perifera ting, som fröken Olsson var inne på, är det på det sättet att det finns en grupp vetenskapsmän i Sverige och Finland som ansett att gränabygden skulle vara ett utomordentligt intressant område för en tvärvetenskaplig undersökning. Det är framför allt gränsens inverkan på folklivet i historisk, sociologisk och språklig bemärkelse som dessa vetenskapsmän har tagit sig för att utreda. De professorer, som fröken Olsson rekommenderade att folkhögskolan skulle ta bra betalt av, har inte fått några pengar genom de ordinarie forskningsanslagen, utan det är kulturfonden för Sverige och Finland som tre år i rad från sina hårt ansträngda tillgångar har ställt medel till förfogande. I fjol beviljades 30 000 kronor och i går tillstyrkte den rådgivande delegationen inom fonden ett anslag på 35 000 kronor. När fondstyrelsen prövat anslagen till denna verksamhet har den gått så hårt fram, att det inte blivit mycket pengar över till vetenskapsmännens traktamenten. Därför har folkhögskolan trätt emellan. Men nu skall jag förklara för fröken Olsson hur detta har kunnat ske. Jo, vi har brandskattat den enskilda företagsamheten som fått lämna anslag med ett sexsiffrigt belopp till Tornedalens folkhögskola för att bl. a. tillgodose detta ändamål.

Herr talman! Jag har velat lämna denna redogörelse för att vi inte skall gå från denna debatt i den tron, att Tornedalens folkhögskola genom en lättsinnig ekonomisk politik har ställt

Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor

alltför stora krav på statsmakterna. Så är ingalunda fallet. Hela denna verksamhet, som naturligt nog har givit Tornedalens folkhögskola en utomordentlig goodwill, har helt och hållet finansierats från andra källor.

Det är nog alldeles riktigt, som fröken Osson säger, att om den tvärvetenskapliga forskningen hade haft sin bas närmare civilisationen, hade den kostat mycket mera pengar. Man hade säkerligen inte med små bidrag från LKAB och svensk-finska kulturfonden kunnat få så mycket utträttat. Det ligger inte något dubbelbottnat i vad jag säger om civilisationen, men det är ju känt att ju längre norrut människan kommer desto ädlare blir hon — det har sagts i många sammanhang — och det inverkar naturligtvis också på gästfriheten.

I stort sett är vi eniga med fröken Olsson beträffande själva sakfrågan. Vi hoppas att när man prövar gränsortsanslagets framtida vara eller icke vara skall man, om man avvecklar anslaget, i departementet finna realistiska utvägar för att tillgodose behoven i annan ordning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lassinantti begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 27:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit

reservationen 4) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lassinantti begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 62 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 28—34

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35**Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 21, s. 245—259) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 621 434 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammarén av herr *Bengtson m. fl.* (I: 381) och den andra inom andra kammarén av herr *Hedlund m. fl.* (II: 474), i vilka under punkten V. hemställts att riksdagen vid sin behandling av Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1966/67 måtte bevilja ett förslagsanslag av 623 434 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 381 och II: 474, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor för

Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor

budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 621 434 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorsten Larsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset och *Mattsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 381 och II: 474, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 623 434 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! I årets statsverksproposition beräknas ett belopp av 1 miljon kronor till särskild undervisning för vissa kategorier elever. Det är övergången till ett nytt skolsystem beträffande gymnasiet och inrättandet av fackskola som är anledningen till detta förslag. Departementschefen har härvidlag haft att ta ställning till ett förslag från skolöverstyrelsen, som har föreslagit 5 770 000 kronor för detta ändamål.

Mot departementschefens förslag att kompletteringsundervisning lämnas vissa elevkategorier har utskottet inte haft något att invända. Emellertid har departementschefen kommit till den uppfattningen, att skolöverstyrelsen föreslagit ett alldeles för högt anslag för ändamålet. Vid beräkningen av medelsbehovet för särskilda stödåtgärder för elever som från grundskolan respektive från äldre skolor intas i gymnasiet beräknas, att erforderliga åtgärder skall kunna genomföras inom en väsentligt lägre kostnadsram än skolöverstyrelsen föreslagit. Efter att ha gjort denna bedömning föreslår departementschefen som jag redan nämnt ett belopp av 1 milj. kronor för detta ändamål.

De elevkategorier det här gäller är bland andra de som 1965 intogs i gym-

nasium och som nu normalt skall flyttas till årskurs 2 i gymnasiet. För dessa måste göras vissa avvikelser från gällande flyttningsvillkor. Någon kvarstannning kommer inte i fråga, och för att avhjälpa svårigheter som kan uppkomma i denna situation har det bedömts vara välbetänkt att bereda tillgång till stödundervisning. Som vi vet har ju tidigare inte alla elever ansett sig kunna orka med att gå från årskurs 1 till årskurs 2. Det är väl all anledning förmoda, att det också måste gälla den årskurs som nu går första året i gymnasiet.

Vidare är det fråga om de elever som inte har genomgått grundskola utan har fått sin undervisning i äldre skolor. En del av dem kommer givetvis att bli intagna i gymnasiet, och det bedöms att de kommer att behöva stödundervisning, eftersom de inte har läst efter den kursplan som det nya gymnasiet bygger sin undervisning på.

Skolöverstyrelsen har i sin framställning också sagt att det behövs stödundervisning för elever på handelsgymnasiets ettåriga studentlinje, som vid det allmänna gymnasiet inte har läst matematik på reallinjen eller allmän linjes sociala gren. Departementschefen har inte gått med på stödundervisning för denna kategori, och utskottsmajoriteten har inte heller velat gå med på det. Vi reser anser emellertid att kompletteringsundervisning i matematik även i sådana fall bör kunna få meddelas. Skolöverstyrelsen säger för sin del att stödundervisning i matematik beräknas vara nödvändig för de ifrågavarande eleverna, och med en så bestämd skrivning bedömer jag det vara välbetänkt att lämna stödundervisning till denna elevkategori.

Reservanternas förslag innebär att riksdagen skall anslå 2 miljoner kronor mera till denna kompletteringsundervisning än vad utskottsmajoriteten föreslår. Därmed ökas naturligtvis möj-

Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor

ligheterna att meddela stödundervisning, och man kan också räkna med att den blir av gedignare kvalitet. Vi anser skillnaderna vara så stora mellan vad skolöverstyrelsen tycker är nödvändigt och vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslår, att det måste vara mycket svårt att få 1 miljon att räcka till.

Enligt min mening är det fråga om en rättvisesak. Jag anser att det inte kan vara rättvist att de ifrågavarande elevkategorierna inte kan få behövlig kompletteringsundervisning. Själva kan de inte hjälpa att de råkat in i denna situation. För övrigt anser jag att vi inte har råd att hålla elever i en dyrbar skola där de, därför att vi gått in för en ny gymnasieorganisation, inte kan tillgodogöra sig undervisningen på ett tillfredsställande sätt. Jag menar att det allmänna i detta fall har ett ansvar för att behövlig kompletteringsundervisning lämnas eleverna.

Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 8 vid punkten 35.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Särskild stödundervisning för vissa kategorier av elever är dyrbar. Om sådan stödundervisnings nytta och ändamålsenlighet står icke någon diskussion, även om man givetvis inte får överdriva dess effekt. Man kan ha olika mening om hur mycket vi har råd att satsa på just denna betydelsefulla sak inom skolväsendet. Lärare är och kan inte vara billiga, tyvärr inte ens när det gäller stödundervisning. Departementschefen räknar med 1 miljon, vilket inte är litet pengar, och motionärerna och reservanterna vill ha 2 miljoner mera. Det är faktiskt en ökning med 200 procent.

Med hänsyn till allt annat som kräves på skolväsendets område — även på det rent pedagogiska och undervisningsmässiga området — och som vi

tingas att säga nej till, har utskottet inte ansett det möjligt att nu destinera så mycket medel till ifrågavarande stödåtgärder, hur bra de än är eller kan vara. Det är ju så oändligt mycket annat som också är bra och nödvändigt men som vi ändå måste avstå från tills vidare, när vi gör våra avvägningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkten 35.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 35:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 31 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor*Punkterna 36—41*

Vad utskottet hemställt bifölles.

*Punkten 42***Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Vid punkten 42 rörande bidrag till vissa privatskolor har utskottet haft att behandla en motionsvis gjord hemställan om driftbidrag till Grännaskolan.

Det har förvisso inte varit så lätt för utskottet att ta ställning till detta yrkande, då det just nu pågår en utredning om de utlandssvenska barnens skolgång, vilken utredning beräknas bli färdig under innevarande år. Nästa år skall det alltså bli möjligt att i ett sammanhang pröva *hela* problemet med statsunderstödda privatskolor, varigenom man undviker punktvisa insatser i tid och otid. Utskottet har, som det brukar heta, skrivit positivt och starkt utan att därför tillstyrka bifall till motionen, och utskottet är enhälligt. Detta är jag som både motionär och utskottsledamot angelägen att understryka.

Utskottet förutsätter liksom tidigare, att Kungl. Maj:t kommer att ha uppmärksamheten riktad på Grännaskolans ekonomiska förhållanden och, därest det visar sig nödvändigt, innan något på utredningens arbete grundat förslag kan framläggas, överväger frågan om särskilt stöd till denna skola. Det betyder alltså, att om det ekonomiska läget för skolan inom den närmaste tiden skulle bli helt ohållbart — det kan man väl inte säga att det är just nu — måste Kungl. Maj:t ingripa och anvisa medel på tilläggsstat eller på något annat, kanske mera lämpligt sätt. Vi får i detta sammanhang inte glömma, att de ungdomar som nu studerar vid Grännaskolan skulle ha gått i någon annan skola, om skolan i Gränna

inte hade funnits, och att det förvisso också skulle ha kostat pengar.

Att tvinga skolan att höja terminsavgifterna till fullständigt orimliga belopp — de har talats om 11 000 å 12 000 kronor — kan inte komma i fråga enligt mitt förmenande. Det skulle bli helt förödande för en riktig och demokratisk sammansättning av elevkåren. Möjligheterna att få bli elev vid Grännaskolan får inte uteslutande bero av pengar — det vill givetvis ingen vara med om.

Ingen kan heller tänka sig, att skolan läggs ner — det vore för bedrövligt och genant för svenskt undervisningsväsen. Vi måste ju ändå slå vakt om utlandssvenskarnas möjligheter att låta sina barn gå i skola i hemlandet. Utlandssvenskarna blir fler och fler liksom deras studiehungriga barn.

Utskottets mening är alltså, som jag har uppfattat den, att Grännaskolan bör få bestå med så allsidig elevrekrytering som möjligt, och jag har bara att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! När det gäller privatskolornas framtid höjs då och då röster som inger oro. Det är en sådan röst som nu ger mig anledning till en kommentar. Bedömer jag situationen rätt om jag antar att varken vår skolminister eller det stora flertalet ledamöter av denna kammare instämmer i det märkliga uttalande som en representant för skolöverstyrelsen har gjort? Jag citerar: »Hela privatskolesystemet är under avveckling. Passar inte den nya tiden. Finns ingen anledning att ge statsbidrag till skolor som inte fyller någon funktion vid sidan av grundskolan. Det är en rest från förr.»

Denna representant för skolöverstyrelsen gör visserligen ett undantag för experimentalskolor och internatskolor. Han säger att internatskolorna behövs med tanke på utlandssvenskarnas barn

Privatskolor: Bidrag till vissa internatskolor m. m. — Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

och att experimentsskolorna kan accepteras på grund av den försöksverksamhet som bedrivs.

Här aktualiseras frågan: Var går gränsen mellan experimentsskola och privatskola? Hur omfattande och djupgående skall försöksverksamheten vara för att den skall accepteras? Skall man hetsa privatskolorna att igångsätta försöksverksamhet eller öka omfattningen av densamma för att privatskolorna skall få överleva?

Jag vill, herr talman, bara ha sagt att jag hoppas att det uttalande jag citerade inte har relevans på vare sig regeringsplanet eller riksdagsplanet. Jag hoppas att vi skall ha råd — alldeles särskilt i principiellt avseende — att ge privatskolorna utrymme i det svenska skolväsendet.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* (fp).

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkten 43**Privatskolor: Bidrag till vissa internatskolor m. m.**

Sedan punkten föredragits anförde

Fru **EKROTH** (s):

Herr talman! I motion II: 470 — likalydande med I: 273 — om anslag till Mariannelundsskolan har vi pekat på den alltmär uppmärksammade vuxenundervisningen dels ur den synpunkten att det innebär en social rättvisa att en sådan undervisning finnes tillgänglig för medborgarna, dels ur omskolningssynpunkt, då omskolning blir allt angelägnare i ett föränderligt samhälle. När nu utbyggnaden av vuxenundervisningen genomföres och ytterligare sådan utbyggnad planeras, borde det vara självklart att i första hand staten satsar på den vuxenundervisning som redan bedrivs i landet och vid vilken lång och värdefull erfarenhet uppsamlats.

Det är här som motionärerna haft anledning att föra in Mariannelundsskolan i bilden. Under de 62 år som denna skola existerat har vid skolan funnits en tvåårig realskola, där cirka 2 000 elever avlagt realexamen — de första tog examen år 1907. Realskolan står sedan år 1949 under kungl. skolöverstyrelsens inspektion och äger examensrätt sedan läsåret 1961/1962. Under den tid ifrågasvarande skolform stått under inspektion har omkring 500 elever avlagt realexamen.

Denna realskoleverksamhet har under alla de 62 åren bedrivits utan bidrag från staten. Däremot har den övriga verksamheten vid skolan haft statsbidrag och har det fortfarande. Upprepade gånger har ansökningar om statsbidrag även för ifrågasvarande realskoleverksamhet ingivits. De har tillstyrkts av skolöverstyrelsen men inte föranlett proposition till riksdagen från Kungl. Maj:t.

Eftersom utskottet nu i sitt utlåtande framhåller att utredningen om privatskolor m. m. beräknas vara avslutad under innevarande år och förklarar sig vilja avvakta utredningens betänkande, så yrkar jag inte bifall till motionerna utan inskränker mig till att uttala förhoppningen att utredningen skall ge ett sådant resultat att den tvååriga realskolan i Mariannelund får det statsbidrag den så väl behöver.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 44—54

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55**Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 41, s. 294 och 295) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 684 000 kr.

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 408) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 492), i vilka hemställts att riksdagen, med bifall till skolöverstyrelsens förslag om inrättande av ytterligare 400 bidragsrum, måtte besluta att till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. anvisa ett förslagsanslag av 3 949 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 408 och II: 492, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 684 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Wallmark*, *Harald Pettersson*, *Wirtén*, *Bohman*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Nordstrandh*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 408 och II: 492, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 949 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! Det är något av en gammal bekant vi nu har att behandla, nämligen frågan om anslag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare. Statens bidrag till denna verksamhet har säkerligen varit av stor betydelse, och det är känt att vi sedan ett flertal år tillbaka har kunnat notera ett ökat intresse för yrkesutbildning i denna form.

Utbildningen är eftersökt av ungdomarna och betraktas allmänt som en gedigen sådan. Man brukar anse att man på detta sätt får lära sig yrket från grunden. De som erhållit utbildning på denna väg är också eftersökta på arbetsmarknaden. Det finns därför anledning att uppskatta det faktum att vi har denna möjlighet att utbilda yrkesarbetare inom olika branscher, särskilt med hänsyn till att näringslivet har ett stort behov av yrkesutbildat folk.

Att denna form av yrkesutbildning är efterfrågad framgår tydligt av det förhållandet att det varit många sökande till de bidragsrum, som varit tillgängliga. Det har varit så många sökande att det antal, som har kunnat tas in, har blivit fyllt på ett tidigt stadium, och ett betydande antal sökande har därför måst överföras till nästa budgetår.

I den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande under denna punkt, begärs att ytterligare 400 bidragsrum till en beräknad kostnad av 265 000 kronor skall inrättas. Enligt min mening finns det anledning att medverka till att ungdomen erhåller yrkesutbildning, och vi har på denna punkt möjlighet att göra en insats. Denna utbildning är godkänd av arbetsmarknadens parter, och det finns därför enligt min mening all anledning att uppmuntra den.

Om vi framdeles kommer att kunna ordna yrkesutbildningen på ett ännu bättre sätt, får vi givetvis då ta ställning till såväl antalet bidragsrum som storleken av det anslag som skall utgå.

Det är inte fråga om någon liten grupp som på detta sätt erhåller yrkesutbildning. Utskottet uttalar även att det är väl medvetet om betydelsen av denna yrkesutbildning. Det är sålunda inte fråga, huruvida denna utbildning är bra eller inte, utan det gäller om vi skall lämna bidrag till en utökning av den eller ej.

Utskottet uttalar vidare att det anser sig »med hänsyn till de överväganden, som förestår med anledning av yrkesut-

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

bildningsberedningens nyligen framlagde betänkande, icke böra biträda det i motionerna gjorda yrkandet». Jag vill framhålla att vi ännu inte fått någon proposition i anledning av detta betänkande, vilket är ganska naturligt eftersom det så nyligen har framlagts.

Jag vill vidare framhålla att vi säkerligen har en lång väg att gå innan vi på våra utbildningsanstalter kan ge alla de ungdomar, som önskar utbilda sig i något yrke, tillfälle att där göra detta. Jag vet för övrigt inte om man är så övertygad om att alla skall ha sin yrkesutbildning där. För närvarande och säkerligen under många år framåt behöver vi lärlingsutbildningen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 6 under punkten 55 i utskottsutlåtandet.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Statsrådet Edenman liksom kammarens ledamöter i övrigt känner säkerligen igen denna punkt och i stort sett också det resonemang vi för omkring den. Trots detta måste jag på nytt påpeka några saker. Vi vet allesamman att det råder en allvarlig brist på kvalificerad arbetskraft inom alla områden av näringslivet, kanske alldeles särskilt inom byggnadsbranschen, som upptar en betydelsefull del av den här ifrågavarande utbildningen.

Statsrådet Edenman tillsatte på sin tid yrkesutbildningsberedningen. Denna har nu framlagt sitt betänkande, som siktar till att effektivisera och rationalisera yrkesutbildningen. Denna berednings betänkande är nu ute på remiss. Remisstiden är ganska lång, och vi inom yrkesutbildningskretsar är tack samma för att vi får tillfälle att studera detta förslag ingående.

Vi skall så småningom få ett nytt yrkesutbildningssystem, men det kommer tyvärr att dröja, och väntetiden är svår att beräkna. Jag vet inte om statsrådet Edenman kan tala om när man

räknar med att det nya systemet skall vara klart.

Under väntetiden kommer det med all säkerhet fortfarande att råda brist på kvalificerad arbetskraft. Tusentals ungdomar lämnar grundskolorna varje år. Många av dem får sin utbildning i de nu befintliga yrkesskolorna, och det är vi självfallet glada och tacksamma för, men åtskilliga ungdomar får inte plats i de yrkesskolor som finns. Den form av yrkesutbildning för ungdom, som kan bedrivas inom näringslivet i form av inbyggda företagsskolor, eller lärlingsutbildning inom praktiskt taget alla branscher, speciellt kanske hantverks- och byggnadsbranscherna, är av mycket stor betydelse. De företag, branschförbund och huvudorganisationer som är berörda av denna utbildning nedlägger sedan många år ett omfattande arbete på att utveckla dessa former av yrkesutbildning. Ansträngningarna har mött ett glädjande gensvar i form av ökat utnyttjande av denna utbildning.

De 2 200 nya bidragsrum som står till förfogande för dylik utbildning kommer under innevarande budgetår inte att tillnärmelsevis täcka behovet. Skolöverstyrelsen framhåller också intresset för denna form av utbildning och föreslår just vad som har tagits upp i motionen, nämligen en uppräknings av antalet bidragsrum med 400.

Utskottet säger ju att det är »väl medvetet om betydelsen av den yrkesutbildning, som äger rum inom näringslivet, men anser sig med hänsyn till de överväganden, som förestår med anledning av yrkesutbildningsberedningens nyligen framlagda betänkande, icke böra biträda det i motionerna gjorda yrkandet».

Det är den enda motivering som utskottet anför vid denna punkt. Får jag då till belysande av frågan nämna några siffror. Den 14 januari innevarande år hade 1 460 bidrag beviljats, 2 266 ärenden var ute på remiss. Totalt fanns det

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

3 696 ansökningar. Under innevarande budgetår kan man bevilja 2 200.

Redan i början på januari var det alltså en brist på 1 400 bidragsrum, om vi tar hänsyn till att några få av någon anledning inte bifalles, vilka jag alltså har räknat bort.

Yrkesutbildningsberedningen förordar att man skall utnyttja möjligheterna i näringslivet bättre och mer än vad vi gjort hittills. Därtill är vi fullt medvetna om att detta är en för både samhället och den enskilda ungdomen ekonomiskt fördelaktig utbildning. Jag behöver egentligen inte upprepa siffrorna, men för staten kostar hela denna utbildning i regel 2 000 kronor per individ, ibland 3 500 kronor. För ungdomen är fördelen den att de under sin lärlingstid får kollektivavtalsenlig lön — och en del av denna går tillbaka till statsverket i form av skatt.

Medan vi nu väntar på det nya yrkesutbildningssystemet, synes det mig, statsrådet Edenman, som om vi i större utsträckning borde utnyttja denna form av yrkesutbildning, inte minst med tanke på att vi behöver mer *svensk* kvalificerad arbetskraft. I en del yrken importeras ju arbetskraft, men varför inte låta de ungdomar, som vill ha yrkesutbildning i denna form verkligen få det. Om jag inte minns fel, talar också yrkesutbildningsberedningens betänkande om att ifrågavarande bidragsrum inte borde vara begränsade uppåt.

Vi vill ha ökad produktion, och vi bör därför vara angelägna om att ge de ungdomar, som i större skärp vill söka sig till denna utbildning, möjlighet här till. Den är den för både staten och den unge ekonomiskt fördelaktigaste utbildningen.

Herr talman! Det skulle, som föregående talare framhållit, enligt det förslag vi här har lagt inte kosta stort mer än 265 000 kronor att ordna utbildning av detta slag för ytterligare 400 ungdomar, vilka sedan kanske skulle kunna göra en insats inom bostadsbyggandet

eller andra för oss nödvändiga branscher.

Jag tror, herr talman, att det är en god investering i denna utbildningsform om kammaren i dag bifölle reservationen. Jag ber i varje fall att få yrka bifall till reservation 6.

I detta anförande instämde herrar Jonsson och Andersson i Örebro (båda fp).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Sedan vi hade behandlat detta ärende i utskottet råkade jag få se en tidningsartikel, i vilken frisörarbetarnas ombudsman uttalade sig om detta lärlingssystem på följande sätt:

»Lärlingssystemet har blivit skevt. I stället för att använda de statliga bidragen för lärlingsutbildning till ett sunt och vettigt ändamål, använder många arbetsgivare dem i dag för att hålla sitt lönekonto nere. Att skaffa lärlingar till firman har på många håll blivit en ren spekulering i billig arbetskraft.» Han anför ett exempel härpå och fortsätter:

»Exemplet är inte valt slumpvis. Just inom frisörbranschen grasserar nämligen detta utnyttjande av billig arbetskraft i högre grad än inom något annat yrke.»

Han påpekar också att det är ett yrke med onormalt stor avgång och att det är mycket vanligt med omskolning till andra yrken.

Tidningen har underställt Frisörarbetareförbundets ordförande detta uttalande. Denne instämmer och tillägger: »I dag förhindras en rationalisering av frisörbranschen. Medan andra satsar på en centralisering, på större och bärkraftigare enheter, fortgår en decentralisering hos frisörerna. Faktum är att staten satsar 1,5—2 miljoner kronor varje år för att vi skall få behålla läglönenivån inom yrket.»

En sådan syn på lärlingsutbildningen från fackligt håll är ju ganska betänklig.

Men vad som gjorde att jag närmare

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

undersökte saken var en uppgift i denna artikel, att somliga år hälften av bidragsrummen går till frisöryrket. Detta föranledde mig att be skolöverstyrelsen om en statistik. Den statistiken har jag också fått. Den är mycket detaljerad, och den går tre år tillbaka. I statistiken delas bidragsrummen upp i bidrag till hantverksmästare och bidrag till byggnadsföretag. Antalet hantverk som är berättigade till bidrag är bortåt 50. Enligt statistiken stämmer det faktiskt, att frisörerna somliga år fått mer än hälften av bidragsrummen, medan de övriga 47 hantverksyrkena fått dela på den andra hälften. Detta måste vara en snedvridning. 1961/62 — det första året som redovisningen omfattar — fick frisörerna lika många lärlingsbidrag som alla byggnadsfack tillsammans. Sedan har antalet bidrag till byggnadsfacken ökat proportionsvis, men fortfarande ligger frisörerna högt; de får ungefär en tredjedel av samtliga beviljade bidragsrum.

Jag erfor också av skolöverstyrelsen, att man inte företar någon prövning av behovet inom de olika hantverksyrkena. Man prövar endast om villkoren uppfylles och lämnar sedan ut bidragen i den ordning ansökningarna kommer in. På skolöverstyrelsen var man medveten om att man kanske var tvungen att titta litet närmare på den här saken. Jag tror att också vi har anledning att göra det i samband med att vi tar upp hela vår yrkesutbildning till grundlig genomgång. Det är säkert riktigt som det sägs i både reservationen och utskottsutlåtandet, att denna utbildning inom näringslivet är ytterligt värdefull. Vi har visst inte råd att vara av med den. Men det gäller naturligtvis att utnyttja den effektivt, och det tycks otvivelaktigt vara så, att en del förhållanden bör närmare undersökas innan vi ytterligare bygger ut denna verksamhet. Därför tror jag att det är klokt att vi låter denna fråga ingå i behandlingen av det förslag om yrkesutbildningen som vi väntar på och att vi då på nytt tar ställning till

frågan. I avvaktan härpå bör vi nöja oss med ett oförändrat antal bidragsrum i enlighet med propositionens och utskottsmajoritetens förslag.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara lämna fröken Olsson ett par sifferuppgifter. Av de 1 400 bidragsrum som i år beviljats fick byggnadsyrkena 580 i den första omgången — jag har tyvärr inga senare siffror. Det är då kanske litet mycket sagt, att man favoriserar ett visst yrke, frisörerna.

Det var hård kritik mot skolöverstyrelsen som fröken Olsson därefter framförde. Med tanke på den långa tid det tar för oss företagare att få besked om huruvida ansökningar bifallits eller inte synes det mig som om skolöverstyrelsen prövar ansökningarna ordentligt innan den beviljar bidragen. Varför annars denna långa väntetid? Jag talar av egen erfarenhet. Jag har en ansökan inne sedan åtskilliga månader och har ännu inte fått svar.

I motsats till fröken Olsson tror jag det vore *klokt* att under den tid vi väntar på det nya yrkesutbildningssystemet utnyttja denna form av yrkesutbildning som är mycket ekonomiskt fördelaktig — såväl för det allmänna som för de unga som utbildas på detta sätt.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Det var en ganska allvarlig beskyllning som fröken Olsson gjorde, kanske på basis av en artikel i tidskriften Frihet, nämligen att man inom frisöryrket utnyttjar lärlingsutbildningen och därigenom gör yrket till ett låglöneyrke. Jag vill inte gå in på de problem som berör lönesättningen — det är ju en avtalsfråga, och det får de parter som förhandlar klara av.

Med statistik kan man ju bevisa ganska mycket. Den statistik som fröken

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

Olsson refererade och som visade att frisöryrket tar merparten av dessa bidragsrum är i och för sig riktig. Men man skall se detta mot bakgrunden av hur många dessa yrkesutövare är och hur mycket utbildning som bedrivs inom herr- och damfrisöryrkena. Man måste också ta hänsyn till hur stor avgången är.

Med undantag just för herr- och damfrisörerna är det för de yrken, vilkas hantverksmästare får sådana bidrag — det gäller bl. a. målare, rörmontörer, typografer, elektriker, skorstensfejare, optiker, verkstadssnickare, bagare, konditorer och urmakare — ordnat med en utbildning på de yrkesskolor som finns. Frisörerna har däremot en växelutbildning som gör att de får detta bidrag på 2 000 kronor.

Att man inom byggnadsföretagen inte alls har utnyttjat bidragsrummen beror på att man där tidigare inte haft några ordnade kursplaner, men i år kommer, tror jag, rörbranschen att i en helt annan omfattning än tidigare söka dessa bidragsrum.

Det är naturligt att vi har en kraftig avgång från frisöryrket; dess utövare rekryteras nästan uteslutande bland flickor. Jag tror mig känna frisörbranschen ganska väl, eftersom jag är organisationsnämndens ordförande där, och jag kan påvisa att den artikel och den intervju med Frisörarbetareförbundets ordförande som fröken Olsson har citerat icke till alla delar har saklig bakgrund. Uppenbart är ju att den stora avgången från yrket på grund av den kvinnliga arbetskraften gör att vi, för att få något så när kontinuitet i rekryteringen, är tvungna att hålla oss med det antal lärlingar som är reglerat i vårt avtal. Jag vill tillägga att det inte finns några möjligheter för en frisörmästare att anställa fler lärlingar än kollektivavtalet föreskriver. Varje år görs det upp mellan de avtalsslutande parterna på basis av arbetstillgång, hur många lärlingar som skall få anställas.

Jag vill också till slut, herr talman, tillägga att frisöryrket väl är det yrke som, när det gäller lärlingsutbildning, har varit föregångare för de flesta andra yrken här i landet. Det är i stort sett det första yrke som har haft en ordnad undervisningsplan, och normalplanen gäller ju också för yrket och dess utbildning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 55:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 6) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 86 nej.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 56—72

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 73***Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 61, s. 330—340) föreslagit riksdagen att dels godkänna att enligt de grunder departementschefen förordnat statsbidrag finge utgå till tekniska hjälpmedel och särskild inredning av lokaler i obligatoriska skolor för specialundervisning i hörselklass, dels till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bertil Petersson m. fl.* (I: 266) och den andra inom andra kammaren av fru *Torbrink m. fl.* (II: 341), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde, att statsbidraget till provisoriska skollokaler uppräknades till en nivå, som motsvarade penningvärdets förändring sedan utfärdandet av kungörelserna 1957: 318 och 1957: 480;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 382) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 475), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1966/67 måtte bevilja ett förslagsanslag av 225 000 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén* och *Karl-Erik Eriksson* (I: 387) samt den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 490);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson* och herr *Johan Olsson* (I: 402) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Växjö (II: 478).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte godkänna, att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits statsbidrag finge utgå till tekniska hjälpmedel och särskild inredning av lokaler i obligatoriska skolor för specialundervisning i hörselklass;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 266 och II: 341, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående behovet av en översyn av statsbidragsbestämmelserna för skollokaler;

III. att motionerna I: 387 och II: 490 icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 382 och II: 475, till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kr.;

V. att motionerna I: 402 och II: 478 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Harald Pettersson*, *Wirtén*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under punkten IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 382 och II: 475, till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 220 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Den successiva utbyggnad av grundskolan som vi beslutat oss för ställer krav på nya och ändamålsenliga skollokaler. Samtidigt är behovet av nya skollokaler inte så markerat under det första året efter det att övergång till grundskola påbörjats i ett distrikt. Först då man kommer upp i årskurser, för vilka obligatorisk skolplikt

Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.

inte tidigare har gällt, blir behovet av lokaltillskott riktigt trängande. Detta gör även att det investeringsutrymme som anslås för skolbyggnader blir avgörande för om grundskolans genomförande skall kunna fullföljas i de distrikt, där reformen av skolan redan har påbörjats.

Det är mot denna bakgrund rätt naturligt att våra skolmän ute i landet är bekymrade för den restriktivitet i fråga om skolbyggnadernas omfattning som utskottsmajoritetens förslag innebär, om det ses mot bakgrunden av de aktuella behoven.

I denna situation har vi som föreslagit en höjning av detta anslag ansett det vara riktigt att markera angelägenheten av att byggnadsbehoven för grundskolans genomförande ges en klar prioritet vid fördelningen av det begränsade investeringsutrymme vi disponerar över. Det är även mot denna bakgrund som jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till denna punkt av utskottets utlåtande och som innebär en anslagsförstärkning med 5 miljoner kronor men tillika en höjning av investeringsramen med 30 miljoner kronor.

I detta anförande instämde herr *Källstad* (fp).

Herr **BERG** (s):

Herr talman! Utan tvekan är en stor del av kammarens ledamöter överens med herr Larsson i Hedenäset om att det är beklagligt att vi inte snabbare kan bygga ut grundskolan, men detta är verkligen en fråga om brist på resurser. Jag är den förste att beklaga att man inte har möjlighet att bygga ut skolan i snabbare takt, framför allt därför att vi i min hemkommun kommer att få en mycket brydsam situation genom den begränsning av utbyggnadstakten som anses nödvändig för att åstadkomma och upprätthålla en samhällsekonomisk balans.

Jag skulle naturligtvis ha kunnat in-

stämma i reservationen om det inte varit så att man ändå tillmätt grundskolans utbyggnad en så stor plats i den ram som finns uppdragen för skolans utbyggnad. Herr Larsson säger att grundskolan måste få en klar prioritet i sammanhanget, och vi måste väl erkänna att departementschefen har givit grundskolan denna förhandsställning i det investeringsutrymme som är tillgängligt för skolans utbyggnad.

Med hänsyn till den dokumenterade nödvändigheten av att upprätthålla ekonomisk balans och visa återhållsamhet på det ekonomiska området vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 73:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Interpellation ang. åtgärder för upprätthållande av ett för Norrland nödvändigt jordbruk

ning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 52 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 74—87

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 88

Lades till handlingarna.

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 13**Interpellation ang. åtgärder för upprätthållande av ett för Norrland nödvändigt jordbruk**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! Det material, som nyligen offentliggjordes från 1960 års jordbruksutrednings majoritetsgrupp, riktar särskilt uppmärksamheten på det norrländska jordbrukets framtid. Enligt det majoritetsförslag, som uppenbarligen är att vänta, skulle de jordbrukspolitiska åtgärder, som har sin speciella betydelse

för norrlandsjordbruket, i stort sett avvecklas under eller omedelbart efter en treårsperiod. Det gäller arealtillägget, leveranstillägget, det allmänna mjölkpristillägget och småningom också det för Norrland betydelsefulla extra mjölkpristillägget. Det som bjudes i stället synes vara ett omställningsstöd och arbetsmarknadspolitiska åtgärder för överflyttning av arbetskraften till andra näringsgrenar.

Naturligtvis är det omöjligt att komma fram till någon mera slutgiltig bedömning av förslagens inverkan, så länge betänkandet inte i sin helhet bekantgjorts. Så mycket torde dock vara uppenbart, att man för Norrlands vidkommande måste räkna med den konsekvensen, att jordbruket måste läggas ned i mycket stora områden. Det är helt naturligt, att denna framtidsbild framkallar oro hos den norrländska befolkningen. Konsumenterna hyser farhågor inför den försämrade tillförsel av färskvaror, som oundvikligen måste bli följden av den betydande jordbruksnedläggning, som nu tydligen åsyftas för norrlandslänen. Särskilt de aktiva kommunalmännen frågar sig hur man i framtiden skall kunna få tillräckligt underlag för den service, som är nödvändig för befolkningen. Den förändring av natur- och landskapsbilden, som man måste räkna med som en följd, måste också befaras sätta stora värden på spel. Inom stora områden får man väl vänta sig att levande kulturbygder helt försvinner.

De norrländska jordbruksutövarna har genom det nu offentliggjorda utredningsförslaget försatts i ett förlamande osäkerhetstillstånd. Vilka av dem kan över huvud taget våga räkna med en framtid i jordbruket? Det norrländska jordbruket har sin huvudsakliga inkomst från mjölkproduktionen. Men nu skall tydligen enligt jordbruksutredningens majoritet en prispresspolitik i olika former sättas in mot mjölkproduk-

Interpellation ang. åtgärder för att trygga fiskerättsinnehavare mot skada genom vattenförorening

tionen. Vilka möjligheter finns det då för i första hand den mjölkproduktion, som väl ändå måste anses nödvändig för konsumenterna i Norrland? Man får naturligtvis räkna med att det nu ofentliggjorda utredningsmaterialet även får den omedelbara konsekvensen, att den pågående rationaliseringsverksamheten allvarligt motverkas.

Under alla förhållanden får man hålla för sannolikt, att även utredningsmajoriteten förutsätter, att ett jordbruk skall upprätthållas i Norrland också för framtiden. Den betydande satsning, som under en följd av år gjorts på KR-verksamheten, skulle ju annars vara bortkastad. Det kan i sammanhanget tilläggas, att utredningsmajoritetens förslag naturligtvis också måste få inverkan på KR-gårdarna och återverka på underlaget för deras inkomstberäkning.

Det är uppenbart, att jordbruksutredningens majoritetsförslag — om det genomföres — får en betydande inverkan på norrlandsjordbruket. Om man då utgår från att ett jordbruk måste upprätthållas i Norrland även för framtiden, har man den obesvarade frågan hur de nödvändiga förutsättningarna för produktionen skall kunna skapas. Jordbruksutredningens arbete är visserligen ännu inte slutfört. Då de problem som jag här har berört inte omnämnts i materialet från utredningens majoritetsgrupp, torde man dock kunna dra slutsatsen, att gruppen inte heller haft sin uppmärksamhet riktad på dem.

Med hänvisning till vad jag här har anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att tillkalla en parlamentarisk kommitté för utredning av de speciella problem, som kan förväntas uppstå för det norrländska jordbruket, om nuvarande stödåtgärder skulle avvecklas, samt för utarbetande av förslag till de åtgärder, som då er-

fordras för upprätthållande av ett för Norrland nödvändigt jordbruk?

Denna anhållan bordlades.

§ 14**Interpellation ang. åtgärder för att trygga fiskerättsinnehavare mot skada genom vattenförorening**

Ordet lämnades på begäran till

Herr THYLEN (h), som yttrade:

Herr talman! Under sommaren och hösten 1964 iaktogs förekomst av död lax i Högvasdån, ett bivattendrag till Ätran.

Vid undersökningar som utfördes av myndigheterna visade det sig att anledningen till fiskdöden var utsläpp av galvaniska bad och sköljvatten från en vid vattendraget belägen industri.

Med stöd av gjord polisundersökning ständes industriens ledning varvid åtalspunkten var förseelse enligt 7 § förprövningskungörelsen. Något skadeståndsmål med anledning av skada å laxfiske väcktes icke. Att skadeståndsmål icke förekom får ses mot bakgrunden av svårigheten att godtagbart bevisa skadans ekonomiska omfång. För enskild fiskerättsinnehavare samt, inte minst, för den allmänna fiskerätten kan vattenföroreningar med förgiftande verkan få långt gående menliga inverkan.

Det förefaller därför naturligt att, i de fall ansvaret för föroreningar kan fastställas, den som orsakat skadan får utge skadestånd till fiskerättsinnehavare utan att den senare härför måste uttaga stämning på skadegöraren.

Med stöd av ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande fråga:

Anser herr jordbruksministern att åtgärder bör vidtagas för att trygga fiske-

rättsinnehavare mot skada som orsakas av vattenförorening?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 25 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 7, punkt C 5, s. 30 och 31) föreslagit riksdagen att till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 8 milj. kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 36) och den and-

ra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar (II: 67);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* väckt motion (II: 46), vari föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag om ändrade bestämmelser för zigenarnas undervisning och yrkesutbildning, innefattande bl. a. saneringslån, som avskreves med viss del varje månad som rehabiliteringsprogrammet följdes, och studielön för studier i internat, utbildningsanstalt etc. i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 8 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 36 och II: 67 samt II: 46 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr JANSSON (k):

Herr talman! I motion nr 46 i denna kammare har yrkats »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till ändrade bestämmelser för zigenarnas undervisning och yrkesutbildning, innefattande bl. a. saneringslån, som avskrives med viss del varje månad som rehabiliteringsprogrammet följs, och studielön för studier i internat, utbildningsanstalt etc».

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.

Med anledning av att utskottet föreslår att motion nr 46 inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd måste jag tillåta mig en kritisk granskning av utskottets yttrande i så måtto att utskottet enligt min mening inte tar ställning till de problem och förslag som ställts i motionen. Får jag i detta sammanhang säga några ord om det faktiska läget bland denna relativt lilla folkgrupp.

Zigenarundersökningen 1962—1965 som utfördes av Uppsala universitets social-medicinska institution på uppdrag av arbetsmarknadsstyrelsen visade, att två tredjedelar av de vuxna zigenarna i Stockholm inte hade gått i skola alls eller endast mycket kort tid. Motsvarande andel torde gälla även för övriga vuxna zigenare i landet. Det anmärks att analfabetismen utan tvekan är det mest aktuella problemet sedan bostadsproblemet nu har lösts ganska bra eller åtminstone acceptabelt för flertalet zigenarfamiljer och troligen kommer att lösas även för övriga inom ett par år.

Det kan tyckas som om det yrkande som den kommunistiska motionen innehåller tar sikte på en generositet mot denna lilla grupp av människor som inte andra grupper kan påräkna. Om man betraktar den kommunistiska motionen ur den synpunkten vill jag erinra om att det för det första gäller en mycket liten grupp av människor och att det för det andra är en grupp för vilken måste vidtas alldeles speciella åtgärder, om denna grupps förhållanden skall kunna ändras väsentligt på kort tid.

Det är nödvändigt att ge de vuxna zigenarna som ägnar hela sin tid åt programmerade studier en studielön som motsvarar reguljära inkomster. Det omskolningsbidrag som hittills utgått har haft karaktären av fickpengar och har inte varit av den storleksordningen, att det möjliggjort för eleverna att vara fria från ekonomiska bekymmer så att de kunnat koncentrera sig på studierna.

Antalet zigenare i vårt land är omkring 1 000. Det är lätt att räkna ut vad varje tusental vanliga svenska medborgare kostar stat och kommun i undervisning, yrkesutbildning, kulturservice och liknande.

Såsom framhålles i motionen har zigenarna med få undantag stått vid sidan av allt detta. Om denna lilla minoritet under ett antal år skulle kosta lika mycket som eller till och med ett par tre gånger mera än ett slumpmässigt urval av ett tusen vanliga svenskar för undervisning och yrkesutbildning, inklusive akademisk utbildning, kan detta ändå aldrig kompensera den brutala diskriminering som zigenarna varit utsatta för och de medborgerliga rättigheter som de ända in på sextioalet gått miste om. Zigenarna har, om vi ser till genomsnittet och inte till de lysande undantagen, ett mångårigt handikapp att ta igen. Att för närvarande ställa krav på »samma rättigheter och skyldigheter» för zigenarna som för andra svenska medborgare är att föra rasdiskrimineringspolitiken vidare under en mask av hyckleri, eftersom de vuxna analfabeterna har ett oändligt mycket sämre utgångsläge än andra vuxna svenskar.

Svagheten i utskottets skrivning består, enligt min mening, i att man sammankopplar studiebidraget med socialhjälp. Kanske kommer denna form av hjälp inte att skilja sig, vare sig kvantitativt eller kvalitativt från vanlig passiv socialhjälp. Från psykologisk synpunkt hade det varit avgjort bättre, om vårt förslag om låneamorteringar och studielön hade tillstyrkts. Det hade då blivit något av lön efter prestation — alltså en stimulans för aktiva insatser för dem som verkligen gör en allvarlig ansträngning att komma i nivå med andra svenska medborgare.

Utskottet har skrivit att det nu framlagda förslaget skall prövas i avvaktan på erfarenheterna av de nya bestämmelserna. Förslaget går ut på att staten

Ersättningar till kommunerna enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna m. m.

från och med den 1 januari 1966 åtar sig att i fråga om understöd till zigenarna ersätta kommunerna för den hjälp som lämnas zigenarna, som har försörjningssvårigheter till följd av deltagande i skolundervisning eller omskolningsverksamhet för vuxna.

Det är inte utan att man vill säga, att denna skrivning är något av byråkratiens rutinmässiga örfil mot denna grupp av människor. Man kan naturligtvis tala om att avvakta erfarenheter av nya bestämmelser — framför allt när det gäller hundra tusentals personer, som det ofta är fråga om när vi diskuterar reformer. Här gäller det emellertid en verksamhet som berör endast 300 å 400 medborgare, om man endast räknar med dem som är i åldern 15—50 år och inte fått grundskolning. Utskottets grepp är alltför passivt. Medan man avvaktar erfarenheterna av de nya bestämmelserna uppstår ovillkorligen nya kroniska socialhjälpfall.

Härtill kommer att vad kommunerna gör kan bli mycket olika. Vissa kommuner visar god vilja, medan andra kommuner inte visar någon vilja alls. Stockholm är utan tvivel den stad som har gjort de största ansträngningarna för att anpassa zigenarna till normala förhållanden. En av dem som gjort mest här i landet för att kartlägga zigenarnas förhållanden, doktor John Takman, skriver i en artikel följande om Stockholms stad:

»På många håll i landet har det skett mycket sedan arbetsmarknadsstyrelsen blev ansvarig myndighet för zigenarnas bosättning och rehabilitering 1960. I Stockholm blev det av kända skäl en hektisk verksamhet under några höstveckor 1963, när ghetton i Hammarbyhöjden och de skandalösa segregerade lägren i Skarpnäck och Ekstubben evakuerades. Den gången fungerade Stockholms stads fastighetskontor och bostadsförmedling med en underbar snabbhet och med en exemplarisk mänsklig förståelse.»

Det är inte alla kommuner man kan säga samma sak om, och därför menar jag att ett bifall till de förslag som den kommunistiska motionen utmynnar i hade inneburit att vi snabbare kunnat lösa de problem som vi här har att brottas med.

Herr talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till den kommunistiska motionen.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är väl överflödigt att jag här håller ungefär samma anförande som herr Jansson och talar om de personliga värderingar man kan göra av samhällets och enskilda individers reaktioner hittills gentemot zigenarna. Men samma patos som herr Jansson här gav uttryck åt finns bakom det meddelande som Kungl. Maj:t har lagt på riksdagens bord. Därigenom öppnas möjligheter för kommunerna att erhålla full täckning för de kostnader de har för zigenarnas försörjning samt för övriga kostnader i samband med studier och omskolning. Även återbetalning av deras låneskulder kan kommunerna nu få hundra procentig täckning för.

Det språk statsutskottet använt kanske kan betecknas som ett trist och kallt byråkratiskt språk, men när man handlägger ett ärende av detta slag använder man inte samma termer som herr Jansson kan göra i ett anförande här i kammaren. Jag kan dock försäkra att tanken och viljan bakom utskottets förslag, som jag har upplevt dem vid utskottsbehandlingen, är precis desamma som herr Janssons. Utskottet har sagt att de möjligheter som samhället nu erbjuder är ett svar på den inställningen. Såvitt vi kan bedöma får nu de zigenare som vill studera möjligheter till det, och under omskolningen slipper de sin försörjningsbörda. Även de speciella ekonomiska svårigheter som de ofta råkar in i blir lösta, bl. a. därigenom att hjälp också utgår för betalning av låneskulder.

Bidrag till social hemhjälp

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 46; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkten 18

Bidrag till social hemhjälp

Kungl. Maj:t hade (punkt C 6, s. 31 och 32) föreslagit riksdagen att till Bidrag till social hemhjälp för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 60 milj. kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 4) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 7), i vilka föreslagits att riksdagen måtte besluta a) att statsbidrag till kommunerna för hemhjälp åt gamla, invalider och barnfamiljer skulle utgå med 75 procent av kommunernas nettokostnad, b) att till Bidrag till social hemhjälp för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 100 milj. kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson* och herr *Svanström* (I: 429) och den andra inom andra kammaren av herr *Gomér m. fl.* (II: 505);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 638) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* (II: 600).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 4 och II: 7 till Bidrag till social hemhjälp för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 60 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 429 och II: 505 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 638 och II: 600, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Statsutskottet har inte motiverat sin inställning till hemhjälp-problemet utan bara gjort ett påstående. Men även påståendet är märkligt. Till skillnad från tidigare förklaringar att samhället inte hade råd att ge de gamla en bättre omvårdnad och att det inte fanns personal att tillgå osv., påstår nu utskottet, som sagt utan motivering, att de åtgärder vi föreslagit inte är påkallade.

I och för sig är det väl bra att en del tidigare undanflykter inte upprepas längre av utskottet. Det blir liksom enkla att diskutera självklara problem om man slipper de gamla undanflykterna — ty någonting annat var det ju inte när man faktiskt på allvar vidhöll att vi av ekonomiska skäl måste tolerera de oerhörda försummelserna inom åldringsvården. Det är nämligen inte sant att vi av ekonomiska skäl skulle behöva ha det så. Men den ståndpunkten intog även utskottet, trots att vi redan för ett tiotal år sedan kunde åberopa ganska omfattande undersökningar, utförda av geriatiska forskare och andra läkare, vilka avslöjat omfattande missförhållanden av ett slag som de betecknade som ett formligt nödrop om bättre tillsyn av de gamla. Jag kan som exempel erinra om de ganska omfattande undersökningar som gjordes av läkare i Sund-

Bidrag till social hemhjälp

byberg. Även sedan socialpolitiska kommitténs skräckrapport kommit, fortsatte påståenden om att det inte varit påkallat med de åtgärder som kommunisterna föreslog.

Jag vågar hoppas att ingen här skall påstå att vi svartmålar eller att vi förnekar de mycket betydande insatser som vänsterkrafter både i och utanför riksdagen genomdrivit för att bereda de äldre en tryggare tillvaro. Den socialpolitik som har högerpartiernas signum är ju dessbättre ett avverkat kapitel, i varje fall i de flesta hänseenden.

Vi har även i den motion som nu behandlas noterat den avgörande roll arbetarrörelsen har spelat för utformningen av en bättre ordning i vårt land på detta område. Men just därför att vi är inne på rätt väg, därför att vi har brutit med de krafter som har försökt förhindra utvecklingen och därför att vi faktiskt har råd att — i varje fall på det område vi nu behandlar — omedelbart göra det bättre, reagerar jag mot utskottets osakliga påståenden.

Vår motion går ut på att staten skall ge kommunerna ekonomiska möjligheter att klara hemhjälpens utomordentligt viktiga uppgift. 1964 begärde vi samma belopp och samma principiella utformning av hemhjälpen som vi har gjort i år. Riksdagen gick då ungefär hälften så långt i fråga om själva anslagssumman. Det var ett stort framsteg därför att man då gick med på principen att staten skulle betala kommunerna för denna verksamhet. Det är likaledes naturligtvis mycket värdefullt att regeringen i år har ansett det påkallat att öka statens medverkan via kommunerna med ytterligare 10 miljoner kronor.

Vi anser emellertid fortfarande att det oerhörda behovet motiverar ett större anslag. 35 procent av kommunernas nettokostnader är bevisligen inte en tillräcklig stimulans för kommunerna. Om utskottet menar att bristerna i hemhjälpssverksamheten inte har något sam-

band med kommunernas ekonomiska resurser — alltså att det är så bra härvidlag att ingen åtgärd är påkallad — vill jag påstå att utskottet talar om någonting som det inte känner till. Utskottet kan ju inte mot bättre vetande göra dessa påståenden. Det finns kanske enstaka kommuner som har en sådan ålderssammansättning och en så god ekonomisk situation, att de inte besväras av kostnaderna för hemhjälpen. Och det är troligt att enstaka kommuner har en så reaktionär fullmäktigesammansättning att de gamlas nödsituation i det fall, som jag nu talar om, kan ges en politisk förklaring.

Men för det stora flertalet kommuner spelar de höga kommunalskatterna en mycket stor roll vid bedömningen av förslag om förbättrad åldringsvård — det finns mängder av exempel på den saken. För sådana kommuner — och därmed också för de gamla i dessa kommuner som behöver hemvård — skulle en ökning av statsanslaget till 75 procent av nettokostnaderna, som vi har föreslagit, innebära ett mycket stort framsteg.

Till dess att jag genom utskottets talesman fått reda på om det kan vara några andra skäl än dem jag har pekat på som utskottet avser, när utskottet skriver att åtgärder inte är påkallade, avstår jag från att anlägga ytterligare synpunkter på frågan.

Jag hemställer emellertid, herr talman, om bifall till de likalydande motionerna I: 4 och II: 7.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Om man hade garantier för att utförliga motiveringar i utskottsutlåtandena skulle minska anförandenas längd, vore det självfallet angeläget att göra skrivningen rätt uttömmande. Men det står väl klart för de flesta att enligt det språkbruk vi tillämpar här i riksdagen är det ingen särskilt märklig reflexion som görs, när utskottet fram-

Bidrag till social hemhjälp

håller att statsbidrag med 35 procent av kommunernas nettokostnader infördes så sent som år 1964 och man vill avvakta utvecklingen i fråga om denna nya, ökade verksamhet, som innebär att 60 miljoner föreslås utgå till ett ändamål för vilket år 1964 inte fanns ett enda öre.

Utvecklingen av den sociala hemhjälpen har ju gått mycket snabbt just genom att riksdagen fattat beslut om att statsbidrag skall utgå med 35 procent av kommunernas nettokostnader. Det är, tycker vi, skäl nog för att avvakta, och detta kan man också läsa mellan rader, om man följer praxis för riksdagstrycket. — Men det är klart att om diskussionen kan förenklas genom att utskottsutlåtandena görs utförligare, så skall jag härvidlag göra vad på mig ankommer inom statsutskottets tredje avdelning.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det är möjligt att utskottsledamöterna läser mellan raderna i sin egen skrivning, att det är opåkalat med åtgärder. Men jag tycker att det vore skäligare och framför allt bättre för de gamla, om utskottet avläste de faktiska behov som finns ute i kommunerna. Då skulle utskottet inte påstå, som det nu gör, att ytterligare åtgärder inte är påkallade. Man behöver inte avvakta vidare resultat av det beslut som riksdagen fattat för att bli på det klara med att anslaget på denna punkt är helt otillräckligt.

Det finns utredningar om denna fråga. Man behöver bara gå till socialpolitiska kommitténs rapport. Det framgår fullt tydligt av denna att sådana summor inte på långa vägar kan tillgodose de oerhörda behov som avslöjats av socialpolitiska kommittén.

Det finns som sagt också mycket annat att erinra om i detta sammanhang,

och högre anslag på detta område är starkt påkallade.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag är helt övertygad om att ledamöterna av statsutskottets tredje avdelning väl känner till de behov och de bister som finns på detta område i vårt land. Men de är också på det klara med att statsbidraget till kommunerna inte väsentligt förändrar denna situation.

Det är ont om människor som är villiga att ta arbeten av denna karaktär. Vi vet alla att det är förenat med stora svårigheter att få människor engagerade i serviceyrken och speciellt i verksamheter på detta område. Därför tror jag inte att ett ökat statsbidrag till kommunerna skulle ha någon större betydelse.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jo, det är just vad det skulle ha. I fråga om tillgången på personal för denna sociala hemhjälpssamhet behöver man lyckligtvis inte särskilt utbildade människor. Vilken husmor som helst som kan sköta vanliga hushållsgöromål och har anlag för att umgås med gamla kan utföra sådant arbete. Husmödrarna gör det också i mycket stor utsträckning och gör det mycket gärna, bara kommunerna har tillräckligt med pengar för att betala denna arbetskraft. Jag vet av personliga erfarenheter att det förhåller sig på detta sätt. Personalfrågan är alltså i detta sammanhang inte något som helst hinder för en stark utbyggnad av hemhjälp.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 4 och II: 7; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkten 19**Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem**

Kungl. Maj:t hade (punkt C 7, s. 32 och 33) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 milj. kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* (I: 419) och den andra inom andra kammaren av herr *Zetterberg m. fl.* (II: 529), hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att förslag förelades riksdagen om statsbidrag till uppförande av nytt ålderdomshem för svenskar i London.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 419 och II: 529 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Källstad*, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 419 och II: 529 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag förelades riksdagen om statsbidrag till uppförande av nytt ålderdomshem för svenskar i London.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **LJUNGBERG** (h):

Herr talman! Vid punkten 19 är fogad en reservation, vilken tar upp ett för-

slag som framförts i fyrpartimotioner i båda kamrarna om statsbidrag till ombyggnad av det svenska ålderdomshemmet i London. Denna fråga är inte ny för riksdagen. För två år sedan tog riksdagen ställning till ett liknande förslag och denna kammare stannade då vid ett för förslaget positivt beslut — något som jag hoppas skall upprepas i dag, helst också med en ytterligare förstärkning i positiv riktning.

Reservanterna och utskottsmajoriteten är, herr talman, ense om att det i princip skall ankomma på det land, där vederbörande är bosatt och dit han haft sin verksamhet förlagd under en stor del av sitt liv, att bereda den vård som behövs på ålderdomen. Detta står helt i överensstämmelse med den konvention som föreligger mellan Sverige och Storbritannien. Men uppfattningarna skiljer sig när det gäller, hur man skall handlägga det enskilda fallet.

Vi reservanter menar att det, även om denna konvention finns — principerna är vi överens om — här, precis som i andra frågors sammanhang, kan finnas anledning att göra skälighetsbedömningar i de enskilda fallen. En sådan skälighetsbedömning leder fram till att Sverige bör överväga att ge det handtag till londonsvenskarna som ett statsbidrag till ombyggnad av ålderdomshemmet skulle innebära.

Ålderdomshemmet är litet, omodernt och obekvämt. Ändå håller londonsvenskarna mycket starkt fast vid detta hem, som de har haft i 40 år och som under denna tid har berett många av dem en god vård på gamla dagar.

Vad det kostar att driva detta ålderdomshem har de klarat där ute, liksom hela fastighetsförvaltningen. Nu tillkommer emellertid, utom att ålderdomshemmet är omodernt, också att brandriskerna har föranlett londonmyndigheterna att utdöma fastigheten. Under respitiden innan detta beslut måste gå i verkställighet har man planerat och projekterat för nybyggnad. Det är dessa byggnadskostnader som den förening som

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

äger och har drivit hemmet i 40 års tid inte klarar.

Vi reservanter anser att med hänsyn till det intresse och den omtanke som londonsvenskarna har visat och de uppoffringar de har gjort för att driva ålderdomshemmet finns anledning också för oss här hemma att ge dem det handtag det innebär att med ett engångsbidrag hjälpa till med ombyggnaderna. Driften avser de att klara precis som förut, mycket tack vare just den konvention som jag förut nämnde. De gamla har engelsk folkpension, och bl. a. med hjälp av den betalar de avgifter till ålderdomshemmet. Vad som fattas samlar man ihop.

Jag tror, herr talman, att de farhågor som utskottets majoritet hyser för att ett ställningstagande i den riktning, som jag har åsyftat, på ett allvarligt sätt skulle bli prejudicerande för framtiden, eftersom det finns sådana ålderdomshem också i andra huvudstäder i Europa där svenskar åtnjuter vård, inte på något vis behöver besannas. Alltefter som sådana eventuella framstötter göres måste en prövning ske från fall till fall.

Herr talman! Jag ber med denna motivering att få yrka bifall till reservation nr 1 vid punkten 19 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag är rädd för att inte heller jag kan lägga fram en enda ny synpunkt. Denna fråga har nämligen varit uppe förut, och vi tuggar om våra gamla ståndpunkter. Jag har inte tidigare deltagit i debatten i denna kammar, men jag har ändå följt frågan från dess upprinnelse när statsutskottets tredje avdelning besökte London.

Reservanterna i utskottet är som sagt eniga med utskottsmajoriteten i principfrågan. Det är alltså här fråga om en bedömning att ålderdomshemmet i London skulle vara någon alldeles speciell företeelse som avviker från vad som kan

gälla på andra platser. Det har oss veterligt hittills inte lämnats något som helst motiv för att just detta hem i motsats till exempelvis hemmen i Köpenhamn, Paris, Berlin, Oslo eller Buenos Aires skulle få ett sådant bidrag. Det kan ju inte vara så att det i alla städer där det finns svenska ålderdomshem kan införas skäl som talar för ett avvikande från huvudprincipen, ty i så fall är den satt ur spel. Några speciella karaktärsdrag i Londons samhällsliv, bostadsförhållanden eller andra omständigheter bland de svenska åldringarna där, som skulle göra det angeläget att avvika från den princip, varom vi alla är eniga, har alltså inte redovisats. Detta är för oss i statsutskottet skäl nog att, som vi gjort hittills, yrka att bidrag av här ifrågasvarande slag inte skall utgå.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Det skulle väl inte finnas anledning att besvära vare sig herr Bergman eller kammaren med denna fråga, om det inte vore så att läget för den grupp av åldringar det här rör sig om har förvärrats år från år. Vi som haft tillfälle att se detta hem har kunnat konstatera hur förslumningen fortskridit.

Man kan, som herr Bergman gör, fråga sig om det finns andra platser där liknande problem kan uppstå. Man kan också på ett som det förefaller mig mera praktiskt sätt undra: Om vi inte ger något bidrag och det alltså blir omöjligt att i fortsättningen driva detta hem, vad händer då med det där tioalet människor?

Antingen kan de komma hem och ställa sig i herr Bergmans kö i Göteborg eller i kön här i Stockholm. Jag vet för resten inte om det finns någon ålderdomshemskö i Göteborg; här i Stockholm vet jag att det finns en sådan. En annan möjlighet är att med utnyttjande

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

av konventionen använda sig av de engelska ålderdomshem som står till förfogande. Det har av sakkunniga på socialvårdens område i England uppgivits att standarden på ålderdomshemmen inte minst inom londonområdet är utomordentligt låg. Det är inte ovanligt med 8—10 personer i samma sal, d. v. s. en standard som vi hade på 1910-talet. Det är till sådana inrättningar dessa svenska åldringar skulle sändas. Detta är såvitt jag förstår det reella alternativet, därest det går dithän att man måste riva nu ifrågavarande hem.

Nu kan man inte, som herr Bergman gör gällande, utan vidare jämställa detta hem med andra liknande hem ute i världen. Det är i varje fall ett par hem som befinner sig i ett annat läge. Jag tänker på dem i Paris och Helsingfors som ägs av församlingarna, vilket inte är fallet med londonhemmet och några andra hem, som drivs av fristående stiftelser. Den stiftelse som står bakom londonhemmet har tillgång till en fondbildning på ungefär 180 000 kronor. Detta belopp har man emellertid ansett vara erforderligt för själva driften av hemmet.

En engelsk folkpension utgår med ungefär 60 kronor i veckan. Därav går ungefär 40 kronor till inackorderingsavgift på hemmet. Det är uppenbart att det behövs något belopp för att fylla i mellanskillnaden mellan de 160 kronor i månaden som en pensionär betalar och vad det i verkligheten kostar, och det är detta som presteras av nämnda fond. Det har också av många londonsvenskar med bestämdhet hävdats att man vill behålla fonden för att kunna lämna detta stöd.

Jag kanske även skall nämna att det finns många frivilliga organisationer, i vilka enskilda personer gör en insats. Inte minst den svenska kvinnoorganisationen i London har under många år satsat pengar till detta ändamål. Man kan nog ursäkta dem att de har svårt att förstå den enständiga svenska ståndpunkten i denna fråga.

Det är, som fröken Ljungberg nyss sade, inte heller så att konventionen är värdelös. Tvärtom! Det är inte bara så att dessa åldringar på grund av denna konvention får engelsk folkpension, utan tack vare konventionen står även engelsk sjukvård öppen för dem. Den är alltså en värdefull tillgång; utan den skulle det inte heller vara möjligt att driva detta hem.

Vi lägger ned väldiga belopp på sverigepropaganda. Vi hörde för någon vecka sedan en stolt uppräkningslista av alla de miljoner vi lägger ned på den svenska utlandspropagandan. I det här fallet är det inte fråga om någon ytterligare salong för anordnande av cocktailparties, utan det gäller en handfull gamla människor, vinddrivna i storstaden. Det vore väl rätt rimligt om vi i detta konkreta fall bidrog på det sätt som här begärts.

Motionärerna har i sin försynthet inte begärt en rund summa, något som kanske egentligen varit det mest korrekta, utan vi har i stället tillåtit oss att hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att ge departementet tillfälle att närmare undersöka möjligheterna att realisera dessa byggnadsplaner. Det är inte lätt för motionärerna att bedöma dessa möjligheter. Genom ett bifall till motionen uppnår vi alltså det resultatet, att Kungl. Maj:t kommer att undersöka denna fråga.

Man blev i förstone rätt tagen när herr Bergman frammanade bilden av en härskara gamlingar ute i världen. Han påminde oss om Helsingfors, Köpenhamn, Paris och andra städer. Den första uppfattning man fick av herr Bergmans anförande var att han hade omtanke om dessa våra åldringar. Men sedan insåg man, att dessa gamlingars roll i denna debatt var att skrämma kammaren för att stödja londonsvenskarna. Jag tror inte att de skulle vilja spela den rollen, om de själva finge bestämma.

I detta anförande instämde fru Jo-

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem

hansson (s) samt herrar *Börjesson* i Falköping (cp) och *Hector* (k).

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Efter fröken Ljungbergs och herr Zetterbergs inlägg för reservationen skulle jag egentligen kunna avstå från att yttra mig; jag instämmer helt i vad de har sagt.

Vilket avgörande står vi i dag inför? Jo, det är om detta hem skall behöva läggas ned eller inte, detta hem som betytt så mycket för de gamla svenskar i London som där fått sin tillflykt. Hemmet befinner sig i en katastrofsituation; verksamheten kan inte fortsätta i den nuvarande byggnaden. Fröken Ljungberg har förklarat, att det av olika skäl inte går att driva hemmet där. Byggnaden är för resten utdömd av brandmyndigheterna.

Man har inte resurser att bygga ett nytt hem. Vad är då naturligare än att ledningen för hemmet vänder sig till de gamlas hemland, som är känt som ett välsituerat land och som ett land vilket sträckt ut en hjälpande hand åt olika håll. Jag hade tyvärr inte tillfälle att närvara vid debatten förra onsdagen. Jag hörde den i radio och TV och fick ett intryck av att det i debatten framhölls från regeringshåll och från andra håll, att vi på olika sätt hjälpte alla människor ute i världen som vi kunde hjälpa. Skulle vi inte också i detta fall kunna hjälpa våra landsmän?

Herr Bergman säger, att ett beslut i enlighet med reservationen kommer att bli prejudicerande. Jag kan inte inse att det är en saklig motivering. Som fröken Ljungberg säger måste vi ta ställning från fall till fall och bedöma vad som är skäligt. För övrigt kommer människor i allt större utsträckning att vandra över gränserna, och vi kommer kanske i framtiden att i ännu större utsträckning än vad som nu är fallet ställas inför nödvändigheten att hjälpa svenskar som gjort insatser i andra länder och kanske behöver hjälp och vård

utomlands. Jag vet inte varför detta skulle avhålla oss från att denna gång hjälpa dessa människor.

Jag skulle vilja vädja till kammarens ledamöter att inte göra dessa london-svenskar som ställer sitt hopp till Sverige besvikna. Vi bör verkligen besluta oss för att hjälpa dem så mycket vi kan.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Egentligen är det förvånande att denna fråga på nytt föranleder diskussion här i kammaren. Andra kammaren fattade nämligen för två år sedan beslut i positiv riktning när det gällde stöd till det svenska ålderdomshemmet i London. Och i en fråga av denna art måste vi ju betrakta andra kammarens åsikt och vilja såsom det viktiga, inte vad ledamöterna i medkammaren uttrycker för uppfattning. Jag tycker att vi bör hysa sådan respekt för våra egna ståndpunkter att vi i detta fall fullföljer kammarens beslut från 1964.

Jag har en enkel och självklar motivering till att man skall stödja detta ålderdomshem i London. Den är, som jag hoppas, rationell. Det blir dyrare för oss alla, om åldringarna kommer tillbaka till Sverige. Det är billigare om de passas i London. Vi har själva dåliga resurser när det gäller åldringsvården, och varje avlastning av denna måste vara en fördel för oss.

Det har emellertid också sedan 1964 tillkommit en ny omständighet. Vår handelsbalans har förändrats i sådan riktning att vår ekonomi egentligen inte tål en alltför stor kapitalexport till andra länder. Men i det avseendet befinner vi oss i varje fall i en betydligt fördelaktigare situation än vad Storbritannien gör; Storbritannien har ju en akut betalningskris. I den utsträckning som vi själva kan hjälpa våra åldringar och samtidigt lindra, låt vara mycket blyg-

samt, handelskrisen för Storbritannien, så är det bra.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Låt mig i största kort-het understryka riktigheten av de argument som här har anförts av reservanterna och reservationens talesmän. Jag känner till läget från åtskilliga londonbesök, och jag fick så sent som i förra veckan från den svenske kyrkoherden i London ett brev som egentligen är ett nödrop. Kyrkoherde Evander slutar med orden: »Läget blir svårare och svårare. När som helst kan vi vänta ingripande från Londons brandmyndigheter.»

I sakfrågan, herr talman, kan jag inskränka mig till att ansluta mig till dem som har talat och när det gäller själva den realistiska bedömningen av situationen helt instämma i herr Zetterbergs och fröken Elmens argumentering. Den är förkrossande riktig. Låt oss ge våra gamla londonsvenskar det handtag som reservationen föreslår!

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 72 ja och 98 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt C 9, s. 34—44) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för ungdomsvårdsskolorna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67, dels ock till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 21 348 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Hultell m. fl. (I: 173) och den andra inom andra kammaren av fru Heurlin m. fl. (II: 227);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Elvy Olsson och herr Johan Ols-

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

son (I: 642) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Växjö m. fl. (II: 601), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättandet av en utredning om förbättrad barna- och ungdomsvårdande verksamhet.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 173 och II: 227, såvitt de avsåge medelsanvisningen till avlöningar,

a) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för ungdomsvårdsskolorna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

b) till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 21 348 000 kr.;

II. att motionerna I: 173 och II: 227, såvitt de avsåge särskilt uttalande rörande vården vid skolorna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 642 och II: 601 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att till utskottets hemställan under I. bort fogas ett moment c) av följande lydelse:

»c) i skrivelse till Kungl. Maj:t påtala den besvärande underbemanningen vid ungdomsvårdsskolorna samt hemställa om förslag om erforderlig upprustning till nästa års riksdag;»

b) av herrar *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 642 och II: 601 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anför.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **LJUNGBERG** (h):

Herr talman! Ungdomsvårdsskolorna i vårt land befinner sig i flera avseenden i ett beträngt läge på grund av personalfrågan och de slitna miljöerna. Det är en situation som har uppmärksamats av åtskilliga motionärer, men även riksdagen är fullt medveten om detta förhållande liksom regeringen.

Vi reservanter har tagit upp framställningar i ett par motioner, vilka framställningar går ut på att man så snart som möjligt skall vidtaga åtgärder för att övervinna den besvärliga situation som uppkommit genom bl. a. underbemanningen vid våra ungdomsvårdsskolor. Utskottets majoritet liksom departementschefen har menat att frågan om en ökning i större utsträckning av framför allt den vårdande personalen vid ungdomsvårdsskolorna ännu inte kan upptagas till behandling därför att en utredning pågår.

Jag vill gärna uttrycka glädje över den utredning som departementschefen för precis ett år sedan beställde av statskontoret och socialstyrelsen. Under tiden mellan utskottsbehandlingen och ärendets behandling här i plenum har resultatet av denna utredning blivit framlagt — betänkandet är daterat den 14 mars.

Efter vad jag kan förstå, sedan jag tagit del av utredningen, bestyrker den precis vad reservanterna framhåller, nämligen att de största svårigheterna består i att den kvalificerade, psykoterapeutiska behandlingen, främst samtalsterapien, har mycket ringa omfattning, därför att personalen inte räcker till. Det är här framför allt fråga om assistenterna, och de har på grund av personalknappheten nödgats utföra många andra arbetsuppgifter som hindrat dem från att fullfölja den väsentliga, terapeutiska uppgiften.

Utredningen föreslår i fråga om två

skolor, Ryagårdens skola och Lövsta-skolan, en försöksverksamhet och en avsevärd upprustning, som innebär att man verkligen skulle kunna tillämpa sådana vårdmetoder som varit avsikten med ungdomsvårdsskolorna för att deras klientel skulle på ett riktigt sätt kunna återanpassas i samhällslivet. Denna försöksverksamhet kostnadsberäknar statskontoret och socialstyrelsen till ungefär 690 000 kronor, och de är angelägna om att den skall komma i gång redan i höst.

Jag är övertygad om, herr talman, att om denna utredning förelegat när ärendet utskottsbehandlades, skulle vi ha kunnat skriva ihop oss på något sätt. Nu förelåg den inte, vilket var ganska olyckligt. Under sådana förhållanden menar jag att det som reservationen uttrycker ändå måste vara ett stöd för departementschefen att verkligen se till att den föreslagna försöksverksamheten realiserar. Eftersom statsrådet Aspling är närvarande i kammaren, kanske jag också vågar ställa en direkt fråga till honom, om han har för avsikt att realisera en försöksverksamhet av ungefär det slag och den omfattning som utredningen föreslagit och påbörjad vid den tidpunkt som utredningen tänkt sig. Jag tror att det vore mycket värdefullt för kammarledamöterna att få ett besked härvidlag.

Kan vi få ett positivt svar på den frågan, måste det innebära att reservanternas uttalande stöder det på ett helt annat sätt än utskottsmajoritetens. Får vi ett negativt svar, förefaller det mig som om reservanternas yrkande på denna punkt är desto mer motiverat. Och med »denna punkt», herr talman, avser jag vad som har yrkats i reservation 2 a) att riksdagen må »i skrivelse till Kungl. Maj:t påtala den besvärande underbemanningen vid ungdomsvårdsskolorna samt hemställa om förslag om erforderlig upprustning till nästa års riksdag».

Sedan jag läst utredningen har jag

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

för min del ingenting emot att upprustningen i dess större omfattning får dröja. Den försöksverksamhet som kommer till stånd kan på många sätt bli vägledande för de åtgärder som bör vidtas både i rationaliserande och effektiviserande syfte.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Fru HEURLIN (h):

Herr talman! Utbryter en farlig, smittosam sjukdom någonstans i vårt land vidtar samhället omedelbart nödvändiga åtgärder. Medicinska experter isolerar de sjuka, undersöker misstänkta fall och spårar upp smittokällan. Detta arbete pågår oavbrutet tills trakten kan anses smittofri.

Den stigande ungdomsbrottsligheten är ett ofrånkomligt och skrämmande faktum. Under femårsperioden 1935—1939 hade vi per 100 000 ungdomar i åldern 15—20 år genomsnittligt per år 599,8 för allvarliga brott lagförda ungdomsbrottslingar. För år 1963 var motsvarande siffra 2 485,6. Detta betyder att bortsett från det ofrånkomliga mörkertalet ungdomsbrottsligheten sedan den första perioden mer än fyrdubb-lats. Måste inte samhället ingripa här på samma sätt som jag nyss antydde? Måste vi inte med all kraft vidtaga åtgärder för att inrikta all ungdom som gjort sig skyldig till allvarlig kriminalitet på sådana psykologiskt utformade uppgifter att lusten att begå brott försvinner? Måste vi inte också profylaktiskt eliminera alla tendenser till ungdomsbrottslig verksamhet?

I jämförelse med tidigare generationer har Sveriges ungdom av i dag betydligt större möjligheter till utbildning, såväl teoretiskt som praktiskt. Det är vår skyldighet att se till att den grupp av unga människor, som av olika anledningar kommit in i en mera avancerad och omfattande kriminalitet, inte sätts på undantag. Det räcker inte med

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

att placera dem på ungdomsvårdsskola och sedan tro att allt är väl beställt. Den som är initierad vet att vården vid dessa skolor inte är vad den borde vara. Röster har höjts för att ungdomsvårdsskolorna skulle läggas ned. Där-om må man hysa vilken uppfattning man vill. Nu har vi dessa skolor, men då skall de också ge vård. Rubriker i pressen som »Omhändertagna men utan vård», »Dyster framtid för Lövstaelev», »Parodi på vård» och »Ödeläggande ungdomsvård» gömmer en skrämmande verklighet.

Var det rätt att sätta i gång med en så krävande vårdform och sedan underlåta att följa upp programmet med den motiveringen att pengarna inte räcker eller att vi behöver flera utredningar? Det gäller ett klientel som mer än de flesta andra grupper för sin egen och andras skull måste ägnas en mycket stor uppmärksamhet och noggrann tillsyn.

I vår motion har vi något berört detta, och det är ingen tvekan om att just dessa ungdomar på ett särskilt sätt behöver nära kontakt med vettiga vuxna människor, som inte bara genom löpande samtal av terapeutisk karaktär utan också genom personlig omvårdnad och mänsklig värme kan påverka dem i positiv riktning. Organisation och teknik kommer aldrig att kunna ersätta positiv mänsklig kontakt. När det gäller dessa unga människor, labila, kontaktsökande, negativa till omvärlden utanför kamratgruppen, får vi inte glömma att de i regel undergår en snabb personlighetsutveckling åt det ena eller andra hållet — åt vilket håll det blir är till stor del beroende på vilka möjligheter ungdomsvårdsskolan får att påverka dem. Livet stannar inte i väntan på utredningar.

Dessutom behöver i detta fall ingen ytterligare utredning göras. De utredningar som hittills företagits har visat att det behövs ökade personella resurser. Detta behov har likväl icke till-

godosetts i önskad omfattning. Det är upprörande att dessa samhällets olycksbarn inte skall få sin chans, när man lägger ned så mycket pengar på allt möjligt annat. Varför fasar så många föräldrar vid blotta tanken på att deras barn kan hamna på en ungdomsvårdsskola?

Vet kammarens ledamöter, att det genomsnittliga antalet elever per assistent för vård inom skolan på Lövsta, räknat efter skolans platsantal, utgör 29,3 och för övriga ungdomsvårdsskolor för gossar 18,4? Vet kammarens ledamöter att Lövstas yrkesskolas ende assistent svarar för 56 elever?

Jag vill erinra om det förhållandet att det som en ytterligare följd av personalbristen förekommer, att ungdomar, även upp till myndighetsåldern, på sluten avdelning måste vara inlåsta på sina rum mellan kl. 1 och kl. 3 på lördags- och söndagseftermiddagarna och även sommardag läses in i sina rum för natten kl. 1/2 9 på kvällen. Jag vill också framhålla att vi för närvarande har öppna avdelningar som är helt obemannade och där sålunda eleverna nattetid kan lämna skolan efter eget val.

Departementschefen säger bl.a. på tal om personaltäteten: »Med hänsyn till den konstaterade tendensen till lägre beläggning samt knappheten på kvalificerad vårdpersonal bör yrkandena om ytterligare stora personalförstärkningar nog övervägas.» En tendens till lägre beläggning medför att man inriktar sig på en i enlighet därmed inskränkt personaltätet. Det är väl uppenbart, att det kontinuerligt måste finnas tillräckligt med personal för att möta en eventuellt ökad tillströmning. Dagens situation är för övrigt den att beläggningssiffrorna stiger.

Det är ett känt faktum att dessa ungdomar, i stor utsträckning överlämnade åt varandras påverkan, för en ytterst andefattig tillvaro. Fritiden blir utan fast handledning ofta prat om

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

brott eller ingenting, kortspel, och någon gång ibland pingpong — och i vilken miljö? Den är oerhört torftig, nära nog fri från inspirerande detaljer vad beträffar inredning. Den frågan kommer att behandlas under nästa punkt men måste nämnas redan nu av hänsyn till helhetsbilden. Denna inredning eller rättare sagt brist på inredning är ytterligare en negativ faktor och en viktig sådan, föga ägnad att inge den unge tanken att samhället har något till övers för honom som människa. Det är ganska farligt att genom den faktiska bristen på positiv personlig kontakt och ombonad miljö fixera den unge i en negativ inställning. Genom en sådan behandling ådrar vi oss ett ansvar som det blir svårt att bära.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2 a under punkt 21.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Frågan om ungdomsvårdsskolorna har varit uppe år efter år. Dessa skolor arbetar ju under utomordentligt svåra förhållanden. I fjol hade folktoppartiet en motion i vilken det begärdes en kraftig utökning av personalen, ty det är bristen på personal som är det allvarliga. Då avslogs emellertid motionen med hänvisning till att en kartläggning av klientelet pågick och att vidare försöksverksamhet skulle påbörjas vid ett par skolor. Man har väntat på resultat, men efter vad jag kan förstå har det ännu inte blivit något sådant, och fortfarande får man som motivering för avstyrkandet av olika förslag höra att det skall bli en viss försöksverksamhet.

När man läser om personaltäthet m. m. i statsverkspropositionen verkar det som om förhållandena vore utomordentligt bra. Redovisningen i statsverkspropositionen är emellertid helt missvisande. Det sägs bland annat att det går 1,4 elev på varje person som tillhör personalen, och då tror man att

det rör sig om vårdpersonal. Det gäller emellertid även administrativ personal, kökspersonal, biträden av olika slag, städpersonal, läkare osv. som alltså ingår i dessa beräkningar. Man får därför inte någon klar bild av det verkliga förhållandet.

Vidare talas det om att det finns många vakanser både beträffande assistenter och vårdpersonal. Det är egendomligt att man vill anföra detta som en motivering för att inte utöka personalen ytterligare. Här är det fråga om alla skolor i klump, och på vissa håll är det ingen svårighet att få personal. Det kan också hända att man vid omflyttning av personal utannonserar olika tjänster. Men att det finns för få tjänster i förhållande till antalet elever kan vi inte komma ifrån.

För närvarande har man med framgång börjat placera ut elever för vård utom skolan, och detta gör att det kanske blir ett mindre antal kvar inom skolorna. Men klientelet som stannar kvar där är mycket svårare och kräver intensivbehandling. Lövestaklientelet står på gränsen till sjukligt klientel; eleverna vandrar fram och tillbaka mellan mentalsjukhus och ungdomsvårdsskola. Härav framgår tydligt att det behövs kvalificerad personal för att med samtalsterapi m. m. kunna få dessa ungdomar anpassade till normala samhällsförhållanden.

I utskottsutlåtandet framhålls att personalen vid ungdomsvårdsskolorna skall utökas med 50 anställda, men det sägs inte att det också inrättas nya avdelningar och att det egentligen är för dem dessa 50 tjänster skall tillsättas.

När frågan om personalen togs upp föregående år, visade det sig för övrigt att det förelåg en sådan underbemannning, att man inte kunde vid ungdomsvårdsskolan införa den arbetstidsförkortning som alla andra personalgrupper åtnjuter eller tillämpa en mjukare arbetsvecka. Det framkom också att personalen på dessa skolor fick arbeta myc-

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

ket på övertid, vilket måste inverka menligt på behandlingen av de unga.

Jag håller med fru Heurlin om att vi, när vi nu skall ta hand om dessa ungdomar, kanske har vissa normer att gå efter — låt vara att det behövs ytterligare forskning på området — men att vi inte förser skolorna med de resurser som behövs för att genomföra behandlingen. Vi är alltså medansvariga till det tillstånd som råder.

I reservation 2 a) hemställes till regeringen om att till ett annat år framlägga förslag om erforderlig personalupprustning vid ungdomsvårdsskolorna, och den reservationen vill jag ansluta mig till.

Som jag flera gånger framhållit från denna talarstol är vi här i riksdagen vanligen villiga att inrätta nya avdelningar och bygga nya ungdomsvårdsskolor, men vi är obenägna att tillsätta tillräckligt med personal. Vi tänker i hus och lokaler, inte i personal. Och ändå är det personalen som är det viktigaste. Det är den som skall behandla ungdomarna.

Jag vill också ta upp en annan fråga som fru Heurlin berört i sin motion och där det har avgivits en reservation till förmån för större anslag. Det gäller punkt 22 i utskottets utlåtande.

Det är av utomordentlig betydelse vid behandlingen av ungdomarna på ungdomsvårdsskolorna att de får vistas i en miljö som är tilltalande och trevlig. Det är ett led i behandlingen att de får leva under ordnade förhållanden. Vi måste betänka att skolorna är dessa ungdomars hem för en tid, både när det gäller arbetsmiljö och fritidslokaler. Men vi får å andra sidan inte glömma att alla möbler, textilier och inventarier där utsättes för en oerhört hård förslitning. De blir förbrukningsartiklar som ständigt måste förnyas, om inte skolorna skall förslummas. För närvarande är det allvarlig risk för att skolorna blir nedslitna och att de inte är sådana som de borde vara. Jag ber därför att också få

yrka bifall till reservationen vid punkt 22, i vilken man begär ett högre anslag för inventarier m. m.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! I vår motion, II: 601, yrkar vi på en utredning om förbättrad barna- och ungdomsvård. Vi pekar på svårigheterna att följa upp vården efter tiden på ungdomsvårdsskolan. Kontakten mellan skolan—eleven—vårdfamiljen inskränker sig ofta till ett minimum och förekommer kanske bara när negativa resultat inrapporteras. En kvalitativ förstärkning av vården för ungdomsvårdsskoleelever utanför skolan är nödvändig. Skolan har samma ansvar för eleven, oavsett om denne vårdas inom eller utom skolan.

Utskottet finner det angeläget att upp rustningen vid ungdomsvårdsskolorna i olika avseenden fortsätter och anser att detta sker genom utskottets här presenterade förslag. Vidare ansluter sig utskottet till departementschefens uttalande att en kartläggning av ungdomsvårdsskolornas klientel och av vården vid skolorna bör komma till stånd under den närmaste tiden. I vår motion riktar vi uppmärksamheten på behandlingsforskningens betydelse för bättre vård- och behandlingsmetoder samt på ungdomsorganisationernas roll och deras möjligheter att medverka i vårdarbetet m. m.

Reservationen understryker starkare än utskottets skrivning och departementschefens uttalande angelägenheten av att en kartläggning av ungdomsvårdsskolornas klientel och vården vid skolorna snart kommer till stånd. Dessutom uttalar reservanterna att denna inventering bör ske på ett sådant sätt att man kan göra en total bedömning av vilka åtgärder som erfordras för att få till stånd en bättre ungdomsvård.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 b).

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad fröken Ljungberg sade att man kan undra, varför utskottet inte har lyckats åstadkomma ett enhälligt utlåtande. Det har förvånat mig att det avgivits reservationer. Den som läser handlingarna måste vara mycket skarpsynt för att över huvud taget hitta någonting som skiljer reservanterna från utskottsmajoriteten — för min del har jag inte kunnat finna någon väsentlig sådan punkt.

Till herr Johansson i Växjö vill jag säga att visst kan vi uttala oss för att den lilla gruppens princip skall vara målsättningen vid skolornas verksamhet — det är ungefär lika självklart som att det skall serveras mat på skolorna. En annan sak är att resurserna får komma i den takt det finns möjligheter därtill. Men alla som sysslar med dessa frågor är på det klara med att skolorna bör arbeta efter den lilla gruppens princip — det är en självklarhet som man här sökt göra till någonting märkligt.

Likadant är det med den andra reservationen. Reservanterna vill att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla vikten av en personalförstärkning vid ungdomsvårdsskolorna. Utskottet konstaterar att det är angeläget att upprustningen därvidlag får fortsätta. Vi framhåller också att det finns förutsättningar att erhålla personalförstärkningar utöver de 50 nya tjänster som nu föreslås. Det är nämligen fråga om ett förslagsanslag. Fröken Elmén har alldeles rätt i att de 50 tjänsterna inte enbart betyder större personaltäthet, utan att det är nya avdelningar som kräver nya tjänster. Att bilden är sådan som fröken Elmén skisserat har inte heller utskottet förnekat i sitt utlåtande.

Vi fäster från utskottets sida mycket stort avseende vid den utredning som statskontoret och socialstyrelsen gemensamt har gjort. Man avser nu att detaljstudera två vårdanstalter, en för flickor och en för pojkar. Det var in-

tressant och värdefullt att höra att även fröken Ljungberg anser att resultatet av denna analys bör avvaktas innan det sker en mera omfattande upprustning i personalhänseende vid ungdomsvårdsskolorna. Det är just det som utskottet har sagt: att vi bör veta mer om hur och varför upprustningen skall sättas in. När man får detta klarlagt blir det lättare att fatta beslut här i riksdagen om en personalförstärkning.

Jag tror personligen att personalförstärkningen är det mest angelägna i detta sammanhang, men det gäller också att få rätt personal och att kunna sätta in den på de rätta arbetsuppgifterna. Det är inte säkert att detta sker bara genom en automatisk personalökning, utan det bör finnas en väl grundad analys, sådan som den vi nu tydligen har chans att få som underlag för vår bedömning genom de utredningar som skall göras.

Jag skulle alltså ha kunnat yrka bifall till både reservationen och utskottsmajoritetens förslag, ty jag tycker att skillnaden är praktiskt taget obefintlig. Men eftersom jag står bakom majoritetens förslag, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet osäker om vad utskottets talesman menar när han anser sig kunna biträda både utskottsmajoritetens förslag och reservationen, eftersom det inte finns någon skillnad mellan dem. Jo, det är väl ändå en skillnad. Reservanterna menar att det hastar, att någonting måste göras nu, och man begär därför vissa åtgärder. Utskottets majoritet menar däremot att vi skall avvakta en serie utredningar och kartläggningar.

Utredningen är klar och har kommit med ett förslag. Vad jag antydde, herr Bergman, var att den försöksverksamhet som utredningen föreslår bör realiseras i sin fulla omfattning och helst

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

vid den tidpunkt som utredningen föreslår, alltså så snart som möjligt i höst. På den punkten vet jag inte, om herr Bergman och jag är överens. Men det tycks mig självklart att upprustningen över hela linjen vid alla skolorna på något sätt måste bli beroende av det resultat som försöksundervisningen ger.

Vi får emellertid förmodligen ett besked av statsrådet beträffande den saken, eftersom jag såg att han begärde ordet.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Ljungberg har nog fattat mig alldeles rätt. Jag delar fröken Ljungbergs uppfattning att utredningen bör avvaktas; när den ligger klar finns möjlighet att bedöma personalbehovet och avgöra var personalförstärkningar skall sättas in.

Vi inom utskottsmajoriteten och de som avgivit reservationen 2 a) är eniga. Motionärerna yrkade på mer pengar, men det gör varken reservanterna eller vi inom utskottsmajoriteten. Såväl i utskottsmajoritetens förslag som i reservationen förklaras att det är angeläget att personalresurserna ökas redan nu — det är bara formuleringarna som skiljer sig. Och när det inte gäller kronor och ören kan man ju låta formuleringarna glida; de har i sådana fall annat syfte än att fastställa olika belopp.

Jag tror alltså att vi är rätt eniga.

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Det är riktigt som här sagts, att detta inte är någon ny fråga utan en gammal bekant både för kammarens ledamöter och för dem som under olika omständigheter handhaft denna vård under årens lopp.

Fru Heurlin gick in på den motion där hon står som första namn och vari begärts 1 miljon kronor i anslagsförstärkning. Och visst skulle man kunna önska en sådan anslagshöjning — pengarna behövs. Reservanterna har emellertid inte följt motionärerna; i reserva-

tionen begärs inte denna miljon. Var skulle den för övrigt tas? Det gäller att tänka sig för litet. Själv skulle jag inte ha så stora svårigheter att ange var beloppet bör tas, men det är kanske inte lika lätt för de borgerliga ledamöterna att ge en sådan anvisning, då man ju på borgerligt håll i olika sammanhang föreslår att statens utgifter skall hållas nere.

Men nog är det sant att pengarna behövs. Fru Heurlin sade att samhället måste vidtaga åtgärder härvidlag, på samma sätt som åtgärder vidtages exempelvis vid epidemier. Även däri kan jag instämma: samhället måste ingripa och hjälpa ungdomarna, så att deras vilja att begå brott försvinner. Det är detta vi skall göra på våra ungdomsvårdsskolor.

Fru Heurlin framhöll också att det behövs mänsklig värme. Det är riktigt. Men då behövs det människor som är intresserade av sitt arbete, som har tid och möjlighet inte bara att sköta tillsynen — som fru Heurlin talade om och som vi alla inser nödvändigheten av — utan som också kan tala med ungdomarna om deras problem. Det får alltså inte bara bli tillsyn, som det ofta blir nu.

När ungdomsvårdsskolorna infördes blev det en stor sak från början. Man bröt med det gamla, bröt med uppfostringsanstalterna, bröt med systemet att ungdomarna skulle vistas länge på uppfostringsanstalter under tillsyn, så att samhället skyddades mot deras vilja att överträda lagar och förordningar.

Fru Heurlin säger att kriminaliteten är stadd i ökning. Men var det inte kriminalitet förr, som gjorde att unga människor kom på uppfostringsanstalter, där vi t. o. m. hade avsevärt flera platser än nu på ungdomsvårdsskolorna? Det är dock sant att genom teknikens landvinningar och genom allt vad därtill hör frestas i våra dagar ungdomarna till brott i stor utsträckning.

När man läser handlingarna rörande dessa unga — som fru Heurlin naturligtvis har tillfälle att göra i egenskap

av åklagare och som många andra av oss får göra i olika sammanhang — förstår man att de står i harnesk mot samhället och kanske inte visar sina bästa sidor i brådrasket. Men om man talar med dem en och en skall man finna att det, med Skriftens ord, rör sig om »en av dessa mina minsta», som — herr socialminister — kanske borde få bättre vård än vad vi i dag kan ge på ungdomsvårdsskolorna.

Därmed är inte sagt att socialministern och övriga som har ansvaret låtit bli att se till att medel för ändamålet ställs till förfogande. Anslag ges ju varje år — det är bara det att resurserna inte från början fick erforderlig omfattning. De nya tjänster som inrättas och den nya utrustning som anskaffas varje år innebär därför att man lappar på någonting som inte varit helt från början utan delat.

Socialstyrelsen är det ansvariga verket för hela ungdomsvårdsskoleverksamheten. Jag tror nog att de som där har hand om dessa frågor är besjälade av viljan att göra det bästa för denna vårdgren. Men även de behöver ha resans för sina äskanden och de behöver också helt enkelt ha pengar till förfogande för att kunna göra något.

På det skolhem, för vilket jag själv i viss mån har ansvaret, måste vi i årsberättelsen uttala att vi icke anser att vi fyller vår uppgift på det sätt som vi borde göra. Vi gör icke detta konstaterande i glädjen av att komma socialministern eller socialstyrelsen till livs utan helt enkelt därför att vi anser att vi icke fyller denna uppgift.

Vi har en skola som är avsedd för ett 25-tal ungdomar och där nästan fortlöpande 19—20 ungdomar är intagna. Vi skall ha en grundskola i vårt land, och vi har givetvis skyldighet att ha det även vid våra ungdomsvårdsskolor, så att vi inte släpper ut ungdomarna från dessa med alltför undermåliga skolmässiga kunskaper.

Att det skulle vara så illa beställt på

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

dessa skolor att eleverna där utvecklas till förbrytare är något som jag vill dementera. Nog gör man allt vad som kan göras för att stävja dessa tendenser. Men när man inte har någon möjlighet att undervisa i grundskolans kurs blir man beklämd.

Den skola som jag själv har att göra med kanske är ett undantag, men den kan ändå vara ett exempel på hur ärendena många gånger kan handläggas. Det skolhem jag nu talar om ligger ganska nära ett stort sjukhus, som nu ingått avtal med staten om att i vederbörlig ordning ta även mentalsjukvården under sin domvärjo. För detta ändamål har man behov av mark, och det har under långa tider förts underhandlingar i denna fråga mellan staten, landstinget och kommunen om detta. Man har nu kommit överens om att staten skulle lämna ifrån sig denna mark för att sjukhuset i fråga där skulle få möjlighet att uppföra ett mentalsjukhus.

Innan dessa förhandlingar var klara hade emellertid riksdagen anslagit medel för att bygga en skolbyggnad för ifrågavarande skolhem, vilka medel torde förvaltas av kungl. byggnadsstyrelsen. Vi fick emellertid inte någon skolbyggnad. Vi utannonserade tjänsten till den planerade skolan och fick en lärare som sökande. Denne tog emellertid sedermera tillbaka sin ansökan när han fick reda på att det inte fanns några lokalteter och möjligheter i övrigt att ha dessa klasser i grundskolan.

Vi har för närvarande en lärare med realskolekompetens i vår skola. Det är nämligen inte så lätt att få tag i lärare. Det är kanske inte så stor brist på sådana där det finns möjlighet att i vanlig ordning undervisa i grundskolan, men för oss med våra förhållanden är det svårt att rekrytera lärare.

Vi har anmärkt på behandlingen av detta ärende och vi har endast fått beskedet att det pågår underhandlingar och att ärendets lösning är avhängig av markfrågan. I detta läge får vi till vår

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

härsknad höra att det pågår underhandlingar mellan landstinget och staten — i detta fall representerad av kungl. byggnadsstyrelsen — om att landstinget eventuellt bör uppföra denna skolbyggnad. Dessa förhandlingar pågår fortfarande. En kommitté inom landstinget har meddelat att man är överens om att landstinget bör bygga en skolpaviljong.

Man kan fråga sig om detta är riktigt handlat. Överflyttningen av marken kommer att ske om kanske sex å åtta år och landstinget har redan från början varit införstått med att lösa in marken med de byggnader som finns på denna.

Man frågar sig om det är rätt att landstinget skall uppföra denna skolbyggnad och att vi fortfarande skall få vänta på lösningen av skolfrågan. Vi har framhållit att vi måste ha denna byggnad till höstterminens början. Vi kan inte bedriva vår verksamhet på detta sätt läsår efter läsår. Vi får ungdomar som gått i åttonde klassen och som hos oss får flytta ned i sjunde klassen.

Hur skall man kunna ta vård om dessa ungdomar? De undrar vad de har att göra i denna skola och vad de skall lära sig där. De säger att de redan kan det som förekommer i undervisningen mycket bättre än läraren. I denna situation är det inte så underligt om dessa ungdomar revolterar. De kanske skulle ha kunnat resocialiseras bättre, om vi hade haft möjlighet att sätta dem i en meningsfylld skolundervisning.

Jag vill hålla med fröken Elmén, som är gammal på detta gebit, när hon säger att vi kanske inte alltid har räknat med arbetstidsförkortningen för personalen. Det fordras ju mera personal när arbetstiden är kortare, och vi kan inte heller driva övertiden hur långt som helst, ty personalen blir trött och är inte tillfreds med att få obekvämhets-tillägg när den bättre behövde få vila från det rätt ansträngande arbetet.

Det räcker ju inte att göra utredningar, ty vi har vetat om problemen så länge att utredningarna nästan kommer

som när man kastar jästen efter brödet i ugnen. Kanhända blir min argumentering litet känslöbetonad, men har man ungdomarna inpå sig och ser man personalens besvärigheter, må det vara en förlåtet att man känner både med ungdomarna och med personalen. Jag vill i likhet med dem som har yttrat sig tidigare hoppas att det inte blir för stor tidsutdräkt utan att vi får möjligheterna så snart det går och helst genast. Vi är inte hjälpta med utredningar, vi behöver faktiskt få något gjort vid både ungdomsvårdsskolorna för yrkesutbildning och inte minst vid skolhemmen.

Jag har under ett flertal år varit ledamot av och desslikes ordförande i barnavårdsnämnd. Därför får jag kanske i någon mån kalla mig ungdomsvårdare. Det är enligt min mening riktigt att först pröva alla möjligheter — genom varning, övervakning m. m. — att få den unge på bättre vägar och när det misslyckas skicka vederbörande till ungdomsvårdsskola. Det visar sig nämligen att de som vi får till ungdomsvårdsskolorna är mycket svåra att resocialisera — de blir så svårt belastade innan skolan får hand om dem. Själv anser jag inte att det skulle vara ett straff för ungdomarna att komma till ungdomsvårdsskola, utan det skall tvärtom vara en hjälp, inte bara för samhället att slippa ungdomsbrottslingar utan minst lika mycket för ungdomarna att finna sig själva och vinna en bättre utgångspunkt för sitt handlande. Fördenskull tror jag att man kanske litet tidigare skulle låta dem komma in på en ungdomsvårdsskola, där det skulle finnas personal som kunde ägna dem all den uppmärksamhet och omvårdnad som de behöver.

Jag är glad, herr socialminister, över den utbildning av vårdpersonal etc. som nu börjar komma till stånd. Jag önskar bara att vi skulle kunna få mera av psykiatriskt utbildad personal till vårt förfogande. Vi är i mycket prekärt läge när det gäller psykiatrer. Man undrar

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

ibland, om det kan vara till så stor nytta när psykiatern — så som på skolhemmet i min hemstad — har någon timme på sig för att tala med fyra, fem pojkar. Det blir kanhända inte så mycket av öppenhet i samtalet från ungdomarnas sida; kanske knyter det sig, och sedan går det ut över personalen när pojkarna — de använder fula ord också — säger: »Jag fick ju inte snacka med honom.» Därför är det önskvärt att denna sektor byggs ut på alla sätt. Låt oss någon gång undersöka om vi kan ta pengar från ett annat anslag och verkligen göra ett riktigt krafttag på denna front. Jag brukar citera ett gammalt ordstäv, och jag gör det nu också: »Medan gräset gror dör kon.» Vi kan faktiskt inte utreda i evigheter, vi måste göra något också!

Det finns mycket mera som jag skulle ha velat anföra i detta sammanhang, men tiden är ju långt framskriden. Jag vill bara tillägga att det gamla samhället hade uppfostringsanstalter, men denna princip är bruten. Pressen och andra talar i starka ordalag om hur odugliga ungdomsvårdsskolorna är och skriver artiklar om hur dåligt vi sköter detta gebit, men låt dem inte bli sannspådda utan se till att det verkligen tas ett ordentligt krafttag! Låt socialstyrelsens sakkunskap och kännedom om skolornas problem bli utslagsgivande för de anslag som skall ges! Jag beklagar, herr socialminister, att det kommer att kosta pengar.

Men det är vår ungdom det gäller. Var arbetsför människa som kan tillföras vår produktion, nu och framdeles, är värd pengar. Jag instämmer i det yttrande som f. d. fångvårdsdirektören Hardy Göransson en gång fällde: »Om vi inte kan rädda fler än en på hundra är det bra.» Vi kan rädda fler, åtminstone av de allra yngsta. Det har jag bevis för. Vi har både poliser, lärare och personer som tagit högre examina, vilka någon gång varit på samhällets institutioner för rehabilitering. De som vistas där är

sålunda inte hopplösa fall. Någon av dem kanske är dömd att misslyckas, men de flesta kommer att lyckas om vi ger dem det handtag de behöver men som vi alltid tycker är för dyrt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag är övertygad om att kammaren håller mig räkning för om jag försöker fatta mig kort. Jag skall först svara på några av de frågor som har ställts till mig under denna debatt.

Fröken Ljungberg ställde en fråga rörande den utredning som statskontoret nu har företagit beträffande kartläggningen av personalläget vid vissa ungdomsvårdsskolor. Det är riktigt som fröken Ljungberg nämnde, att vi fick utredningen för ungefär en vecka sedan. Den är nu ute på remiss, och det är självklart vår avsikt att, när remissen är klar, så snabbt som möjligt sätta i gång en försöksverksamhet.

Fröken Elmén ställde i varje fall indirekt en fråga beträffande de 50 nya tjänsterna. Hon ville väl göra gällande att det egentligen inte rörde sig om något reellt tillskott utan att det var tjänster avsedda för nya avdelningar. Till det vill jag meddela att det är ett 25-tal tjänster som avser nya avdelningar. Men observera, det är inte fråga om ett ökat elevantal, utan det är fråga om uppdelning av avdelningar. Det är, som också framgår av utskottets utlåtande, en strävan att få mindre grupper till stånd.

Jag kanske, herr talman, skulle ha kunnat nöja mig med detta. Jag vill dock göra ännu ett tillägg. Det sägs i reservationen att man egentligen skall ange personaltätheten till en befattningshavare på 3,8 elever. Reservanterna konstaterar då att det finns 1 702 elever, varav 849 är externer. Man skall alltså observera att hälften av ifrågasvarande 1 700 ungdomar befinner sig utanför ungdomsvårdsskolorna och sålunda självklart icke tar personalen i

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

anspråk på samma sätt som de ungdomar vilka vistas på skolorna.

De ungdomar som vistas i inackorderingshem utanför skolorna får hjälp och stöd av framför allt utskrivningsassistenter och vid skolor, där sådana inte finns, av assistenter över huvud taget. Personaltätheten är alltså en helt annan än den reservanterna har redovisat.

Jag skall, herr talman, som sagt inte förlänga debatten, men jag har förståelse för fru Torbrinks starka engagemang här i kväll. Vi kan alla engagera oss i denna fråga. Man kan nog också säga att det egentligen inte finns några vare sig patentröslningar att tillgripa eller enkla vägar att gå. Varken här hemma eller såvitt jag vet utomlands har några beprövade metoder dokumenterats. Vi har haft och har fortfarande att pröva oss fram. Säkerligen har vi här bakgrunden till att detta vårdområde ständigt är föremål för intensiva diskussioner. De diskussionerna tror jag är fruktbringande, eftersom vi i debatter och diskussioner måste pröva vad vi kan åstadkomma i form av förbättringar av metoder och behandlingsformer för att lösa dessa betydelsefulla samhällseliga problem — att de är betydelsefulla vill jag gärna understryka.

Jag tror inte att det råder några delade meningar om den fostrande verksamhet det här är fråga om. Jag tror inte heller att det råder några delade meningar om vikten av att dessa ungdomar får en så god behandling och en så god miljö som möjligt. Detta har ju varit bakgrunden till den fortgående upprustningen av våra ungdomsvårdsskolor. För att förverkliga t. ex. den lilla gruppens princip har nu två större avdelningar uppdelats. Arbete pågår för en uppdelning inom kort av ytterligare fem avdelningar. För budgetåret 1966/67 har medel beräknats för uppdelning av ytterligare två avdelningar. Byggnadsprogram för uppdelning eller er-

sättning av ytterligare fem avdelningar därutöver har redovisats. Under nästa punkt i utskottsutlåtandet föreslås en ytterligare väsentlig höjning av medelsanvisningen för inventarier. Anskaffandet av inventarier bör emellertid helst gå hand i hand med en upprustning av byggnaderna, så att man på en gång kan skapa en helt ny, god miljö. På det området vi diskuterar i kväll har det alltså inte stått stilla.

Jag vill vidare erinra om att under den senaste femårsperioden andelen elever i vård utom skola ökat från 37 till 48 procent. Jag tror det är viktigt, inte minst för ungdomsvårdsskolorna och för ungdomarna, att det också finns möjligheter till inackordering utanför skolorna, och där kan kommunerna göra en stor insats. Värdet av detta vill jag särskilt understryka här; kammarens ledamöter kan säkerligen på sina egna hemorter härvidlag ge ett handtag.

Under året — för att fortsätta min kortfattade redovisning — har beslut fattats om väsentliga förändringar som kommer att förbättra verksamheten vid skolorna i olika avseenden. Principbeslut föreligger om grundskolans införande vid skolhemmen. Det tar tid, men det är vår strävan att även här försöka åstadkomma en så god utbildning som möjligt. I år förordas en successiv nedläggning av jordbruken vid samtliga skolor utom två. Jordbruken ersätts efter hand med andra anordningar för sysselsättning och arbetsträning.

Jag har, herr talman, bara velat ge en mycket snabb summering. Jag tror att den undersökning som statskontoret har gjort kommer att bli av stort värde. Som jag redan meddelat är det vår avsikt att när remissbehandlingen är avslutad få till stånd en försöksverksamhet. En kartläggning av ungdomsvårdsskolornas klientel har aviserats tidigare. Förberedelser görs för att få denna kartläggning till stånd. Jag tror att det också är en fråga av mycket

stor betydelse för att få ett bättre grepp, ökad erfarenhet och större kunskaper då det gäller vårt handlande i framtiden beträffande ungdomsvårdsskolornas verksamhet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som föreslagits i reservationen 2 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit utskottets hemställan med det tillägg, som föreslagits i reservationen 2 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 70 nej, varjämte 5 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Växjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 2 b) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Växjö begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 24 nej, varjämte 16 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 22

Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt C 10, s. 44 och 45) föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för

Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader

budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 6 700 000 kr.

I de under punkten 21 nämnda likalydande motionerna I: 173 och II: 227 hade — såvitt nu var i fråga — hemställt att riksdagen måtte besluta att till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 7 200 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 173 och II: 227, såvitt nu var i fråga, till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 6 700 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 173 och II: 227, såvitt nu var i fråga, till Ungdomsvårdsskolorna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 7 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation 3 av herr *Axel Andersson* m. fl.

Fru **HEURLIN** (h):

Herr talman! Det är väl ingen som vill sätta i fråga den arkitektoniska omgivningens inverkan på en människa. Härvidlag utgör inte människor på ungdomsvårdsskola något undantag. Känner man sig redan i brist på mänsklig positiv kontakt utlämnad och övergiven, så känner man sig så i än högre grad, om man i sitt rum möts av kala väggar och en inredning där ingen skapande fantasi fått avsätta resultat. Glada, vackra gardiner, lysande tavlor som

stämmer till en ljusare sinnesstämning, några böcker omsorgsfullt utvalda med hänsyn till avsikten med vården, en mjuk matta och trevliga kuddar i ett rum, vad kan inte allt detta betyda för att få en att känna sig vara föremål för personlig omtanke. Vilken trivsel innebär det inte i ett sovrum att ha sänglampa och ett nattduksbord, där man kan lägga ifrån sig den bok man legat och läst. Varför skall vi inte kunna begära att det på varje rum för varje elev finns en liten vägghylla för böcker och plats för några fotografier?

Reservationen innebär ett yrkande om en höjning av anslaget med 300 000 kronor, vilket i statsbudgeten betyder lika mycket som om en inkomstagare med 30 000 kronors inkomst gör av med 30 öre.

Jag yrkar bifall till reservationen vid punkt 22.

Herr **BERGMAN** (s):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt som förts på föregående punkt hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Elmén* begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr *Axel Andersson* m. fl.

Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 65 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 23—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27**Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Herr Krönmark har i denna kammare väckt en motion som rör denna punkt, och jag har avgivit en blank reservation för att ge uttryck åt att jag helt instämmer i herr Krönmarks uppfattning, nämligen att man starkt kan ifrågasätta om det är lämpligt eller möjligt att låta ett statligt organ som statens ungdomsråd fungera som planläggare av kampanjer, i vilka hela det fria och frivilliga ungdomsväsendet skall inordnas. Likaså instämmer jag i hans uppfattning att de frivilliga ungdomsorganisationernas eget samarbetsorgan, Sveriges ungdomsorganisationers landsråd, på många sätt har bättre möjligheter att genomföra sådana kampanjer. Jag har emellertid inte reserverat mig därför att jag bedömer det helt enkelt som orealistiskt att komma fram på den väg som motionären föreslagit, men jag är helt övertygad om, herr talman, att med några »knackelibangtillställningar» till här i landet så

är också riksdagen mogen för åtgärder på detta område i den riktning som motionären åsyftar.

Herr KRÖNMARK (h):

Herr talman! Jag har, som fröken Ljungberg framhöll, dristat mig att motionera om avslag på anslaget till statens ungdomsråd. Detta är i och för sig ingen ny motion från vår sida. Jag vill dock helt kort motivera varför jag har framfört den.

Vi har en mängd olika organisationer på ungdomsområdet i detta land, i vilka man har olika principell inställning till många frågor. Varje organisation bedriver självständigt både kampanjer och upplysningsverksamhet. Därför finner jag det ganska orimligt att man via ett statligt organ skall kanalisera hela denna verksamhet efter i stort sett en mall.

Statens ungdomsråd har numera en ny organisation med ett representantskap, i vilket medlemsorganisationerna har tillfälle att formellt påverka rådets verksamhet två gånger om året. I övrigt har rådet en styrelse på åtta personer, som rimligtvis inte kan få en någorlunda klar bild av opinionsläget bland medlemsorganisationerna. Vad som ur principiell synpunkt är så mycket allvarigare är att statens ungdomsråd numera av statsmakterna tydligen uppfattas som talesman för den samlade ungdomsrörelsen i detta land. Regeringen skickar nämligen numera utredningar på remiss till statens ungdomsråd. Medlemsorganisationerna skall sedan meddela ungdomsrådet sina synpunkter och rådet har att skriva ett sammanfattande remissvar. Det säger sig självt att detta är en alldeles orimlig ordning, eftersom det ofta rör sig om frågor av politisk natur där olika principiella uppfattningar givetvis förekommer. För närvarande är dessutom två av de politiska ungdomsförbunden inte representerade i styrelsen och har därför inga möjligheter att föra fram

Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor

sina synpunkter. Den verksamhet som statens ungdomsråd bedriver var förra året föremål för JO:s prövning, och den anmälan som hade inlämnats mot statens ungdomsråd vann JO:s gillande.

En stor del av den verksamhet som bedrivs i statens ungdomsråds regi är samhällsnyttig och värdefull, och därför har jag vid sidan av yrkandet om avslag på anslaget till statens ungdomsråd föreslagit ett anslag på 200 000 kronor till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd, alltså den organisation där samtliga ungdomsorganisationer är representerade. Den är sålunda betydligt mera representativ för ungdomsopinionen i landet.

Jag beklagar, herr talman, att jag i utskottet inte har fått något stöd för min motion. Jag skall därför inte ställa något yrkande. Jag har emellertid ansett mig böra avge denna principiella deklaration.

I detta anförande instämde herr Björkman, fru Kristensson och herr Lothigius (samtliga h).

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Eftersom jag har tillfälle att deltaga i statens ungdomsråds verksamhet vill jag gärna ta tillfället i akt att säga några ord på denna punkt.

När herr Krönmark säger att statens ungdomsråd är ett organ som inte har sådan förankring hos ungdomsorganisationerna som man skulle önska, tycker jag att han är ute på ganska svag is. Statens ungdomsråd har dock som herr Krönmark själv nämnde ett representantskap med företrädare för alla de organisationer som åtnjuter statligt bidrag till sin ungdomsledarutbildning. För närvarande är det 47 av landets ungdomsorganisationer. Beträffande styrelsen ville han emellertid ge sken av att dess åtta ledamöter inte skulle vara representativa för landets ungdomsverksamhet. Låt mig säga att styrelsen väljs ju på det sättet, att representantskapet nominerar de personer som får förtro-

endet att sitta i styrelsen. Där sitter nu en representant för idrotts- och friluftsförbundens organisationerna. Där sitter en företrädare för de kristna ungdomssammanslutningarna, en för nykterhetsorganisationernas ungdomsarbete, två för de politiska ungdomsorganisationerna och en som representerar vad vi kallar övrigt ungdomsarbete.

Herr Krönmark sade att rådet är sysselsatt med samhällsnyttigt och värdefullt arbete, och jag tackar honom för det erkännandet. De frågor som statens ungdomsråd tar upp och aktualiserar är, vågar jag påstå, av den naturen, att landets ungdomsorganisationer har ett gemensamt intresse av dem. Vi har aktualiserat exempelvis frågan om bristen på ungdomsledare, vi har tagit upp frågan om hur kommunerna skall kunna stödja och medverka till att ungdomsorganisationerna skall kunna arbeta under bättre betingelser, vi har tagit upp frågan om föräldrarnas ansvar för de ungas fritid, och vi har på detta sätt vågar jag påstå tagit upp frågor, där ungdomsorganisationerna har ett gemensamt intresse.

Det har ännu inte förekommit, trots att det i styrelsen finns företrädare för olika politiska meningsriktningar, någon votering i någon fråga, utan styrelsen har varit enig om ställningstagandena i rådet. Jag tror att rådet därmed har arbetat på ett sådant sätt, att det har tjänat ungdomsorganisationernas verksamhet. Jag betraktar detta som ett sätt att stödja organisationerna och bedriva PR-verksamhet för det utomordentligt värdefulla arbete som vårt lands ungdomsorganisationer utför.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KRÖNMARK (h):

Herr talman! Jag tänker inte dra i gång någon längre debatt här. Herr Carlstein nämnde emellertid att det aldrig hade förekommit någon votering i statens ungdomsråds styrelse. Det är en

Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor

upplysning som nära nog ger mig vatten på min kvarn, eftersom statens ungdomsråd har varit inne på frågor, där det finns mycket kontroversiella meningar. Den omständigheten att det inte har förekommit någon votering är ju ett bevis på att de riktningar som representerar en annan uppfattning inte har möjlighet att via styrelsen komma till uttryck.

Herr Carlstein nämnde de rekommendationer som styrelsen för ungdomsrådet via kommunförbundet och landstingsförbundet sänt ut om stöd till ungdomsorganisationerna. Det skulle i och för sig, om vi inte befann oss i tidsnöd just nu, ha varit intressant och roande att börja botanisera litet i det förslaget. Om rekommendationerna följdes av samtliga landsting och samtliga kommuner i landet skulle det bli fråga om belopp, som i och för sig kan vara svåra att beräkna men som skulle röra sig om flera hundratals miljoner kronor. Jag har i varje fall den uppfattningen, att det inte är på det viset som vi i längden kan bedriva ett frivilligt ungdomsarbete i detta land. Vi skall visserligen ge stöd till ungdomsorganisationernas verksamhet, men det är av oerhört stor vikt på vilket sätt detta stöd utformas. Jag kan i varje fall inte komma ifrån den uppfattningen, att statens ungdomsråd i sin nuvarande omfattning verkar dirigerande på ungdomsarbetet i detta land. Jag ser det faktiskt inte som angeläget att bibehålla denna organisation. Jag tycker att alla de uppgifter som statens ungdomsråd har med fördel skulle kunna överlämnas till landsrådet.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Detta att det ännu inte förekommer votering i statens ungdomsråds styrelse skall naturligtvis inte tas till intäkt för att det inte kan finnas delade meningar. Låt mig emellertid säga att anledningen är att vi är överens om att inte ta upp och föra ut frågor, där det inte går att bli eniga. Aktualise-

ras således en fråga, som vi vet är kontroversiell och där vi inte kan påräkna stöd från organisationerna, bedömer vi det vara meningslöst att föra ut saken, eftersom organisationerna inte har intresse. Frågan får då liksom falla i styrelsen. Vi har inte någon anledning att ta upp annat än sådant som vi tror att organisationerna kan intressera sig för.

När herr Krönmark säger, att statens ungdomsråds förslag beträffande stödet till ungdomsorganisationerna kommer att kosta hundratals miljoner kronor, skall han ändå ha klart för sig att vad vi gjort är en rekommendation, en konstruktion, hur kommuner och landsting skulle kunna stödja ungdomsarbetet. Sedan får detta material tas om hand av organisationerna. I den mån man tycker att materialet är av värde kan man aktualisera det och försöka få kommunerna att använda sig av de lösningar som skisserats. Statens ungdomsråd kan inte begära att kommunerna skall göra si eller så, utan det blir herr Krönmarks ungdomsorganisation, Högerns ungdomsförbund, och andra som får ta på sin lott att försöka få sina partivänner att stödja ungdomsorganisationerna i deras arbete, och då har herr Krönmark möjlighet att tala om hur han vill ha stödet utformat, om han över huvud taget vill ha ett stöd. Detta får hans organisation svara för.

Herr KRÖNMARK (h):

Herr talman! Herr Carlstein och jag hade redan vid förra årets riksdag en debatt i just denna fråga, och jag hävdade då att en rekommendation från ett statligt organ till landsting och kommuner i verkligheten inte blir bara en rekommendation, utan närmast kan fattas som en dirigerings.

Herr Carlstein sade vidare att om man hade en kontroversiell fråga skulle statens ungdomsråd inte behandla den, vilket jag tycker i och för sig kan vara lugnande. När exempelvis radio- och TV-utredningen, som i högsta grad är

Viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor

politisk, var klar sändes den på remiss till statens ungdomsråd, medan däremot de politiska ungdomsförbunden, som var intressenter i frågan, inte fick den på direkt remiss. Det skulle vara välgörande om ordföranden i statens ungdomsråd nu inför kammaren kunde, så att säga, avge en deklaration, att statens ungdomsråd i fortsättningen undanber sig att av regeringen utnyttjas som remissinstans i politiska frågor. Är det så att herr Carlstein vill göra denna deklaration skulle rätt mycket av irritationen försvinna.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Beträffande remissen av radio- och TV-utredningen till statens ungdomsråd, som herr Krönmark tog upp, vill jag bara framhålla, att den behandlades på det sättet att samtliga ungdomsorganisationer erbjöds att delge statens ungdomsråd sina synpunkter på betänkandet. Det sades också ifrån att om man själv ville lämna sina synpunkter direkt till vederbörande departementschef stod den möjligheten också öppen.

Men i de fall då remissyttranden inkommit till statens ungdomsråd, vidarebefordrades de också tillsammans med ungdomsrådets arbetsgrupps synpunkter till vederbörande departementschef. I den mån som herr Krönmarks ungdomsförbund inkom med synpunkter på detta betänkande sändes de alltså med ungdomsrådets styrelses kommentarer vidare till departementschefen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 30 innevarande mars.

§ 2

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av motioner angående dagspressens ekonomiska villkor och samhällsinformationen genom dagspressen m. m., och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m. jämte motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1966/67 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1966/67 till bostadsrabatter jämte i ämnet väckta motioner,

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till högre utbildning och forskning samt lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1966/67 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av i statsverkspropositionen upptagna kre-

ditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner angående resultatutjämning vid beskattningen m. m.,

nr 19, i anledning av väckta motioner angående maximeringen av de direkta skatterna till stat och kommun och om vissa ändringar i förmögenhetsbeskattningen,

nr 20, i anledning av väckta motioner om rätt för arbetsgivare till skattefri avsättning till pensionsfond,

nr 21, i anledning av väckt motion om översyn av bestämmelserna angående avdragsrätt vid taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt, och

nr 25, i anledning av väckta motioner rörande alkohollagstiftningen;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 14, angående användande av riksbankens vinst för år 1965,

nr 15, i anledning av motioner angående förvaltningen av allmänna pensionsfonden, m. m.,

nr 16, i anledning av motioner om medverkan av riksbanken vid nationalbudgetens uppgörande,

nr 17, i anledning av motioner om malmletning inom Ljusdalsregionen,

nr 18, i anledning av motioner om en matrikel över riksdagens ledamöter,

nr 19, i anledning av motion om rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar,

nr 20, angående verkställd granskning av delegerades för riksdagens verksamhet under år 1965,

nr 21, angående verkställd granskning av riksdagens löne delegations verksamhet under år 1965, och

nr 22, angående överlämnande till statsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner, såvitt avser viss däri behandlad fråga;

första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till godkännande av

1965 års europeiska överenskommelse till förhindrande av rundradiosändningar från stationer utanför nationella territorier, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckta motioner om kostnadsfri medicin till folkpensionärer,

nr 31, i anledning av väckta motioner om fri medicin till vuxna neurosedynskadade,

nr 32, i anledning av väckta motioner angående fria läkemedel till långvarigt mentalsjuka,

nr 33, i anledning av väckta motioner om slopande av kravet på beställningsblankett för erhållande av fria läkemedel, och

nr 35, i anledning av väckta motioner om förtidspension åt vissa vårdnadshavare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring i villkoren för medborgare i de nordiska länderna för tillstånd att driva näring,

nr 24, i anledning av väckta motioner om förslag till luftvårdslag,

nr 25, i anledning av väckta motioner om obligatorisk avgasrenare på motorfordon, och

nr 26, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot luft- och vattenförorening m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte en i ämnet väckt motion, och

nr 6, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten tillhörig fast egendom; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag.

§ 3

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 103, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels till riksdagens förordnanden, nr 104—109, för

herr John Lennart Geijer,

» Kaj Åke Björk i Göteborg,

» Bo Gösta Bohman,

» Stig Roland Alemyr,

» Sven Harry Gustafson i Göteborg och

» Gunnar Hedlund

att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

dels ock till riksdagens förordnanden, nr 110—115, för

fröken Astrid Bergegren,

fru Elisabet Sjövall,

herr Gösta Jacobsson,

» Anders Oskar Birger Forsberg,

» Sven Albin Daniel Wiklund och

» Lars Magnus Eliasson i Sundborn

att vara suppleanter för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 4

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Gomér*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående det s. k. THX-problemet,

herr *Johansson* i Växjö, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående skyldigheten att föra förarbok, och

herr *Westberg*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående transport av handikappade med hjälp av brandkåren.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 21.52.

In fidem

Sune K. Johansson